LAISVĖ

GRUODIS
1972

JAUNIMO
METAI

ŠIAME NUMERYJE:

Aloyzas Baronas
TALENTAI IR ĮSAKYMAI

Kęstutis Kazimieras Girnius
IŠEIVIJOS ATEITIS JAUNIMO PERSPEKTYVOJE

Juozas Kojelis
POETAS PUBLICISTIKOJE

Mykolas Naujokaitis
SU LEVU 113

Antanas Gintaras Razma
PLJ KONGRESAS

Liudvikas Simutis
KOVOJAU SU LIETUVIŲ TAUTAI SVETIMA SOVIETŲ VALDŽIA

BENDRADARBIAVIMAS IR LAISVĖ

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

NR. 56 (93)

Lietuvių Fronto Bičiulių
Vyr. Taryba

6441 So. Washtenaw Ave.
Chicago, Ill. 60629

Dr. Kazys Ambrozaitis, Chesterton, Indiana

Dr. Zigmas Brinkis, Los Angeles, Calif.

Dr. Petras Kisielius, Cicero, Illinois

Dr. Antanas Klimas, Rochester, New York

Aleksas Kulnys, Rolling Hills Estates, California

Pilypas Narutis, Chicago, Illinois

Dr. Antanas Razma, Joliet, Illinois

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Leonardas Valiukas, Los Angeles, California

Lietuvių Fronto Bičiulių vyr. tarybai taip pat priklauso LFB kraštų pirmininkai ir "Į Laisvę" redaktorius

Europos Lietuvių Fronto Bičiulių Valdyba

Dr. Kajetonas J. Čeginskas (Švedija), sekretorius

Jurgis Barasas (Vokietija), iždininkas

Alina Grinienė (Vokietija), biuletenio redaktorė

Kun. Bronius Liubinas (Vokietija), ELI vedėjas

J. A. V. ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių Centro Valdyba

Leonardas Valiukas, pirmininkas
Post Office Box 75893
Los Angeles, California 90075

Žibutė Brinkienė, vicepirmininkė

Laima Kulnienė, vicepirmininkė

Edmundas Arbas, vicepirmininkas

Balys Graužinis, vicepirmininkas

P. Algis Raulinaitis, iždininkas

Jonas Prakapas, sekretorius

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu:
Post Office Box 34461
Los Angeles, Calif. 90034

Metinė "Į Laisvę" žurnalo prenumerata Australijoje, JAV-se ir Kanadoje — 5.00 doleriai, visur kitur — 3.00 doleriai; atskiro numerio kaina — 2.00 doleriai.

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu:

Mr. Aleksas Kulnys
3 Silver Eagle Road
Rolling Hills Estates, California 90274

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvą, 910 Willoughby Ave., Brooklyn, N. Y. 11221

Į LAISVĘ

POLITIKOS ŽURNALAS
1972 — GRUODIS — NR. 56 (93)

TURINYS

Skaitytojų žodis 2

Kęstutis Kazimieras Girnius: Išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje 4

Aloyzas Baronas: Talentai ir įsakymai 13

Mykolas Naujokaitis: Su Levu 113 22

Antanas Gintaras Razma: Pasaulio Lietuvių Jaunimo kongresas — didysis bandymas 26

Juozas Kojelis: Poetas publicistikoje 29

Solidarumas su tauta 37

Veiksniuose ir veikloje 44

Lietuvių Fronto Bičiulių gretose 60

Spauda, radijas, knygos 69

"Į Laisvę" vedamieji 78

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM), Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front.**

Juozas Kojelis, Redaktorius/Editor
Post Office Box 34461
Los Angeles, California 90034

Aleksas Kulnys, Administratorius/Circulation Manager
3 Silver Eagle Road
Rolling Hills Estates, California 90274

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

Straipsniai geri, literatūra pamiršta

Šiame numeryje ("Į Laisvę" nr. 55-92) vertingiausi straipsniai Vytauto Vaitiekūno "Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla okupacijoje" ir J. Vingrelio "Po bolševikų kaukėmis"; abu atskleidžia šiurpią tikrovę Lietuvoje.

Gerai, kad pagerbtas rašytojas - žurnalistas prof. J. Brazaitis; gerai, kad recenzuojat knygas, bet grožinę literatūrą jau vėl užmirštate! O kad kokį eilėraštį, kokį mažą gabalėlį grožinės prozos.

Alė Rūta
Santa Monica, Calif.

Maža pagalba geriau už žodinę kovą

Dėl vedamojo ("Padėti Lietuvai atgauti laisvę", "Į Laisvę", nr. 55-92 — red.) man rodos, kad čia tik semantiškas skirtumas tarp "kovoti už Lietuvos laisvę" ir "padėti Lietuvai". Jeigu ta kova, kaip kad dažnai būva, tik žodinė, tai manau, kad kokia nors konkreti pagalba Lietuvai yra naudingesnė už dideles kovingas kalbas.

Genius Procuta
Kanada

Neįvertintas Krupavičius?

Nežinau, kaip traktuoti ištraukos iš Mykolo Krupavičiaus prisiminimų ("Ateitininkai tremtyje") talpinimą priešpaskutiniame žurnalo lape. Sakyčiau, kad minint vieno didžiausių mūsų tautos vyrų, kurio vardas išliks gyvas ir už šimtmečių, mirties metines, jo raštas (ir nuotrauka) vieną iš pirmųjų žurnalo puslapių turėjo puošti.

Alfonsas Nakas
"Naujienos", 1972.X.26

Redakcijos pastaba. *Ištrauka buvo skelbiama ne mirties metinėms atžymėti, bet skaitytojų dėmesiui atkreipti į naujai pasirodžiusius vertingus prel. Mykolo Krupavičiaus prisiminimus.*

Draugiškas linkėjimas

Tikiuosi, kad redaktorius ir toliau išliks nepriklausomas nuo kitų įtakų . . .

Antanas Musteikis
Buffalo, N. Y.

Kad nepakaltintų

Perskaičius J. Vingrelio straipsnį "Po bolševikų kaukėmis" ("Į Laisvę" nr. 55-92), kyla mintis: o kiek daug čia gerų temų mūsų rašytojų veikalams. Juk ateities kartos gali mus pakaltinti, kad nepalikome reikiamų pėdsakų iš anos kruvinos epochos, kada bolševikai - okupantai kryžiavojo Lietuvos ūkininką.

Ignas Kazlauskas
Great Neck, N. Y.

Geras V. Vardžio straipsnis

Naujas žurnalo numeris ("Į Laisvę" nr. 55 - 92) pradedamas Vytauto Vardžio straipsniu "Lietuva Kauno įvykių metais". Autorius, puikiai išanalizavęs sovietinės imperijos postalininių dešimtmečių vidaus situaciją, toliau jau akylai tiria Lietuvos pastarųjų metų okupacinę, partinę ir antipartinę raidą, sverdamas viską gana realiai ir darydamas išvadas. Pasekamas ir Lietuvos ekonominio gyvenimo vystymasis, lyginant jį su kaimyninių kraštų pasiektaisiais rezultatais . . .

"Į Laisvę" žurnalo naujas numeris aplamai daro įspūdį, jog tai yra vienas iš pačių įdomiausių mūsų šios rūšies leidinių. Puslapiuose jaučiama redaktoriaus ranka ir valia. Nėra atsitiktinio palaidų raštų graibstymo. Straipsnių ir apžvalgų tonas nei nusaldintas, nei keiksmažodinis. Visa medžiaga sutvarkyta žurnalistine prasme patraukliai, tačiau patrauklumui niekur neaukojant principingumo.

"Draugas", kultūrinis priedas
1972.X.7

Nuotraukos Vardžio straipsniui iliustruoti

Siunčiu porą nuotraukų, kurios būtų tikusios pailiustruoti prof. Vytauto Vardžio straipsniui.

Jis rašo, kad "buvo suorganizuotas garsusis Danieliaus ir Siniavskio teismas". Čia matome tuodu rusų rašytojus, nešančius savo draugo, kito disidento, rašytojo L. Pastarnako karstą (Siniavskis

priekyje). Dabar abu koncentracijos stovyklose.

O čia, kai jaunimo minios Kaune šaukė "laisvės Lietuvai", sovietų karys nuošalioj gatvėj bando iš moters pagrobti dviratį.

X. X.
Vokietija

Kas ką nurungė?

(Apie "Į Laisvę" 54-me numeryje atspausdintą dr. C. M. pasikalbėjimą su iš Lietuvos atvykusiu intelektualu, kurį pati redakcija pavadino "sovietinamu Lietuvos žmogumi", "Naujienų" dienraštyje pasisakė Alfonsas Nakas ir Pranys Alšėnas. Labai įdomu, kad du žurnalistai, perskaitę tą patį pasikalbėjimą, padarė diametrališkai priešingas išvadas — redakcija):

Alfonsas Nakas: ... sovietas negalėjo prasižioti

Straipsniui reikėjo visai kitokio pavadinimo, pavyzdžiui, "Senstančio dypy plepėjimas". Vargšas "sovietinamas žmogus", kai tik atidaro kelioms sekundėms burną, tai jo pašnekovas (dr. C. M.) jį ir nutildo stereotipiniėm patriotizmo tiradom. Tik pažiūrėk, kiek to sovietinio, šviesiu šriftu, teksto ir kiek tamsiu šriftu dr. C. M. privaryta.

"Naujienos, 1972.VII.14

Pranys Alšėnas: ... laimi bolševikpalaikis

Pokalbyje, žinoma, viskas anonimiška, netgi ir pokalbininkas, kaip matome, tik inicialinis. Ar reikėjo tas "interview" dėti į žurnalą, tai didelis ir labai didelis klausimas, nes jame, jeigu toks pokalbis ir buvo, viską "laimi" tas iš Lietuvos atvykęs bolševikpalaikis — viską girdamas pavergtoj Lietuvoj, visokius priekaištus nuneigdamas etc. . . Tad, kam tokia medžiaga ir spausdinti žurnale, kuri tepasitarnauja tik raudoniesiems? . . .

"Naujienos", 1972.X.3

"Į Laisvę" redakcija laukia skaitytojų pasisakymų žurnale keliamomis problemomis. Įdomesni laiškai bus skelbiami. Tačiau redakcijai turi būti žinomas laiško autoriaus vardas, pavardė ir adresas. Spausdinant gali būti naudojamas ir slapyvardis. Anoniminių autorių laiškai, nežiūrint jų vertės, nebus spausdinami.

Laiškus redakcijai siųsti šiuo adresu: "Į Laisvę", Post Office Box 34461 Los Angeles, California 90034.

IŠEIVIJOS ATEITIS JAUNIMO PERSPEKTYVOJE

KĘSTUTIS KAZIMIERAS GIRNIUS

Prieš pradėdamas kalbėti apie išeivijos ateitį jaunimo perspektyvoje, noriu trumpai apibrėžti šios temos sampratą. Išeivijos ateitį galime diskutuoti ir vertinti bei bandyti jai pasiruošti tik tada, kai žinome ir pilnai suprantame jos uždavinius. Gi jiems suprasti turime turėti šiokią tokią išeivijos tikslo sampratą. Čia kyla pirmoji problema, nes išeivijos tikslas permažai mūsų visuomenėje diskutuojamas, lyg jis būtų visiems aiškus ir savaime suprantamas — todėl jį svarstant neverta laiko gaišinti. Beveik kiekvienoje stovykloje ar iškilmingame posėdyje girdime priminimą garbingos Lietuvos praeities ir kokį nors optimistišką pasisakymą apie giedrią išeivijos ateitį. Bet danguma šitokių pasisakymų tėra tik šūkiai, o šūkiai retai teturi kokį nors konkretų turinį. Dažniausiai jų kartojimas skiriamas tik vienkartiniam užsidegimui. Jei paklaustume žmonių, kaip jie įsivaizduoja išeivijos ateitį ir uždavinius, gautume labai skirtingus atsakymus, jei iš viso išgirstume prasmingus atsakymus, o ne tik pakeitimą vienų žodžių kitais, lygiai neišanalizuotais. Tikrai neatsirastų vieningos nuomonės. Tai gali reikšti arba kad klausimas labai kontroversiškas, apie kurį visi turi savas nuomones ir dar nėra padaryta kokios nors bendresnės išvados, arba kad iš viso žmonės apie tai negalvoja ir, netikėtai užklupti, sako tik tai, kas tuo metu ateina į galvą. Deja, pastarasis išaiškinimas yra daug teisingesnis. Tačiau jei negalvojame apie išeivijos prasmę ir uždavinius, tai kaip galime ruoštis ateičiai ... Negalima rimtai ruoštis, jei nežinome, kam ruošiamės. Kol tikslas lieka neaiškus, mūs pastangos ir energija bus veltui eikvojamos, nes nebus nustatyta, kokie darbai svarbesni ir kuriuos turėtume daugiausiai remti.

Bendrieji išeivijos tikslai

Gali būti visokiausi įvairiai suprasti išeivijos tikslai. Aiškumo dėlei suskirstome juos į dvi bendras kategorijas: politines ir kultūrines. Šis paskirstymas pagrįstas priežastimis, dėl kurių mūsų tėvai pabėgo: politinė krašto okupacija ir ideologinė bei kultūrinė priespauda. Politinius tikslus galima aptarti šitaip: a) tiesioginis Lietuvos išlaisvinimo siekimas ir b) įsijungimas į Amerikos politinį gyvenimą ir bandymas ten išjudinti Lietuvos nepriklausomybės atstatymo klausimą. Kultūrinius tikslus taip pat galime suskirstyti į dvi grupes: a) pratęsimą dainų ir švenčių bei aplamai palaikymą tautinių papročių ir b) dabartinio

kultūrinio lygio išlaikymą ir net jo pakėlimą.

Tremtis ir išeivija

Jei tokie gali būti išeivijos uždaviniai, tai vistiek tenka rasti, kuriuos jų pasirinkti. Šių kriterijų negalima savavališkai išgalvoti, nes mūsų kaip išeivių padėtis juos gan griežtai apibrėžia. Išeivio - tremtinio sąvoka yra funkcionaliai apibrėžiama. Reikia aptarti skirtumą tarp išeivio ir tremtinio. Tikri tremtiniai tai tie, kurie pasitraukė iš savo krašto, ne begėdiškai palikdami gimtuosius namus pačią sunkiausią valandą, bet pasirinkdami tremtį tolesnei kovai už tautą ir laisvę. Tik tie būsime buvę tikri tremtiniai, apie kuriuos galės pasakyti: jie paliko namus, bet nepaliko nei kovos nei tautos. Tremtis tuo ir skiriasi nuo išeivijos, nes tremtis pagrįsta noru ir tikėjimu grįžti į gimtąjį kraštą. Paminėjęs šį skirtumą, toliau vartosiu bendresnę išeivio sąvoką, nors tremtis pasidaro išeivija tik tada, kai atsisakoma kovoti už tautos laisvę ir nebesiruošiama grįžti į savąjį kraštą.

Grįžkime prie išeivio - tremtinio sąvokos. Teigimas, kad išeivis yra funkcionaliai apibrėžiamas reiškia, kad gero išeivio sąvoka yra objektyviai apribota. Taip kaip tik tuos įrankius, kurie atlieka savo darbą, galime vadinti gerais, taip pat galime vadinti gerais tik tuos žmones, kurie tinkamai atlieka savo uždavinius, uždėtus jam visuomenės rolės. Peilis nebus geras, jei jis nebus aštrus, mašina nebus gera, jei nepajėgs mus nuvežti ten, kur norime važiuoti. Negalime vadinti žmogaus geru ūkininku, jei jis neprižiūri savo žemės bei gyvulių bandų. Vyras nebus geras tėvas, jei vaikų nemylės, nors visos kitos savybės pagirtinos. Tai panašiai negalime vadinti geru išeiviu to, nors jis būtų ir doriausias žmogus, bet nesirūpintų Lietuvos ir lietuvių tautos problemomis. Pabėgome dėl okupanto politinės ir kultūrinės priespaudos, tai išeivijos tikslas kaip tik ir lieka pasipriešinimas okupanto norams, kova atgauti tai, ką jis iš mūsų ir mūsų tautos pagrobė, ir pasiruošimas grįžimui į kraštą. Taigi, tik tas žmogus, kuris šiais reikalais rūpinasi, gali būti vadinamas geru išeiviu. Jei šitokie reikalai nerūpi, jis vis tiek gali būti geras žmogus, pagirtinas Amerikos pilietis, apsukrus biznierius, bet jis nebus geras išeivis.

Politiniai tikslai nerealūs

Prisimindami tai ir žvelgdami į mūsų anksčiau paminėtus tikslus, galime tris jų atmesti ir, būtent, dėl to, kad nors šie tikslai turi savo reikšmę, jie tik dalinai patenkins išeivijos sąvokos reikalavimus. Pirmiausia, pažvelkime į politinius tikslus. Politinis Lietuvos išlaisvinimas būtų mūsų švenčiausia pareiga, jei būtų bet kokia, nors ir mažiausia galimybė šį tikslą atsiekti. Bet Lietuvos išlaisvinimas ne nuo mūsų priklauso, bet nuo Rusijos ir Amerikos valdžios. Nors Lietuvos išlaisvinimas kilniausias mūsų išeivijos tikslas, jis taip pat ir utopiškiausias. Iš tikrųjų, Lietuvos išlaisvinimą net negalime laikyti vienu iš mūsų tikslų, nes tikslai yra tokie uždaviniai, kurie mūsų

pastangomis, bent teoretiškai, pasiekiami. Kas ne nuo mūsų priklauso, tai ir ne mūsų tikslas.

Jei Lietuvos išlaisvinimas mums neįmanomas, tai kitas politinis tikslas — ėjimas į Amerikos politinį gyvenimą ir bandymas ten išjudinti Lietuvos klausimą per mažai vaisių duoda. Jeigu ir geriausiai sektųsi, jei atsirastų mūsų tarpe gabių politikų, tai iš to maža konkrečios naudos būtų. Net ir didžiausias pasisekimas Amerikos politiniame gyvenime neduotų jokių konkrečių laimėjimų Lietuvos gyventojams. Tam suprasti pakanka pažvelgti į Amerikos lenkus. Jų skaičius daug didesnis už lietuvių, jie turi įtakingų politikų, bet net jie negali rimtai iškelti ar paveikti Amerikos valdžios santykių su Lenkija. Panašiai jei mums ir pasisektų supažindinti Amerikos gyventojus su Lietuvos padėtimi, kaip dabar pradeda sektis, tai vistiek valdžia dėl to nesiims jokių žygių. Reikia tik prisiminti protestus prieš Vietnamo karą ir tų protestų rezultatus.

Pirmutinis kultūrinis tikslas — tautinių papročių išlaikymas — taip pat nėra pagrindinis, nes šis tikslas, nors ir pagirtinas, vis tiek ribotas. Juk tautiniai papročiai geriau išlaikomi Lietuvoje negu čia, ir jei būtų pas mus tik noras parodyti svetimtaučiams savo papročius, tai galėtume pasamdyti profesionalus, kurie dainuotų, šoktų, ir margučius dažytų. Žmogus, kuris grįžtų į Lietuvą, žinodamas tik tuos papročius, nepajėgtų įsijungti į tautinį gyvenimą. Jei mūsų išeivijos uždavinys susitapatintų su tuo, kas Lietuvoje pasiekiama net ir tobuliau, arba su tuo, ką kitataučiai lygiai gerai padarytų, tai tada išeivijos darbai pasidaro beprasmiški ir tik kartojimas to, ką kiti daugiau kompetetingi taip pat daro ar gali daryti.

Kultūrinė kūryba — pirminis tikslas

Atsimenant, kad reikia okupantui priešintis ir drauge pasilikti savo tautos vaikais, kultūros ugdymas pasidaro mūsų svarbiausias uždavinys. Fizinis pasipriešinimas okupantui neįmanomas: neišvarysime jo iš krašto, nesutrukdysime jo kuriamos socialinės santvarkos, nepakenksime jo vidaus politikai. Šitie uždaviniai priklauso tiems, kurie Lietuvoje pasilikę. Bet kultūros ugdymas kaip tik yra vienas pasipriešinimo būdų, kurį mes čia išeivijoje galime geriau atsiekti negu palikusieji krašte ir kuris kaip tik ir gali šiek tiek įprasminti mūsų egzodą. Vis tiek, anksčiau ar vėliau, mūsų išeivijoje sukurti literatūriniai ir meniniai darbai sugrįš į tautą. Darbas, kuris buvo prasidėjęs nepriklausomoje Lietuvoje ir kuris buvo užgniaužtas okupanto, gali būti tęsiamas tik išeivijoje. Prisiminkime, kad berašant lietuvių tautos kultūros istoriją nebus galima rašyti apie literatūrą, praleidžiant Niliūno *Praradimo simfonijas* ar Ramono *Kryžius*, apie filosofiją — nepaminint Maceinos. Išleidus Lietuvių enciklopediją, atsirado enciklopedija Lietuvoje. Ir kaip tik tie nepaneigiami mūsų kultūriniai laimėjimai ir išliks, kai visa kita bus užmiršta. Šitokie kūriniai bus išeivijos testamentas ir tik-

riausias jos darbų liudininkas, o ne sukrauti mūsų pinigai, pastatyti Jaunimo Centrai, stovyklos, vasarvietės, ir jaunimo kongresų leidiniai. Ir kai grįš šitie darbai į lietuvių tautos kultūrinį lobyną, tai jie ir įprasmins mūsų išbėgimą. Sukurdami tuos veikalus, tuos darbus, kurie Lietuvoje dabar neįmanomi, viena prasme nugalime okupantą, nes vis tiek tos mintys, kurias jis taip uoliai bandė užgniaužti, pasiekia kraštą, nors ir sunkiai.

Noriu pacituoti trumpą Thomas Wolfe pasisakymą: "Jei sugrįžtų dievai į sunaikintą ir dykuma virtusią žemę, kurioje iš miestų bebūtų likę griuvėsiai, vos kelios žmogaus rankos paženklintos nuolaužos ar iš dykumos smėlio bekyšąs surūdijęs ratas, išsiveržtų iš dieviškųjų širdžių šauksmas: jis gyveno, jis čia buvo. Štai jo žygiai: reikėjo dainų kelti dvasią kovai, ir jis turėjo Homerą; reikėjo žodžių priešui iškeikti, ir buvo Dantė, Voltaire ir Swift . . . Jis buvo gimęs šliaužioti žeme ir sugalvojo vežimus, paleido bėgiais garvežius, lėktuvų sparnais pakilo į erdves, milžiniškais laivais išplaukė į rūsčiausias jūras".

Šitas mintis galime pritaikyti mūsų padėčiai. Kiek bus kultūrinio darbo, tiek būsime ir tautiečių prisimenami. Bet kai išmirs mūsų kultūrinis gyvenimas, tai mirs ir mūsų išeivija. Gali dar būti kokių nors pasispardymų, kokių nors demonstracijų, vienas kitas minėjimas didesnėse kolonijose. Bet negalėsime tai sutapatinti su gyva išeivija, bet greičiau su paskutiniaisiais mirštančios jos atodūsiais.

Antriniai uždaviniai irgi turi prasmę

Jei sakau, kad kultūros ugdymas yra rimčiausias ir svarbiausias uždavinys, be kurio išeivijos prasmė lietuvių tautai nustoja savo svarbos, tai dar nereiškia, kad kiti tikslai neturi jokios vertės ir turi būti atmetami. Jie turi savo vertę, bet jų vertė antrinė, ir būtų klaida per daug dėmesio į juos kreipti. Kultūros ugdymas — plačiausiai viską apimantis uždavinys. Jei jis atsiekiamas, tai ir visi kiti tikslai savaime susitvarkys. Jei jaunimas domėsis aukštesne lietuviška kultūra, tai jis savaime išmoks ir dainų, šokių, bei kitų papročių. Ir jei bus branduolys, kuris veiks ir pratęs lietuvišką spaudą, tai, atsiradus reikalui, jis galės ir pademonstruoti, kelti Lietuvos bylą, pateikti Amerikos visuomenei žinių apie Lietuvos padėtį ir jos gyventojų pageidavimus. Įsijungus į lietuvių tautos kultūrinį gyvenimą, neliks svetimi ir kiti tautos reikalai. Atvirkščiai, jei jaunimas tik šoks ir dainuos, bet neskaitys ir nerašys, tai po kiek laiko nusibos ir lietuviškos dainos ir šokiai ir lėtai jie bus pakeičiami kitų tautų šokiais ir dainomis. Jei kas domisi tik dainomis, tam visos dainos lygiai artimos.

Jei kultūros ugdymas mūsų svarbiausias uždavinys, tai dar nereiškia, kad visa mūsų išeivija turėtų pasidaryti rašytojais, žurnalistais, menininkais ar kitais kūrėjais. Žmogus savo noru negali, nors ir labai stengtųsi, pasidaryti kūrybingu. Tai ryškiai liudija mūsų išeivijoje išaugusios silpnų rašytojų gretos. Mums betgi užde-

dama pareiga paruošti tokias sąlygas, kad, atsiradus kūrybingesniems žmonėms, jie turėtų progos gerai išmokti lietuvių kalbą, tautos kultūros istoriją ir žinoti jos laimėjimus.

Kai teigiau, kad nebus prisimenami mūsų jaunimo centrai, vasarvietės ir stovyklos, tai nenorėjau jų reikšmės nuvertinti. Jie mums reikalingi, bet tik kaip priemonė aukštesniems tikslams siekti. Jų vertė tiesioginiai priklauso nuo to, kiek jie padeda išeivijos kultūriniam žydėjimui.

Įsijungimas į tautos kultūrinį gyvenimą

Dabar jau galime grįžti prie pačios temos. Aptarę išeivijos tikslus, galime ieškoti priemonių jiems atsiekti ir įvertinti tų priemonių efektingumą. Įsijungimas į tautos kultūrinį gyvenimą, viena prasme lengvas uždavinys, o kita prasme vienas sunkiausių. Reikia išmokti kalbėti, rašyti, įsigyti žinių iš istorijos, geografijos, pažinti literatūrą. Gyvenant savame krašte, įsijungimas į tautinį gyvenimą neišvengiamas — pati valdžia įsako jaunimui, ką jis turi išmokti; dauguma gyventojų lietuviškai kalba ir rašo, ir aplamai žmogus įsijungia į visą kultūrinį gyvenimą natūraliai. Mūsų vyresnioji karta šitaip ir buvo įsijungusi į tautinį gyvenimą. Bet reikia atsiminti, kad tarp vyresniųjų ir jaunesniųjų skirtumas labai didelis. Vyresnieji jau buvo mokslus užbaigę ar bebaigią Lietuvoje, o jaunesnieji turi visko išmokti čia išeivijoje. Lietuvoje buvo gimnazijos ir universitetai, kuriuose norintieji mokėsi, o išeivijoje tėra mažutės lituanistinės mokyklos, o ir dauguma jų tokios, kurios išleidžia savo abiturientus, kai jie dar nėra sukakę šešiolikos metų. Lietuvoje buvo daug knygų, o čia jų skaičius ribotas ir dauguma šių knygų greitosiomis parašytos autorių be talento ir silpna lietuvių kalba. Ir su kuo padiskutuos savo darbus mūsų jaunas kūrėjas, kai mūsų kolonijos tokios mažos, kai mūsų kritikai atsisako savo rolės ir pareigos ir entuziastiškai priima kiekvieną jaunojo darbą, nevertindami jo rimtai, o tik pasitenkina džiugia žinia, kad dar iš viso yra lietuviškai rašančių. Juk be rimtos kritikos grafomanai tik išugdys kitus grafomanus, kurie vienas kitą girdami neturės laiko ko nors rimtesnio sukurti.

Iš esmės įsijungimas į kultūrinį gyvenimą yra lietuviško auklėjimo klausimas. Pasitenkinsiu paminėdamas vyresniųjų moksleivių ir studentų auklėjimą, nes tai yra pats svarbiausias, nes nuo jo priklauso, ar jaunuolis išmoks kalbą, kuri nesiriboja pašnekesiu su motina virtuvėje, ar pamėgs skaityti rimtesnius veikalus negu *Meškiukas Rudnosiukas*, ar pajėgs lietuviškai parašyti, ne vien laišką tėvams prašant daugiau pinigo ar pranešant, kad jis sugyvena su stovyklos berniukų vadovu. Šiame laikotarpyje jaunuolis turi suprasti, kad Lietuvos istorija neužsibaigs su Vytautu Didžiuoju ar Šventu Kazimieru ir kad Maironis nėra lietuvių poezijos viršūnė.

Bet, deja, lietuviškas auklėjimas labai silpnas. Neabejotina, kad lituanistinių mokyklų mokv-

mo per maža. Vaikai baigia mokyklas vos tik pasiekę tokį amžių, kai gali pradėti lituanistiniais reikalais domėtis. Nenuostabu, kad penkiolikos metų vaikas nesidomės Putino poezija, nes jis apskritai poezijos nemėgs. Intelektualinis domėjimasis tik vėliau išsivysto, kai jaunimas jau pradeda universitete studijuoti. Bet su dabartine lituanistinio auklėjimo sistema jaunuolis, susidomėjęs šiais klausimais, neturės kur kreiptis, kad šiuos savo norus įvykdytų. Čia ir slypi didžiausias mūsų kultūriniam gyvenimui pavojus — lituanistinis auklėjimas per anksti užsibaigia. Man buvo didelis nusivylimas, kai atvažiavęs į Čikagą sužinojau, kad Pedagoginis Institutas pasiekia tik geros gimnazijos lygį.

Gilintinas lituanistinis švietimas

Šią auklėjimo spragą teoretiškai nebūtų taip sunku užpildyti. Juk galima pratęsti lituanistines mokyklas, statant aukštesnius reikalavimus ir nepasitenkinant, kad jaunuolis jau pakankamai lietuviškai išlavintas, jei jis moka parašyti diktantą nepadaręs daug klaidų. Būtina steigti tose kolonijose, kur įmanoma, kokius nors lituanistikos seminarus, kur jaunimas galėtų susirinkti ir rimčiau pažinti lituanistinius reikalus. Šitokie seminarai turėtų būti tuoj pat steigiami, kol dar yra žmonių, galinčių juos pravesti. Nes palaukus dar dešimt metų, kai vyresnieji visai pasens ar išmirs, tai ir geriausiais norais šito negalėsime daryti. Čia būtų pravartu panaudoti dalį Lietuvių Fondo pinigų, nes kas bus iš to surinkto milijono, jei nebus lietuviško gyvenimo! Šitą akivaizdžiausiai parodė a. a. prof. Zenono Ivinskio pavyzdys. Nesudarius sąlygų atsidėti Lietuvos istorijos rašymui, jis savo darbo nespėjo užbaigti. Ivinskiui neparašius Lietuvos istorijos, ji liks išeivijoje neparašyta, ir turėsime naudotis Lietuvoje parašyta istorija, kurios interpretavimas jau nebelaisvas.

Antra vertus, negalime išmokti kalbos, jei nėra ko skaityti, jei nėra tokių knygų, kurios sudomintų jaunimą, ir kurių kalba būtų tokia, kad jaunuolis galėtų pasitikėti, kad čia nėra gramatinių ir sintaksinių klaidų. Nuobodu skaityti kokius nors alegorinius pasakojimus apie Lietuvos praeitį. Tokią knygą tik pareigos verčiami paimame į rankas. Bet mūsų literatūra nėra tokia silpna, ir yra vertingų knygų, kurias bet kas gali įdomiai skaityti. Deja, jos visos senai išpirktos ... Pav., kur galima rasti ankščiau minėtas Niliūno *Praradimo simfonijas* ar Ramono *Kryžius* ir visą eilę kitų klasikų. Negalima ir baigta. Bet ar negalima būtų šios padėties pakeisti: perspausdinti vertingesnius mūsų rašytojų darbus ar nupirkti mokykloms Lietuvoje išleistas geresnes knygas.

Be santykių su kraštu išsiversti neįmanoma

Taigi, nejučiomis ir turime paliesti santykių su kraštu klausimą. Šis klausimas mūsų visuomenėje per daug emociškai diskutuojamas; tie, kurie nori santykių, nenorinčius išvadina atsilikusiais, patriotais - fanatikais, o vadinamieji patriotai — santykiautojus išvadina išdavikais ir komunis-

tais. Bet jaunimui tie ginčai beveik nesuprantami, ir tikrai nesuprantamas toks visuomenės skaldymasis. Juk vistiek Lietuva mūsų kraštas, jos gyventojai mūsų broliai ir seserys. Priešas — tai okupantas. Atrodo, kad galima rasti būdų santykiauti su giminėm ir tuo pačiu laiku nepadėti okupantui. Siūlau klausimą šitaip pastatyti: jei vienas efektyvus būdas okupantui pasipriešinti yra kūrimas tokių veikalų, kurie jam nepriimtini ir kurių jie neleidžia, tai mūsų uždavinys, kaip tik tai ir padaryti. Juk išleidus čia enciklopediją, mažesnė buvo išleista ir Lietuvoje. Bet tęsti šiam darbui reikalinga išauklėta visuomenė. Bet jei nepajėgiame šito darbo patys išeivijoje atlikti, ar nepravartu vartoti tokias priemones, kurios padėtų darbą atlikti. Santykiavimas mums svarbesnis negu jiems, nes be krašto pagalbos nebus galima išlaikyti mūsų kultūrinį gyvenimą, o kraštas gyvuos be mūsų. Santykiai būtini, jei norėsime sekti, kas vyksta krašte ir pasiektais laimėjimais naudotis, o jų yra. Jei norėsime, kad jaunimas gerai išmoktų lietuvių kalbą, tai gal po kurio laiko reikės leisti jam vasaros metu važiuoti Lietuvon kalbos ir literatūros studijuoti. Reikės pirkti ten išleistas knygas, nes greit mūsų skaitytojų skaičius taip sumažės, kad nebebus galima daug ką išeivijoje išspausdinti.

Yra tokių, kurie bijo, kad jaunimas tuoj pat pasiduos komunistams, kad visi santykiai tik padės okupantui. Bet ši logika lieka nesuprantama, nes juk ne visi jaunuoliai avinai, kurie nekritiškai įkris į komunistų paspęstas pinkles. Jei ir vienas kitas jaunuolis nuviltų, tai nereiškia, kad neturi būti santykių. Panašia logika turėtume teigti, kad nedera leisti jaunimui studijuoti katalikiškuose universitetuose, nes pasitaiko tokių, kurie, išklausę teologijos ir filosofijos kursus, pasidaro ateistais.

Išeivijos krizė artėja

Dar kartą primenu esminį skirtumą tarp vyresniųjų ir jaunesniųjų: vyresnieji natūraliai įsijungė į tautinį gyvenimą, o jaunesnieji turi būti prie to privesti sunkiose sąlygose. Vyresniesiems nėra vargo su lietuvių kalba, o jaunimui tai beveik neįveikiama kliūtis. Kadangi jaunimo įsijungimas į kultūrinį gyvenimą būtinas išeivijos ateities pratęsimui, tai reikia vartoti visas priemones, kurios palengvintų atsiekti šį tikslą. Tenka rinktis: ar mums svarbiau, kad išliktų išeivija, ar svarbiau, kad su kraštu neturėtume jokių santykių, bijodami jo neigiamos įtakos. Santykiavimo klausimas taip ryškiai neiškiltų, jei rimtai galėtume pasakyti, kad savomis jėgomis išeivija išliks. Deja, tuo negalime tikėti.

Artėdamas į pokalbio galą, jaučiu, kad turiu teisę užsidėti pranašo kepurę, kurią neišvengiamai jau keletą kartų užsidėjau. Išeivijos ateitį liūdnai įsivaizduoju. Mūsų jėgos silpnėja ir toliau net sparčiau silpnės; dings pajėgesni lituanistinėse srityse. Be ypatingų ir nenumatomų pastangų pradės išmirti ir mūsų spauda Laikraščių, o ypač žurnalų, prenumeratų skaičius vis mažėja, kai vyresnieji išmiršta, o jaunimas į

skaitytojų eiles neįsijungia. Be spaudos sužlugs išeivijos gyvenimas — nebus galima paskelbti net kasdieninių žinių. Kai išeis į pensiją dabartiniai redaktoriai, jų vietos nebus perimamos. Juk būti redaktorium nėra lengvas darbas; reikia mokėti kalbą, turėti žurnalistinių sugebėjimų ir žinių. O jei ir atsirastų pajėgių, ar jie šitą darbą dirbs už keletą tūkstančių dolerių metams, kaip dabar daro vyresnieji. Jaunų rašančiųjų skaičius beveik suskaitomas ant rankų pirštų. Jaunimo Kongresas parodė, kad vyresnieji studentai pasitraukė iš lietuviško gyvenimo. Dalykams nepasikeitus, net ir tie, kurie norės lietuviškai apsišviesti, nebegalės.

Pravartu paminėti Jaunimo Kongreso šūkį — "Jaunimo darbas ir širdis — lietuvių tautos ateitis". Šį šūkį galime dvejopai suprasti. Pirmiausia, galime jį interpretuoti, kaip analitinį teigimą, kad kiekvienos tautos jaunimas yra tos tautos ateitis . . . Tai tik išreiškimas pačios banaliausios tiesos, kad jaunimas perima tėvų vietas tautos gyvenime. Savaime aišku, kad jaunimas tautos ateitis, nes niekas kitas tos rolės neatliks, bet kita prasme, jei šitą šūkį interpretuojame empiriškai, kaip teigimą, ka mūsų išeivijos jaunimas pajėgus ir kad jo darbai nulems ateities likimą, tai negalime žiūrėti į ateitį optimistiškai. Ta ateitis bus liūdna, ir teigimas, kad jaunimas lietuvių tautos ateitis, virsta pasakymu, kad išeivijos gyvenimas užsibaigia. Taigi, džiugu, kad tebėra Lietuvoje likusiųjų!

Jaunimas neparuoštas ir nepasiruošęs

Šią pesimistinę analizę, geriau sakant, pranašavimą, stengsiuos šiek tiek paremti duomenimis. Ką tik įvykęs Jaunimo kongresas buvo kaip tik proga jaunimui atsisėsti ir pagrindinai išanalizuoti ateities planus. Atrodė, kad susirinkęs jaunimas nejunta, kad artėja mūsų išeivijos krizė, bet į ją dabar nenorime kreipti jokio dėmesio, nors ji bus juo aštresnė, juo mažiau būsime rūpinęsi ateitimi. Susirinko jaunimas, pakalbėjo, pašoko, padainavo ir dabar grįžo į namus. Truputį per anksti kongreso nuopelnus įvertinti — tam reikia daug laiko. Bet jaunimas nepajuto didelių rūpesčių, tai ir nebuvo svarbių sprendimų. Ir ryškiai atsispindėjo aklumas dabartinei krizei, kai jaunimas bent savo tarpe pradėjo kalbėti, kur ir koks bus kitas jaunimo kongresas, lyg išeivijos gyvenimas taip pat tikras, kaip saulės tekėjimas. Padarysiu tik šias pastabas apie kongresą: (a) jis buvo suruoštas be konkrečių tikslų aptarimo ir toks jis liko — betikslis; (b) nepajėgė įtraukti vyresnį jaunimą, o gal net ir nebandė; (c) rinktinių atstovų kokybė buvo tokia žema, kad jie patys nepajėgė pravesti studijų dienų programos ir turėjo pakviesti prelegentus iš kitur. Taigi, jei šitas kongresas ir buvo geresnis už pirmąjį, tai tik todėl, kad pirmutinis buvo visiškai nepasisekęs.

Taip pat buvo jaučiama, kad kitų kraštų jaunimas net prasčiau kalba negu Amerikos, ir tai blogas ženklas. Galima sakyti, jog

Pietų Amerikos jaunimas išaugo mažose kolonijose, tėvai atvyko tenai, kai Lietuva dar buvo nepriklausoma valstybė, tad ir nepradėjo tuoj pat rūpintis išeivijos pratęsimu. Raminančios mintys, bet neteisingos. Mūsų tarpe lietuviškai kalbančiųjų kasmet mažėja, nes sukuriamos mišrios šeimos, jaunimas pasitraukia iš lietuviško gyvenimo. Taip pat seni lietuvių centrai mažėja, nes jaunimas nebenori gyventi mieste, o išsikrausčius į priemiesčius, dingsta ir centrinė vieta lietuviams išeivijos gyvenimą pratęsti. Bostone dauguma jau priemiesčiuose gyvena; net ir Čikagos Marquette Park rajone lietuvių skaičius mažėja. Padėtis nepagerės be didelių pastangų, kurių dabar dar niekas nesiima.

Taip pat apsigautume, jei ramintumėmės, kad nors ir jaunimas pilnai nepajėgs įsijungti į kultūrinį gyvenimą, tai vistiek jis kraštą mylės. Įsivaizduokime, kas atsitiktų, jei atiduotume ateities likimą mūsų gretose atsiradusiems jauniems politikieriams, kuriems lietuvių kalba neverta tų didelių pastangų, reikalingų jai išmokti ir kuriems lietuvių kultūra svetima, arba surišta tik su motinos sijonu ir šaltibarščiais. Noriu papasakoti vieną įvykį, kuris ryškiai atskleidžia gal neišvengiamą mūsų ateitį. Praėjusiais metais per didžiai išreklamuotą lietuvių jaunimo kelionę aplink Ameriką, ant jų autobusiuko buvo parašytas šūkis "Think Lithuanian". Atėjęs vienas amerikietis paklausė išvykos vadovą, ką šitie žodžiai reiškią. Tas patenkintai atsakė: "You're doing that right now!". Įmantrus, greitas atsakymas, bet kartu ir labai liūdnas, nes jis parodo tai, kas gali po keletos dešimtmečių tikrai atsitikti — kad išeivija bus sutapatinama su tokiais pasisakymais arba atsakymu "aš esu lietuvys". Ir kai pasieksime tokią padėtį, tai jau išeivija bus išmirusi ir nepateisinama. Nes galutinėje analizėje, lietuvis ne tas, kurio tėvai lietuviai, kuris gali "think Lithuanian", bet kuriam nesvetima tėvų kalba, kultūra ir papročiai.

Reikia naujo pasišventimo padėtį atstatyti

Mano žvilgsnis į išeivijos ateitį gan pesimistiškas, bet tikiu, kad realus. Visos išeivijos po kiek laiko išblėsta, o jau mes pabėgome iš Lietuvos prieš trisdešimt metų. Pradžioje gar dar buvo vilčių, kad greit sugrįšime į kraštą, bet dabar tos viltys jau išnyko. Bandėme kurti savo kultūrą išeivijoje ir ruošėmės ateičiai. Bet negalėjo vyresnieji nujausti, kaip sunku išlaikyti kultūrą svetimam krašte, ir gal mus apgavo pirmutinieji sėkmingi išeivijos kūrybiniai sužydėjimai. Vienaip ar kitaip, per mažai dėmesio buvo kreipiama į ateitį ir stipresnį lituanistinį auklėjimą. Pat jaunimas buvo per daug glostomas, ir jis net dabar nemato ar nesupranta esamos padėties.

Nenoriu pranašauti, kad išeivija užsibaigs, bet tik teigiu, kad galas artėja, ir kad išblėsimas spartės, jei nebus naujo pasišventimo padėtį atstatyti. Reikia naujų priemonių ir reikia santykiavimo su Lietuva. Svarbiausia, mums reikia, kad jaunimas atsibustų, o Jaunimo kongresas įrodė, kad jis tebesnaudžia.

TALENTAI IR ĮSAKYMAI

Žvilgsnis į okupuotoje Lietuvoje 1971 metų literatūros premijoms pasiūlytus veikalus

ALOYZAS BARONAS

Pavergtosios Lietuvos literatūra jau ne kartą buvo aptarta laisvojo pasaulio lietuvių spaudos skiltyse. Yra buvę visa eilė apžvalginių ir kritikos straipsnių, vertinančių visą Lietuvos literatūrą, paskirus jos kūrėjus ar atskirus žanrus. Supažindinant su okup. Lietuvos literatūra, tektų suminėti jau per šimtą vardų, daugiau ar mažiau pasireiškusių prozoj, poezijoj ar dramoj, ir šimtus knygų. Ir tačiau jei reikėtų kalbėti apie vertingus kūrinius, tas skaičius būtų labai nedidelis, ne todėl kad šiais laikais nebūtų daugiau talentų, bet todėl, kad ten nėra kūrybinės laisvės. Tai liečia ne tik Lietuvą, bet taip pat visus kitus užgrobtus kraštus ir pačią grobikę Sovietų Rusiją. Rusai, davę geriausių literatūros klasikų, per pastaruosius penkiasdešimt metų nieko gero neišugdė, o tragiškiausia, kad Pasternako, Solženicyno ar dar vieno kito talentingo kūrėjo geriausius veikalus jie turi skaityti anglų ar kuria kita svetima kalba.

Daugeliui gali atrodyti, kad nuolatinė kalba apie sovietų rašytojų varžymus gali būti ir perdėta, tačiau taip nėra. Ir jei kuris rašytojas pabando atsipalaiduoti nuo tų varžtų, nuolat ir nuolat yra perspėjamas, kad nukrypęs nuo partijos linijos. Tokių perspėjimų buvo visad, bet ypač jie sutvirtėjo šiais metais. Tai reakcija į užsienio lietuvių veiklą ir pačiame krašte viešai reiškiamą nepasitenkinimą.

Nepaisant, kad jau 1972 sausio 21 *"Pravdoj"* buvo paskelbta partijos įsakymai kritikams vertinti kūrinius "socialistinio realizmo" mastu, dabar ta akcija dar labiau stiprinama. Tuose įsakymuose įsakmiai pabrėžiama, kad kūrinys turi turėti komunistinį atspalvį ir skaitytoją auklėti komunistiškai. Juose griežtai reikalaujama atsipalaiduoti nuo minties, kad kūrinys galįs būti laisvas nuo bet kokios politikos, nes kiekvienas kūrėjas turi būti "komunizmo statytojas". Jeigu tokie reikalavimai būtų paskelbti čia Vakaruose, šauktų ir patys komunistai, kad varžoma laisvė.

1972 liepos 8 *"Literatūros ir meno"* numeryje rašoma, kad liepos 2 Lietuvos komunistų partijos centro komiteto plenume buvę *"pareikšta partinė kritika dėl kai kurių neigiamų mūsų literatūros ir meno reiškinių, spaudos ir leidybinės praktikos at-*

žvilgiu" ir kreipta *"visų mūsų kūrybinių darbuotojų dėmesys į tuos uždavinius, kuriuos tarybinei literatūrai, menui kelia komunistų partija ... Ideologinės kovos sąlygomis itin išaugo kiekviena kūrybinio darbuotojo meninio žodžio reikšmė. Bet kuris mėginimas "izoliuotis" savo kūryba nuo kovos realijų, nukreiptų į abstraktų "dvasingumą", neišvengiamai veda menininką į aklavietę, kartais jo kūrybai suteikia negatyvinį, antivisuomenišką pobūdį"*.

Toliau dar pridedama: *"Suprantama, kokia didelė atsakomybė tenka tarybinės literatūros, meno kūrėjams, vykdant šį kardinalinį komunistinio auklėjimo uždavinį"*.

Primename tuos įsakymus todėl, kad galėtume geriau suprasti, kokiose sąlygose tenka mūsų kūrėjams kurti, ne kartą šiaip taip pasiekiant ir geresnių rezultatų.

Išskirti kūriniai

1971 metų literatūrinėms premijoms atžymėti nominuota Vytauto Bubnio romanas *"Alkana žemė"*, Juozo Požėros apysakos *"Auksas"*, Jono Mikelinsko novelių rinkinys *"Rugpiūčio naktį"*, Vytautės Žilinskaitės feljetonų rinktinė *"Karusėlėj"*, Kazio Sajos knyga vaikams *"Ei, slėpkitės"* ir Albino Žukausko poezijos rinkinys *"Atodangos"*. Nežiūrint kuri knyga bus premijuota, svarbu jau tai, kad iškilesnės literatūros kūrinių atranką padarė patys Lietuvos literatūros žmonės.

Pernai pavergtoj Lietuvoj romanų buvo išleista tik keletas. Tai, galima sakyt, labai maža, juo labiau kad rašytojai rašymui turi laiko, nes iš rašymo pragyvena. Čia kaip tik ir atsiliepia tas varžymas, nes rašant reikia kūrėjui galvoti, ką pasakys tikras literatūros kritikas, ką pasakys partija ir ką pasakys skaitytojas, norįs tikro meno, o ne komunistiško auklėjimo.

"Alkana žemė"

Vytautas Bubnys yra palyginti jaunas autorius, gimęs 1932 Čiudiškių kaime, Prienų apskrityje. Savo biografijoje rašo:

"Labai ryškiai prieš mano akis stovi pirmųjų karo dienų vaizdas, pirmosios mūsų nedidelio Čiudiškių kaimo nekaltos aukos — trys fašistų nušauti vyrai ... Ypač žavėjausi vienu šeštoku, geltonplaukiu aukštu vaikinu, kuris rašė eilėraščius ... Netrukus tas vaikinas dingo. Dingo ir dar vienas šeštokas iš gretimo kambario. Po kurio laiko sužinojome, abu išėjo į banditus ir žuvo". Toliau rašo, kad jis pats buvęs banditų kulkų sužeistas ir negalėjęs lankyti mokyklos. Tad nenuostabu, kad V. Bubnys parašė romaną apie pokario metus.

"Alkanoj žemėj" vaizduojamas kaimas. Samdinys Andrius palieka į Sibirą išvežtų ūkininkų Markauskų ūkyje ir geidžia tos žemės ne mažiau negu kiti ūkininkai. Romane rašoma apie kovas su partizanais, žmonių norą bet kokia kaina išsilaikyti savo ūkiuose ir valdančiųjų pastangas juos suvaryti į kolchozus.

Nors vaizduojamas laikotarpis vyksta antrosios sovietinės oku-

pacijos pradžioje, tačiau pačiame romane rusų nėra. Kai kovojama, tai tarpusavyje, atseit, buržujai lietuviai kovoja prieš lietuvius, norinčius liaudžiai gero. Visi partizanai čia yra niekšai ir neįsivaizduojamai suniekinti. Tiesa, vienur kitur galima užtikti ir tokių sakinių:

"Lietuvos vardas nepaskęs bolševikų jūroje, yra, tikrai yra, kas pasirūpins, kad ir Lietuva nuskambėtų per visą pasaulį, lyg vario varpas".

Arba ir tokių:

"Kodėl mūsų žmogui nebėra vietos jo tėviškėj?".

Arba, štai, mokytojas, dabar partizanas Sakalas, sako savo pažįstamai Teresei:

"Nemanyk, Terese, kad vaikams lengva meluoti. Aš vaikams kalbėjau teisybę, norėdamas, kad jie žinotų, jog jų tėvynė Lietuva, bet kažkas paskundė, ir vos spėjau pasprukti iš engebistų nagų".

Tačiau tokių sakinių nedaug ir jie leisti, kad pats veikalas, esmiškai suniekiąs mūsų partizanus ir jų kovą, atrodytų įtikinamesnis.

Partizanai romane, visą laiką vadinami banditais, yra žudikai, prievartautojai ir plėšikai. Vienoje vietoje, pav., vaizduojamas iš Vakarų į Lietuvos miškus nuvykęs partizanas. Sceną pavaizduoja toks vieno suabejojusio partizano pasakojimas:

"Apygardos štabe visąlaik šnekėjo: "Mumis rūpinasi. Visų laisvų tautų akys atgręžtos į mus. Amerika niekada nesutiks, kad Lietuva būtų po rusų jungu" . . . ir taip toliau. Ir dar pridėdavo — "Laukiame svečio iš anapus". Sulaukėm, susitikom. Sušaukė mus, būrių vadus. Susirinkom palių salikėj, vidury Žaliosios girios ir šnairuojame vienas į kitą. Rūkom, spiaudom ir tylim. Kažkas laikraštėlį ištraukia ir pasiūlo kaimynui, o tas: "Užpakalį nusišluostyk. Aš žinau viena — reikia šaudyti ir man gana to". Pagaliau ir svečias, išsiskutęs, išsikvėpinęs, naujitėlaitę uniformą užsitempęs. "Sveiki Lietuvos vaduotojai". Kas burbtelėjo, kas patylėjo. Tas bando juokauti, klausinėja šio, klausinėja to, skiedžia apie gyvenimą kaime ir mieste, žada permainą, po kurios nė vienas neliksim užmirštas — "geros vietos užtikrintai".

— Bet kada tai bus? — gražiai paklausiau.

— Kantrybės, vyrai, kovokit. Amerika padės.

— Tai sena giesmė. Čia mus skainioja stribai, o jie ten liežuviais padeda.

Nepatiko svečiui, sužaibavo akim, nutylėjo lyg nenugirdęs ir kažkokiu persimainiusiu, sugriežtėjusiu balsu dėsto "centro instrukciją":

— Jokio gailesčio visiems, kurie mūsų nepalaiko. Svarbiausia — teroras. Lietuvių tauta žūsta.

Sunku buvo ištverti.

— Šitokiu keliu eidami, mes patys lietuvių tautą iššudysim. Ar maža lietuvių jau iššaudėm.

To buvo, matyti, perdaug amerikonui, ir net nepamačiau, kaip pakilo ranka su pistoletu — mano skruostą nusvilino kulka. Toks buvo jo atsakymas".

Taip vaizduojami Lietuvos partizanai ir svečias iš Amerikos.

Iš viso romane partizanai yra žudikai. Jie nužudo beveik šventą mažažemį Aksomaitį, švelnų lyg aksomas. Partizanas Šarvas iš pykčio nušauna partizaną Garnį ir paskui išprievartauja Teresę. Visi jie girtuokliai ir žmogžudžiai. Vėliau jie berną Andrių, kadangi Didysis penktadienis, pririša prie kryžiaus ir nušauna. Romanas baigiamas *"Kaimas bunda Prisikėlimo šventei"*. "Prisikėlimas" parašytas didžiąja raide, ir čia turima galvoj prisikėlimą komunistiniam gyvenimui.

Romane niekinami ne vien partizanai. Ištremtieji į Sibirą Markauskai parašo į savo kaimą laišką buvusiai samdinei. Laiške išryškėja buožių šykštumas, kurio nepakeitė nė Sibiras: *"Pasiliko drabužių — tėvo kailiniai, dvejos kelnės, trejos poros apatinių, ką buvo neskalbti ant aukšto, vasarinė kepurė, ar ne penki nauji maišai, dar vienos tėvo kelnės — galifė, bažnytinės"*. Žodžiu, rašydamas iš Sibiro buožė neužmiršta smulkmenų kaip vasarinė kepurė, nes buožė yra šykštus ir kol mirs, toks paliks. Visa tai rašoma sąmoningai, kad liaudis dar labiau buožių nekęstų.

Autorius sakinį parašo literatūriškai, tik žodžių perdaug. Bet ta liga serga beveik visi Lietuvos prozininkai. Jiems moka už lankus, tad jei kokią temą nutvėrė, negaili jos tęsti.

Beletristikos knygų labai negausu, bet ir jos, kaip matome, skirtos komunistų partijai kelti, rusų okupacijai įteisinti ir lietuvių kovoms už laisvę suniekinti. Visas tas partijos linijos laikymasis į bedugnę nutraukia ir tai, kas dar galėtų būti gera, pavyzdžiui, gamtos ir darbo aprašymai.

"Rugpiūčio naktį"

Gerokai skirtinga savo turiniu yra Jono Mikelinsko novelių rinktinė *"Rugpiūčio naktį"*. Čia nebėra tokios piktos prorusiškos propagandos. Yra įvairių užuominų, bet tai suprantama, nes to negalima išvengti, imant temas iš šiuolaikinio gyvenimo, kurių rinkinyje yra daugiausia. Daugelis šioje rinktinėje talpinamų novelių jau buvo spausdintos kituose rinkiniuose. Jono Mikelinsko stilius ramus, pasakytume, klasiškas, novelės aktualios, tačiau parašytos lygiai ir paprastai. Autorius, imdamas temas iš gyvenimo, neretai nukrypsta nuo partijos linijos ir ne kartą jau buvo bartas, ypač už apysaką "Trys dienos, trys naktys", kur komunistas neatlaiko diskusijų su kunigu.

Autorius gimęs 1922 Pasvalio valsčiuje. Be apsakymų ir novelių yra parašęs ir romanų. Pav., romanas *"Vandens nešėja"*, liečiąs mokytojų gyvenimą, parašytas be okupanto liaupsinimo, nors liečia šiuos laikus, yra vienas geresnių kūrinių dabartinėje Lietuvos literatūroje. Kaip novelistas Mikelinskas yra irgi vienas iš geresnių kūrėjų.

Savo novelėse Jonas Mikelinskas yra įtikinantis pasakotojas. Stilius ramus. Net vaizduodamas ernelyg aštrias aktualijas, išlieka beletristiniame lygyje, nenukrypdamas į žurnalistiką ar pedagogiką. Nevengia paminėti net kokio amerikiečio rašytojo, kaip

Hemingway, vardo. Tiesa, ir jis, kaip ir kiti pavergtos Lietuvos rašytojai, netaupo žodžio, tačiau tas jo lygus pasakojimas, paprastas, bet nebanalus sakinys išlaiko novelę aukštesniame literatūriniame lygyje, nepaisant ar jis pasakotų, kaip vokiečiams atiduodamas žydukas, ar kaip mokyklos mokiniai savo tarpe ginčyjasi ir mušasi.

Novelėje *"Rugpiūčio naktį"*, kurios vardu pavadinta ir visa rinktinė, autorius vaizduoja dviejų brolių kelionę namo rugpiūčio naktį pokario metais. Štai pora sakinių iš tos novelės:

"Staiga už upės pokštelėjo šūvis. Tamsus miškas, kuris ilga juosta driekėsi horizonto pakraštyje, tarsi sudrebėjo, o vandeniu iki pat meldų nubėgo vos pastebimas virpulys. Krūptelėjo ir paskendęs mėnulis. Brolis pakėlė galvą, įsižiūrėjo į tolį ir tarė:

— Tai jie.

— Kas?

— Žaliukai.

— Ar dar vis pasitaiko?

— Pasitaiko".

Čia cituojame tą skirsnelį ne todėl, kad autorius partizanus pavadino žaliukais, ne banditais, bet dėl pačio literatūriško pasakojimo. Jis galėjo pavartoti žaliukams ir kitą epitetą, tačiau pavartojo žaliukus todėl, kad sukurtu vaizdu skaitytojas labiau patikėtų, nes taip partizanus vadino visa Lietuva. Žinoma, autorius negali negalvoti apie partijos liniją. bet neretai jam tos linijos nepavyksta išlaikyti. Budri partijos linijos saugotojo akis tuoj atkreipia dėmesį. Čia vėl tenka prisiminti Lietuvos komunistų partijos sekretoriaus A. Barkausko kalbą, pasakytą komunistų partijos suvažiavimo plenume 1972 liepos 2. Toje kalboje Barkauskas be kitko pareiškė:

"Atskiri literatūros ir meno meistrai savo kūrybiniuose ieškojimuose neišvengia dvasiškumo, vis pernelyg dažnai nukrypsta vien tik į formos sferą. Daliai šiuolaikinių novelių ir eilėraščių, grafikos ir tapybos darbų, muzikos kūrinių ir dramos spektaklių vis dar būdingas problematikos mažareikšmingumas, pataikavimas miesčioniškam skoniui ir pigus mados vaikymasis. Atskirų rašytojų kūriniuose, kuriuos išleido Vagos leidykla, jaučiama patriarchalinio kaimo idealizavimo tendencijos, siekimai senas moralines normas priešpastatyti šiuolaikinei civilizacijai. Be to, periodikoje pasirodė ir tokių kūrinių, kuriems būdingos subjektyvinės nusivylimo nuotaikos, pesimizmas, netikėjimas socialiniu bei moraliniu žmogaus progresu. Tokio pobūdžio kūriniuose dažniausiai dominuoja absurdiškos ir beprasmiškos situacijos bei kolizijos. Ryškiausiai tai atsispindi J. Mikelinsko apysakoje "Laukinė obelis" ir atskirose J. Apučio novelėse, išspausdintose rinkinyje "Horizontu bėga šernai".

Iš tikro toje Apučio knygoje nėra nieko ypatinga, kas būtų prieš partiją, ir juo labiau Barkausko minėtoje Mikelinsko novelėje, kuri atspausdinta 1972 "Pergalės" 4 numeryje. Novelė literatūriška, bet partija reikalauja, kad būtų vaizduojama ne tai, kaip yra, bet

kaip partija nori, kad gyvenime būtų.

"Auksas"

Juozas Požėra, daugiau rašęs apybraižas, karo metus praleidęs Sov. Rusijoje, gimė 1927 Kaune. Kaip iš apybraižų matyti, yra apsčiai keliavęs ir jo dabartinėje knygoje *"Auksas"*, kurioje be to paties pavadinimo apysakos telpa ir antra — *"Kryžių valetas"*, labai ryški autoriaus kelioninė patirtis. Apysakos ištęstos, tačiau jas skaitant junti su jokia kompartija nesurištą literatūrą, daugiau nuotykinę, su gana nemažu psichologiniu pamušalu. Abiejų apysakų veiksmas vyksta šiaurėje. Apysakoje "Auksas" daktaras žūsta, nepaklausęs seno šiauriečio įspėjimo, kad neverta ieškoti aukso, nes auksas neša pražūtį. Apysaka įtikima ir gana įdomi, nestokojanti ir ryškesnių personažų. Antroje apysakoje pasakojama, kaip įvairūs kriminaliniai nusikaltėliai lošė kortomis iš galvų ir kaip galvą pralošęs ją prarado. Įdomu, kad viename apysakos vaizde piešiama palikta taigose stovykla, rąstų namai, kuriuose gyveno ištremtieji, vėliau grįžę į savo gimtuosius kraštus. Kad tai liečia lietuvius, galima atpažinti iš tokio sakinio:

"Viduje tebuvo vienintelis didžiulis kambarys, išklotas plačiomis ir sunkiomis, kaip kirviu tašytomis lentomis. Iš tokių pat lentų buvo sukaltas stalas. Pasienyje platus suolas. Viename kampe stovėjo didelė skrynia, panaši į tas, kurių dar apsčiai galima užtikti Aukštaitijos valstiečių trobose".

Apysakoje primenama, kad netašytų rąstų kaimas statytas keturiasdešimt aštuntaisiais - devintaisiais, o penkiasdešimt šeštaisiais jau pradėjo žmonės išvažiuoti ir po dviejų metų kaimas buvo tuščias. Vadinasi, po to, kai Chruščiovas pasmerkė Staliną.

Aplamai *"Auksas"* yra ne tik nuotykinga knyga, bet taip pat turi pažintinės reikšmės. Knyga visai paskaitoma, nes neprikišta agitacijos. Autoriaus stilius paprastas, bet ne žurnalistinis, nors, kaip minėjome, jis yra daugiau apybraižininkas negu novelistas.

Kalbant apie prozą, prisimintinas pernai literatūros premiją laimėjęs Jono Avyžiaus romanas *"Sodybų tuštėjimo metas"*. Jame vaizduojamas kaimas vokiečių okupacijos metais. Eilė lietuvių, parsidavusių vokiečiams, yra tikri niekšai, o tie, kurie neprisidėjo prie bolševikų partizanų, patys supranta savo klaidą. Kaimo žmonės pavaizduoti šykštūs ir savanaudžiai, išskiriant, žinoma, kurie jau apšviesti komunistinės šviesos. Romanas sumestas, tiesiog, tai tik romanui medžiaga. Iš jos būtų galima padaryti knygą, bet be abejo ne tokiose sąlygose, kuriose gyvena dabartinis Lietuvos rašytojas. Nors Avyžius jau antrą kartą atžymėtas aukščiausia premija, tačiau kiti beletristai, kaip Lankauskas, Baltušis, Sluckis, Mikelinskas, net ir Bieliauskas yra daugiau savo kūrinius apdorojęs it daugiau priartėjęs prie tikrosios literatūros.

"Karusėlėje"

Be minėtų prozos knygų premijai buvo pristatyta ir Vytautės

Žilinskaitės feljetonų rinktinė *"Karusėlėje"*. Feljetonas nėra lengvas žanras, ir tenka pasakyti, kad Vytautė Žilinskaitė, gimusi 1930 Kaune, yra tą žanrą gerai supratus. Jos feljetonai turi tikrai gerą, lengvesniu ar stipresniu humoru atmieštą sakinį, gi visumoj patys feljetonai prasmingi, atskleidžią vienokias ar kitokias negeroves. Feljetonus rašyti diktatūrinėje valstybėje yra gan pavojinga, nes lengva patekti į valdžios nemalonę. Feljetonas yra kai kurių negerovių veidrodis, gi tų negerovių atskleidimas komunistinėje valstybėje nėra galimas, nes čia viskas tobula. O jei kas netobula, taiso tai ne feljetonistai, bet prokurorai. Tačiau vadinamos savikritikos plotmėje Vytautė Žilinskaitė sugebėjo išlikti feljetoniste tikra to žodžio prasme, nors tarp gausių jos feljetonų ne vienas yra ir menkesnis.

Bene įdomiausias pats pirmasis feljetonas, spausdintas jau ankstyvesnėje knygoje, *"Didžiausias kuriozas"*. Šiame feljetone autorė tikrai linksmai pavaizduoja tarybinio gyvenimo tikrovę. Esą viename miesto konkurse buvo pastatyta sąlyga pasakyti didžiausią kuriozą. Buvo pasakojančių taip:

— Aš mačiau lietui lyjant laistant gatvę.

— Aš mačiau, kaip iš ryto perdengė stogą, o popiet ant jo nutūpė karvelis ir įlūžo.

Tačiau iš to niekas nesijuokė, nes esą taip tikrai ir būna. Tai joks kuriozas. Bet kai bobutė papasakojo, kad ji kreipėsi į namų valdybą, prašydama pataisyti jos butą, ir meistrai nustatytą valandą tikrai atvyko, visa minia pradėjo šaukti, kad tai kuriozas, nes taip negalėjo būti. Bobutė už tai jokių dovanų nenorėjo, o tik pirštuko siuvimui, ir dar didesnis kuriozas buvo, kai tokio pirštuko niekur mieste negalėjo rasti. Feljetone *"Apie apdovanojimus"* autorė tyčiojasi iš įvairių apdovanojimų, gi *"Romantikos institute"* — iš įvairių perdėjimų. Nors autorė žino, kas yra feljetonas, tačiau kai kurie jos feljetonai išėjo dirbtini, nei linksmi, nei prasmingi. Tačiau šiaip ar taip, feljetonistė yra tikrai gera, pralenkianti visą eilę vyrų, kad ir ne taip gausiai bandančių humoristiškai rašyti.

"Ei, slėpkitės"

Iš vaikų literatūros premijai pasiūlyta Kazio Sajos knyga *"Ei, slėpkitės"*. Šis autorius, gimęs Pasvalyje 1932, labiau yra žinomas kaip gabus dramaturgas. Jo pjesė *"Mamuto medžioklė"* Pasaulio Lietuvių Jaunimo kongreso metu buvo statyta Čikagoje. Tačiau yra parašęs ir vaikams knygų, kurios pasižymi lengvu humoru.

Gana didelio formato, gražiai Marijos Ladigaitės iliustruotoj knygoj *"Ei, slėpkitės"* autorius vaizduoja kaimo vaikų gyvenimą, kurie, žinoma, susiduria ir su miestu. Tas gyvenimas pilnas pasakos, romantikos ir realybės, bet visa tai autorius vaizduoja giedriai ir vaikiškai. Knyga, nors ir labai žodinga, išeivijos lietuviukui gal ir būtų įkandama, tačiau vargu jis turėtų kantrybės skaityti, nes pačios istorijos slinktis

perlėta ir pergausu sunkesnių žodžių. Be abejo, kondensuotesnio ir greitesnio pasakojimo norėtų visi, ne tik išeivijos vaikai.

Vaikams pavergtoje Lietuvoje yra apsčiai rašančių. Vieni jų geriau, kiti blogiau vaizduoja vaikų pasaulį. Gražiai išleistų knygučių netrūksta, nors ne maža jų dalis yra užteršta posmais apie Leniną (anksčiau — apie Staliną — red.) ir partiją. Tačiau šiaip ar taip, vaikams knygų yra nemaža, daugelis jų gražiai išleistos, o dalis jų yra tikrai be koktumą keliančių agitatorinių ir vaikui smegenis plaunančių priemaišų.

"Atodangos"

Kaip ir nepriklausomos Lietuvos metais, taip ir dabar Lietuvoje poetų gausiau negu beletristų. Poeziją rašančių yra apsčiai, gal ir dėl to, kad poezijoj lengviau išvengti reikalavimų laikytis partijos linijos. Nors partija reikalauja rašyti eilėraščius apie Kubą, Vietnamą ar Amerikos imperializmą, bet parašęs tokį eilėraštį poetas gali kitu eilėraščiu išreikšti ir savo vidaus pasaulį. Premijai pasiūlytos knygos autorius yra jau vyresnės kartos poetas Albinas Žukauskas, gimęs 1912 Vilniaus krašte. Jis yra išleidęs novelių ir poezijos rinkinių. *"Atodangose"* autorius yra truputį pasinešęs į satyrą. Tai rodo ir skyrių pavadinimai, k. t., *"Trys plikės"* arba *"Užšalusi pypkė"*. Autoriaus eiliavimas daugiau klasikinis, bet nevengia ir modernesnės formos, kuri kartais išvirsta į gan primityvią prozą. Šiaip jau poetas vengia banalių, nukartotų įvaizdžių bei palyginimų. Sakiniai ir vaizdai yra gana švieži, ir beveik nenuobodu skaityti, nors tikrasis poezijos mėgėjas gal ir pasigestų to, ką mes vadiname tikrąja poezija. Šiaip ar taip, knyga būtų posėtinai įdomi, jei nebūtų perpinta lenininiais posmais, kurie kartais sukelia net ir juoką. Pavyzdžiui, eilėraštyje *"Nakvojo Leninas"* eiliuojama:

Juk ne kitaip — tai buvo Leninas . . .

— Bet, vyre, jis lietuviškai kalbėjo.

— Tai, kaipgi čia? — kažkas suabejojo.

— Brolyti, tu lyg mažas vaikas.

Juk Leninas visom kalbom vienodai kalba.

Žinoma, poetas rašo ir apie Vietnamą:

Ponui Nixonui aš siūlau
Užsakyt Amerikos biznieriams
Pagaminti iš cinkuotos
lakštinės skardos
Pusę milijono ir daugiau dėžių,
O draugus vietnamiečius
paraginu
Pasirūpinti, kad dėžės
negulėtų tuščios.

Kiek čia poezijos, gali kiekvienas suprasti. Eilėraštyje *"Atodangos"*, kurio vardu pavadinta ir visa knyga, rašoma apie lietuvius, kurie *"susidraugavo galop su rytais"* ir *"rytmečio saulę išvydo trykštant"*. Ta saulė lietuviams tiek įgrįsusi, kad jos jau vengia kartoti ir dauguma propagandistų. Bet Žukauskas to nepabūgo ir eilėraštį baigė taip:

Leninas ėjo sunkia planeta,
Leninas žemę ir žmogų sušildė

Leninas priglobė ir atgaivino
tada
Šaltžemį — sunkią lietuvišką
širdį.

Tokios *"Atodangos"* poezijos mėgėjui atidengia prievartą, bet jose pasitaiko ir geresnių posmų, kaip tai:

Sutemus pamažu
Lietus nurimo.
Labai gerai, gražu —
Nuo įkvėpto suokimo
Lakštingalos užkimo.

Kalbant apie poeziją, bene pati talentingiausia iš visų laikų lietuvių moterų poečių pavergtoj Lietuvoj yra Janina Degutytė, gimusi 1928 Kaune. Jos poezija — gili lyrika, įvaizdžiai nenukartoti, viskas skamba įtaigiai ir šviežiai ir kartu labai prasmingai. Jeigu pirmuosiuose rinkiniuose dar ji galėjo atspindėti kai kurių mūsų kitų poetų veidą, tai vėlyvesniuosiuose ji pasirodė kaip originali, turinti savo veidą ir savo braižą. Degutytė į mūsų poeziją įnešė, kaip reta, didelę duoklę. Apie ją daug mūsų spaudoje rašyta. Čia ją prisiminėm tik tarp kitko, daugiau neigiamai turėję pasisakyti apie premijai pristatytą Žukausko poezijos rinkinį.

Talento kova su įsakymais

Tokie yra šįmetiniai pačių okupuotos Lietuvos literatų premijoms pasiūlyti kūriniai. Didelio džiaugsmo jie nekelia. Bet kaip galėtų kelti, kai talentą stabdo partijos varžtai? Kritikas Vytautas Kubilius *"Nemuno"* žurnale paskelbtame straipsnyje *"Talento mįslės"* (1972 m. vasario mėn. nr.) teigė, kad talentas niekam negali tarnauti, gi partija tarnauti verčia. Privertė atgailauti ir Kubilių: *"Aš, matyt, padariau klaidą . . . Viešai atsiprašau tų, kuriuos įžeidė mano netaktas ir neapgalvotas šmaikštavimas"*, partijos oficioze *"Tiesoje"* (1972 balandžio 29 nr.) buvo priverstas prisipažinti kritikas V. Kubilius. Gi anksčiau minėtas partijos sekretorius Barkauskas ražytojus iš naujo įspėja:

"Mes, komunistai, visada pasisakome ir pasisakome už plačias kūrybinio darbo galimybes ir meno įvairovę. Tokiam darbui sudarytos visos sąlygos. Kartu, kartojame mes ir kartojame — kiekvienas menininkas turi ištikimai, atvirai tarnauti komunizmui, o ne dairytis į šalis, nestot į pašalinio stebėtojo pozą. Mes vertiname tokią kūrybą, kuri kupina komunizmo idealų".

Toliau, pasmerkęs visus mums žinomus atsitikimus Kaune ir Vilniuje, prideda:

"Mes turime ryžtingai kovoti prieš bet kokius nacionalizmo ir šovinizmo apsireiškimus, prieš įvairias, dažnai "pagražintas" užmaskuotas revizionistines sroves ir koncepcijas".

Tokie yra oficialūs literatūros globėjų žodžiai. Prievartinėje sovietų sistemoje partijos viršūnių žodžiai prilygsta įstatymams. Tokiose sąlygose literatūrai tarpti yra sunku, o kartais ir visai neįmanoma. Talentui tenka kovoti su įsakymais.

Kalbant apie pristatytas knygas, manyčiau, kad verčiausia premijos yra Jono Mikelinsko *"Rugpiūčio naktį"*.

SU LEVU 113

MYKOLAS NAUJOKAITIS

Pirmieji pogrindžio ryšiai

Sutikau Levą Vilniaus gavtėj. Iš tiesų tai buvo sutartas susitikimas, tarpininkaujant mūsų bendram pažįstamam, patikimam ryšio mezgėjui. Mūsų bendrininkas — ryšininkas Jonas Zostautas iš anksto jau buvo mus supažindinęs, nusakęs mūsų veiklos tikslus ir siekimus. Tad susitikimas buvo kaip senų pažįstamų. Tie, kurie pažinojo Levą anais senais laikais, stebėjosi jo stilium, laikysena, elgsena; turėjo sunkumų sutikti, kad jis, Levas, yra uolus pogrindžio darbininkas — organizatorius. Tryse pavaikščiojom keletą valandų Vilniaus gatvėse 1940 m. lapkričio mėn. saulėtą nors ir šaltą dieną. Apsilankėm Gedimino pilyje, Rasų kapinėse ir Žvėryne. Išsikalbėjom. Keista. Nors ir buvom skirtingų politinių pažiūrų, nekilo jokio klausimo nei dabarčiai, nei ateičiai: kas darbą atliks, kas vadovaus. Sutarėm laikytis ir puoselėti du pogrindžio centrus — Vilniuje ir Kaune, ir juos vystyti lygiagrečiai, nes jei nelaimė ištiktų vienoje vietoje — antroji organizacijos dalis pasiliktų pilnam stiprume. Mūsų sutarti punktai buvo štabų priimti — patvirtinti. Sutarėm ir laikėmės nuolatinio ryšio tvarkos. Susitikdavom Vilniuje ar Kaune kas dvi savaitės pasikeisti naujienom ir toliau vystyti programą ir planus, pasiruošę įvairioms galimybėms. Buvo visai natūralu ir žmogiška, kad mes išplėtėm savo pasikalbėjimus į organizacinį ir politinį tinklą. Pats svarbiausias klausimas ir mūsų diskusijų taškas, žinoma, buvo karo tarp rusų ir vokiečių galimybės, jo pasėkoje pogrindžio organizuoto ir planuoto sukilimo įvykdymas, vyriausybės ir administracijos organizavimas.

Į Berlyną ir atgal

1941 m. sausio mėnesį, rusų paieškomas, persikėliau į Kauną ir apsistojau pas Joną Zostautą. Levui prisistačius, aptarėm padėtį. Galvojom, kad Levas turėtų kurį laiką vengti pasirodyti vietovėse, kur mano pėdsakai dar nebuvo atvėsę.

Svarstėm Vilniaus štabo pasiūlymą surasti būdų pasiekti pulk. Škirpą Berlyne ir išsamiau pasiinformuoti apie užsienyje atsidūrusių lietuvių veiklą, jų pasisekimus, karo galimybes ir Lietuvos klausimo stovį Vokietijoj ir didžiosiose demokratijose. Mus tuo laiku pasiekiančios žinios ir spausdiniai buvo žemo lygio ir nepateisino įdėto vargo ir rizikos juos pernešant į Lietuvą ir čia plačiau paleidžiant pogrindžio kanalais. Medžiaga iš Berlyno turėjo tik vieną gerą pusę — konstatavo faktą, kad Vokietijoj stengiamasi ir dirbama.

Susirišimo su Vokietijoj atsidūrusiais lietuviais klausimą jau buvom išdiskutavę Vilniuje, ir aš turėjau pritarimą vykimui į Berlyną. Dabar pasiūliau Levui, kad aš, čia paieškomas, galėčiau atlikti naudingą darbą, išvykdamas Vokietijon. Iš karto neatrodė, kad Levas pritartų mano siūlymui — mėgino atkalbėti. Vėliau sutiko ir po poros dienų pranešė, kad Kauno štabas kelionei taip pat pritariąs. Tuojau išvykau Žemaitijon ir, šauliams padedant, įvairiomis priemonėmis pasiekiau Klaipėdą ir Berlyną. Kai vėliau, grįžtant, buvau rusų sužeistas ir, prieš patenkant į kalėjimą, paguldytas į Tauragės ligoninę, šovė pirmoji mintis: susirišti su kuo? — *Levu*. Perdaviau per ryšininką jam viską, ką turėjau — žodžiu ir raštu.

Levas dirbo dieną ir naktį

Birželio 23 Kauno Sunkiųjų darbų kalėjime išgirdau taip gerai pažįstamą balsą radijo bangomis skelbiantį džiugią naujieną: "Susidariusi laikinoji vėl naujai atgimstančios Lietuvos vyriausybė šiuo skelbia atstatanti laisvą ir nepriklausomą Lietuvos valstybę . . ." ir po to pasigirsta Lietuvos Himnas. Levas žodį išlaikė: sukilimas pradėtas, Laikinoji vyriausybė paskelbta.

Buvo visai natūralu, kad tose sąlygose Levas tapo oficialia ir faktina LAF galva. Lojalumo jam klausimas LAF sąjūdyje net ir nebuvo iškilęs

Levas dirbo kaip artojas — dieną ir naktį: sukilimo eiga, vokiečių okupacinės pajėgos ir jų reikalavimai, tolimesni vyriausybės organizaciniai reikalai, k. t., kooptavimas naujų narių ar parinkimas svarbiausių administracijos pareigūnų, LAF organizaciniai reikalai, visuomeniniai, spaudos ir propagandos klausimai, viešos ir užkulisinės intrigos ir visos kitos mažos ir didelės naujienos ar senienos.

Levas pirmininkavo LAF štabo posėdžiui, svarstant vokiečių reikalavimus, kad lietuviai organizuotų darbo batalijonus Vokietijos karo mašinai tarnauti. Šiuo klausimu išsivystė gyvi ir karšti pasisakymai. Nuomonių skirtumas, svarstant prielaidas, kuo vokiečių reikalavimai gali baigtis, buvo plačios skalės. Išlaikyti visus diskusijų dalyvius prie klausimo esmės buvo gana sunku. Levas keletą kartų strategijos sumetimais darė posėdžio pertraukas ir jų metu diskutavo privačiai, derino nuomones ir leido kitiems savo tarpe išsikalbėti ir argumentų stiprumą patikrinti. Nežiūrint tokio didelio nuomonių pasidalinimo, atėjus laikui balsuoti, Levo nuomonė gavo pilną eigą — LAF vokiečiams neorganizuos darbo batalijonų.

Prapuolenis į kacetą, LAF žmonės į pogrindį

Levui teko tapti pirmąja iš sukilimo vadų auka, vokiečių išsiųsta koncentracijos stovyklon. Kai Zivilverwaltung'as įsivyravo Lietuvoj ir, nesiskaitydamas su žmoniškumu, pradėjo versti visą Lietuvos gyvenimą paklusti vokiečių užmačioms ir grobti turtą, nuo duonos iki ūkių ir namų, Lietuvių Aktyvistų Frontas

jautė pareigą tarti savo žodį. Mat, Laikinoji Vyriausybė tuo metu savo veiklą buvo suspendavusi. Vokiečių pareigūnų savavaliavimo akivaizdoje LAF pasijuto neišvengiamai atsakingas už lietuvių tautos orientavimą ir naujose aplinkybėse gairių nutiesimą.

LAF posėdžiui pirmininkavo Levas. Vykdant posėdžio nutarimus, buvo paruoštas vokiečių vyriausybei memorandumas, nurodant vokiečių pareigūnų veiksmus, kuriais paneigiama Lietuvos nepriklausomybė, susigrąžinta kraujo aukomis karo lauke; buvo protestuojama, kad vokiečių civilinė valdžia, kur vokiečiams naudinga, grąžina bolševikų įstatymus ir tvarką, kad vietiniai pareigūnai gobšiai savinasi lietuvių turtą ir maistą ir kad lietuviai pagal vietos pareigūnų parėdymus savame krašte padaromi antros klasės žmonėmis.

Levas, kaip LAF galva ir memorandumo organizatorius, buvo vokiečių suimtas ir ištremtas į Dachau koncentracijos stovyklą. Čia pasibaigė ir LAF viešoji veikla, nes vokiečių generalinis komisaras paskelbė, kad LAF yra uždaromas ir visas organizacijai priklausąs turtas ir bylos konfiskuojamos. LAF žmonės įvairiuose susigrupavimuose perėjo į pogrindį.

"Į sveikatą, viešpatie Mykolai!"

Levui kacete nors ir mažom dovanėlėm stengėmės padėti. Kai tik sužinojom, kad jis yra Dachau, susiradom vokiečių karininką, Lietuvoje gimusį vokietį, kuris nepabūgo mums patarnauti. Levo žodžiais, lašiniai siuntiniuose buvo nepaprastas stiprybės šaltinis. Kai po ledo ir pančių pirties kaliniai sugrįždavo į savo barakus, Levas, drebančiomis rankomis pasiėmęs riekelę lašinių ar kumpio, tyliai pratardavęs: "Į sveikatą, viešpatie Mykolai!".

Tas pats vokietis, kontržvalgybos karininkas Lietuvoje, surinko labai palankias Levo atžvilgiu žinias ir jas perdavė savo vyresnybei. Kiek tas padėjo Levo byloje, sunku žinoti ar spėlioti.

Levas, išsėdėjęs Dachau lagery 7 mėnesius, buvo paleistas ir apgyvendintas Muenchene policijos priežiūroje, be teisės grįžti Lietuvon. Vėliau jam buvo leista persikelti į Vieną, tačiau suvaržymai palikti tie patys. Levui tačiau buvo leista grįžti kelioms dienoms į Lietuvą dalyvauti savo tėvo laidotuvėse. Sunkios tai buvo Levui dienos, bet jis rado pakankamai dvasinių ir fizinių jėgų veik ištisas naktis svarstyti situaciją ir diskutuoti problemas. Praeitis, dabartis ir ateitis buvo lygiai svarbios ir įdomios jam temos.

Ieškant savos žemės pagrindo

Kai lietuviai traukėsi, rusams artėjant, į Vokietiją, vienintelis man žinomas adresas buvo Levo. Pas jį ir pasukau. Levas sutiko mus stotyje ir padėjo svetimame krašte žengti pirmuosius žingsnius. Vėl įsivėlėm į diskusijas. Visa eilė klausimų paliko neatsakytų ir visa eilė naujų idėjų buvo reikalingos savos žemės

pagrindo. Pasitarę, Levas ir aš išvažiavome atgal į Lietuvą — Levas rizikavo daug kuo. Labai greitai galėjo būti sugautas ir grąžintas į Dachau. Bet jis tikėjo pralįsiąs pro vokiečių gana budrią policiją, darančią įvairius keleivių tikrinimus traukiniuose ir geležinkelių stotyse, nes jis esą lydįs karo invalidą, apsišarvavusį visai naujai vokiečių išduotais dokumentais. Levas buvo tiksliai nustatęs įvykių eigą. Per visus patikrinimus Levas tik rodė mano dokumentus ir iškalbingai aiškino, kokiomis nelemtomis sąlygomis rusai mane sužeidė. Sekėsi tiesiog stebėtinai — niekur neužkliuvom, praeidami tuziną tikrinimų.

Grįžus, Levas rado visą eibę darbų ir darbelių atlikti: mėgino susirišti su eile bendradarbių, posėdžiavo, diskutavo pačią tautinės kovos esmę, pagrindą. Matydamas virtines žmonių su vaikais traukiančias per sieną į Vokietiją, svarstė — likti krašte ar išvažiuoti Vokietijon. Po poros dienų, matydamas, kad Suvalkija užliejama rusų raudonosios bangos be ypatingo pasipriešinimo, apsisprendė išvažiuoti. Levas pasirūpino keletą naujų dokumentų, kurie galėtų tarnauti įvairioms situacijoms, nes jis jautė, kad ateis laikas, kada teks ieškoti kelio iš Vokietijos. Abu grįžom į Vieną.

Levas tačiau čia nerimo. Sužinojęs, kad naujos partizanų grupės spiečiasi į Žemaitijos miškus, Levas išvyko į Tėvų žemę. Slinkdamas prieš srovę, su nuotykiais pasiekė tikslą ir kurį laiką praleido partizanų tarpe. Visam laikui ten nepasiliko, nes Lietuvos pogrindis, dėdamas daug vilčių į laisvąjį pasaulį, delegavo Levą dirbti šioje pusėje.

Leonui Prapuoleniui — Levui 113 — teko liūto dalis tautos kovoje su okupantais. Tai liudija jo atlikti darbai, atnešę konkrečių vaisių: organizuojant pogrindį su tūkstančiu detalių ir galimybių, sukilimą — su milijonu nežinomųjų, vyriausybę ir administraciją į vieningai veikiantį organą — su kliūtimis ir trukdymais. Visas pareigas šioje kovoje Levas atliko su pasišventimu, visiškai išjungdamas savo asmeniškus poreikius. Jo asmeny tilpo pilnutinis sukilimo išvystymas — nuo idėjos gimimo iki realizavimo.

Atsisveikinant amžinybėn iškeliavusį kovos bičiulį, gal geriausiai tiktų pakartoti poeto Bernardo Brazdžionio dedikacinius žodžius, įrašytus prof. Mykolui Biržiškai dovanotoje "Vaidila Valiūnas" poemoje:

Dar gyva kovos ugnis rusena
Brolių širdyse ir seserų,
Protėvių Gabiją, seną,
Kurstom laisvę nešančiu gaisru!

Leono, kaip kovotojo už laisvę gyvenimą vertinant, galima pasakyti, kad idealisto kovotojo gyvenimo kelias yra asmeninės aukos kelias — jis ne tiek lengvas ar laimingas, kiek vertingas ir gyvenimo aplinkoje labai reikalingas.

Dr. Adolfas Damušis

PASAULIO LIETUVIŲ JAUNIMO KONGRESAS — DIDYSIS BANDYMAS

Tarp vilčių ir abejonių

ANTANAS GINTARAS RAZMA

Ten, kur aidėjo jaunatviškas, lietuviškas balsas, dabar tyla. Čikagoj ... Kent universitete ... Romuvoj. Iš vyresnių ir jaunesnių girdisi pokongresinių abejonių: taip, mes matėme jaunų žmonių mases kongreso metu, bet dabar jau nieko nebesigirdi. Ar tas spektaklis buvo tik vienkratinė jaunimo koncelebracija, kuri vėl pasikartos 1975 Brazilijoje? Jei taip, abejojančių manymu, tai tie sunkiai surinkti pinigai geriau būtų buvę sunaudoti kuriam kitam ilgiau išliekančiam tikslui.

Organizacijai reikia idėjinės bazės

Lietuviškoj visuomenėj esama daug žmonių, kurie į kongresą žiūrėjo gan paviršutiniškai. Jiems bet koks jaunimo suėjimas jau yra svarbus laimėjimas lietuvybei. Pagal tai kongreso svarbiausias tikslas būtų buvęs sugabenti jaunimą iš viso laisvo pasaulio į vieną vietą, kad jis galėtų pasišnekėti, pasilinksminti ir gal net pradėti kurti lietuviškas šeimas. Žiūrint iš to taško, kongresas buvo stebėtinai sėkmingas: Kent valstybiniame universitete susirinko 250, Romuvos stovykloje 500 ir nesuskaitoma minia jaunuolių Čikagoj. Ir baliavota, ir linksmintasi, ir merginėta.

Ir aš nelinkęs visiškai nužeminti šitos kongreso pusės. Reikia sutikti, kad glaudūs ryšiai niekaip negali pakenkti lietuvybei ir jie gali duoti gerų rezultatų. Jaunuolis, savo akimis matydamas šimtus ar net tūkstančius savo amžininkų, kurie lietuviškai galvoja ir gyvena lietuviškais rūpesčiais, pats lietuvybėje sutirpsta. O tiems, kurie jau pasimetę gyvenamojo krašto kultūroj, tokia manifestacija primena jiem iš naujo vėl pažvelgti į užleistą lietuvybę. Bet vis tiek šitokie ryšiai neišsilaikys patvariau, jei nebus nuolatos atnaujinami ir stiprinami veiklos pagelba. Praeities patirtis sako, kad kiekviena organizacinė veikla, neturinti tvirtos idėjinės bazės, po kiek laiko sunyksta. Ypatingai tas aiškiai matosi jaunimo organizaciniame gyvenime. Tam nuolatiniam jaunimo lietuvybės stiprinimui Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas sukūrė Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjungą.

Ko galima iš jos tikėtis?

Studijų savaitės metu Kent universitete, pirmą kartą išgirdęs kalbas apie pasaulio lietuvių jaunimo organizacijos steigimą, neturėjau didesnių vilčių. Aš tikėjau, kad momentui atėjus, atstovai mielai priims tokį siūlymą

ir nubalsuos vienbalsiai. Bet tuo viskas ir pasibaigs. Tos abejonės tarsi pasitvirtino, kai pakviesti žmonės vienas po kito atsisakė imtis vadovaujančių pareigų. Neturėdamas kitos išeities, darbo prezidiumas, prisiėmė pareigą suieškoti žmones, kurie apsiimtų tą didelį ir svarbų darbą dirbti. Ir tada man atrodė, kad šitokiu būdu ta organizacija buvo nuteista mirties bausme: apie ją nieko daugiau nebegirdėsime. Tačiau stovykloje Romuvoje išgirdome, kad vadovybė tikrai formuojasi. Viltys tapo realybe, kai uždarant stovyklą buvo pranešta, jog kunigas Saulaitis su savo grupe sutiko atsistoti tos organizacijo priekyje.

Nors dar peranksti džiūgauti, tačiau man jau nebėra tuščias šis teigimas: matot, mes pasiekėm savo tikslą, ir dėl to jau buvo verta turėti jaunimo kongresą. Žinoma, naujoji organizacija bus vertinama ne iš dabar kuriamų planų, bet iš ateityje atliksimų darbų. O tų darbų marios: pasiekti visų kraštų jaunimą, su juo susiprasti, jį sujungti ir sukurti organizacinę struktūrą konkrečių darbų realizavimui. Veiklos rezultatai pasirodys tik po ilgesnio laiko, gal daugiau negu už poros metų.

Tik vis neapleidžia vienas sunkus klausimas: ar tas pasiryžėlių kolektyvas pajėgs tą sunkią naštą išnešti. Juk jau turėjome (ir dabar teoretiškai tebeegzistuoja) tokią organizaciją, kuri idealistiškai planavo sujungti visus Šiaurės Amerikos studentus. Realiai vertinant jos padėtį, reikia pripažinti, kad jai nepasisekė. Tai kiek daug mes galime tikėtis iš PLJ Sąjungos: ar ji inkorporuos dabar veikiančias stipresnes jaunimo organizacijas, ar ji ras pakankamai jaunų vadų, nepersikrovusių kitais darbais, ar ji pajėgs pritraukti tą jaunimą, kuris yra jau nutolęs nuo lietuviško gyvenimo? Tai nėra menki uždaviniai. Išeivijos istorijoje yra buvę grupių ir individų, kurie bandė tokius ar panašius klausimus spręsti. Ir ne visada sėkmingai.

Ir vėl tenka blaškytis tarp vilčių ir abejonių.

Gimimas ir atgimimas

Pasvarstę kongreso atsiekimus ateities perspektyvoj, susipažinkim ir su kongreso detalėm. Kalbant apie meno parodą (kurioj kartais trūko ir meno, ir geros valios priimti teisėjų sprendimus) mūsų jaunimas turėjo gerą progą pasirodyti savo gabumais, o kai kurie gavo net piniginį ačiū. Gi visuomenė turėjo galimybę pasidžiaugti jaunųjų talentais. Tai vienas taškas mūsų naudai.

Dienos Čikagoje pasisekė geriau, negu mes svajojome. Organizatorių tikslas buvo Čikagon sutraukti ir tą jaunimą, kuris gal kiek mažiau veiklus už tuos, kurie važiavo į studijų savaitę Kent universitete. Ta dvipusiška programa, rimtoji ir linksmoji, tikrai pasisekė: pritraukė ir jauniausius mūsų bendruomenės narius (kurie vadovaus sekančiam kongresui) ir tuos, kurie neturėjo pakankamai laiko, pinigų ar net ištvermės dalyvauti visoje kongreso eigoje. Pirmiesiems Čikagoje įvyko gimimas, antriesiems — atgi-

mimas. Čikagoje vykusioje programos dalyje taip pat gausiai galėjo dalyvauti ir vyresnieji ir pasijusti aktyviais kongreso nariais. Studijų savaitė Kent u-te ir stovykla Romuvoje buvo rezervuotos tik jaunimui.

Vakarinės programos irgi puikiai pasisekė. Vienas "priekaištas" (ir tai sakoma su šypsena), kad esama perdaug lietuvių: trūkdavo vietos šokti, sėdėti, alsuoti, apsisukti . . .

Kalbant apie rimtąją dalį, visi pripažins, kad paskaitos ir simpoziumai buvo pilni žmonių, ir kas nuostabiausia, diskusijose aktyviausiai dalyvavo jaunimas. Žinoma, buvo ir trūkumų, bet jie buvo išpirkti realiais laimėjimais

Kongreso viršūnė

Studijų savaitė, kurioje dalyvavo vien delegatai, turėjo būti kongreso viršūnė. Ji turėjo pasisekti. Kitaip — būtų nereikalingas pinigo išmetimas.

Atsakomybės jausmas lydėjo važiuojančius į Kent u-tą. Jau pirmą dieną rodėme geras pastangas: visi kaip vienas ėjom į paskaitas, rimtai klausėmės ir karštai diskutavome. Daugiau atsirado ir lietuviškai kalbančių. Jau po pirmos dienos nebesijautėme bejėgiai: žinojome, kad turime pakankamai jėgų ištesėti. Taip diena iš dienos vis ėjo geriau ir geriau. Ypatingai sužavėjo jauni žmonės iš mūsų pačių tarpo, pajėgę rimtai ir pozityviai klausimus nagrinėti. Pajutome, kad nėra reikalo bijoti, jog jaunimas negalėtų ateityje užimti mūsų intelektualų ir visuomenininkų vietas.

Parodę savo gabumus diskutuoti ir daryti sprendimus, laukėm paskutinės dienos, kada turėjo įvykti visų atstovų susirinkimas priimti rezoliucijas ir nutarti konkrečius darbus, lemiančius jaunimo ateitį išeivijoje.

Paskutinis posėdis pravestas formaliai: prezidiumas, mikrofonai, rašymo mašinėlės, parlamentarinė procedūra. Delegatai, suskirstyti pagal kraštus, rankose laikė oficialias balsavimo korteles. Viskas buvo gerai suplanuota ir tvarkingai pravesta. Diskusijos buvo rimtos ir priimta naudingų rezoliucijų. Prezidiumo pirmininkui Henriku Antanaičiui teko susirinkimą pratęsti keletą valandų.

Nežiūrint atsiektų rezultatų, į stovyklą Romuvon išvykstančius studijų savaitės dalyvius lydėjo kartu ir viltis, ir abejonės: ar bus mūsų padaryti nutarimai įgyvendinti? Ar bus?

Patirtis Romuvoje

Vertinant kongresinę stovyklą Romuvoje, reikia dėmesin priimti keletą dalykų. Pirma, pagrindinis kongreso darbas jau buvo atliktas ir atstovai norėjo pailsėti ir pasilinksminti. Antra, pusė stovyklautojų nebuvo atstovai, jų tarpe nemaža dalis moksleivių, tad stovyklos vadovybė suprato, kad negalima įvesti drausmės, kokia buvo studijų savaitėje. Trečia, nepalankios buvo fizinės sąlygos — viena nepakankamai didelė salė, kurion visi tuo pačiu metu sutilpti negalėjo. Visa tai priėmus dėmesin, galima realistiškiau įvertinti stovyklą Romuvoje. Ži-

POETAS PUBLICISTIKOJE

Bernardo Brazdžionio politinė - visuomeninė linija "Lietuvių Dienose"

JUOZAS KOJELIS

Išleidęs visus savo rūpesčius pensijon, kartojant jo paties linksmai tartus žodžius, ir pats redaktorius Bernardas Brazdžionis po 17 metų paliko "Lietuvių Dienų" redaktoriaus kėdę, perleidęs savo pareigas redakciniam kolektyvui.

Septyniolikos metų jo darbas (su garbės atlyginimu) tuo būdu yra tapęs istoriniu faktu ir vertinimo objektu.

---

noma, negalima nuneigti, kad paskaitose buvo pasigesta daug veidų. Žymiai geriau buvo darbo būreliuose. Kaip ir kitose stovyklose, taip ir čia pasitaikė ir asmeniškų nusikaltimų, bet jie viešai nekeltini.

Gal būt pati liūdniausia kongrese įgyta patirtis, kad visi lietuviai nepriklauso vienai didelei šeimai. Jaunimas visada buvo mokomas, kad bet kur važiuotum per pasaulį, rasi lietuvį tokį kaip save. Kongrese pamatėm, kad lietuviai draugaudavo su savo gerais pažįstamais, nerodydami pastangų suartėti su naujai sutiktais žmonėmis. O suartėjimas buvo vienas iš kongreso tikslų. Taip, kalbėjomės ir šokom, diskutavom ir gėrėm su kitų kraštų jaunimu, bet vis jautėm kažkokią nepralaužiamą sieną. Labiausia liūdna, kad ta siena kongreso eigoje nemažėjo. Tikėkimės, kad ją sugriausime Brazilijoje.

Ar pajėgūs perimti naštą?

Ar buvo verta organizuoti Pasaulio Lietuvių Jaunimo kongresą? Ar jis atliko paskirtį, ar pateisino organizatorių ir rėmėjų viltis? Pažiūrėjus į jį iš visų pusių, reikia pasakyti tvirtą *t a i p*. Jau pats pasiruošimas ir kongreso idėjos įgyvendinimas jaunimui davė vertingą patirtį. Juk mes patys turėjome planuoti, planus vykdydami bendradarbiauti su vyresniaisiais, priimti kritiką ir pasimokyti iš padarytų klaidų. Šitaip mes turime veikti, jei išeivijoje norime išlikti tautiškai stiprūs. Kongresas buvo lyg didžiulis bandymas, tarsi egzaminai patikrinti save, ar esame pajėgūs perimti iš tėvų jų nešamą tautinio darbo naštą. Vertintojų nuomonės skirsis, kaip mes tuos egzaminus išlaikėme, tačiau visi geros valios lietuviai turėtų pripažinti, kad dabar bent kiek esame geriau pasiruošę dirbti Lietuvai ir išeivijai svarbų lietuvišką darbą.

Lietuviško gyvenimo veidrodis

"Lietuvių Dienos" išsiskyrė iš kitų išeivijos lietuviškų žurnalų tuo, kad neturėjo oficialaus savo paskirties aptarimo, k. t., "kultūros", "mokslo", "politikos", "atviro žodžio", "jaunimo" ir t. t. Brazdžionio pirmatako redaktoriaus Juozo Vitėno pasirinkimu, "Lietuvių Dienos" foto ir žodine medžiaga turėjo galimai pilniau atspindėti visą lietuvių išeivijos gyvenimą ir veiklą. Taigi, informavimas buvo pagrindinė žurnalo paskirtis, atiduodant gerą duoklę grožinei ir meninei kūrybai. Susidarius stipresniam kolektyvui, informacijos platforma buvo praplėsta ta prasme, kad išeivijos gyvenimą kurią ir formuoją veiksniai žurnale ne tik buvo pristatomi, bet ir sudarytos galimybės ir jiems patiems prisistatyti. "Lietuvių Dienos" buvo tarsi scena, kurioje buvo rodomas lietuviškas spektaklis, tačiau redaktorius ar kolektyvas nesisavino nei režisoriaus, nei dirigento, nei choreografo ir net nei grimoriaus rolės.

Keičiasi redaktoriai — platėja vaga

Iš *teisininko* Vitėno, gabaus administratoriaus, redagavimą perėmus *poetui* Brazdžioniui, skirtingo temperamento, veržlesnių polėkių ir labiau dominuojančio charakterio žmogui, "Lietuvių Dienose" atsirado naujumų: palengva pakito redakcinio kolektyvo sąstatas, o žurnalo paskirtis tapo praplėsta: ne tik lietuviško gyvenimo įvykius dokumentuoti, ne tik skaitytoją informuoti, bet ir jį formuoti. Tas formavimas reiškėsi dažniausia paties redaktoriaus parašytais vedamaisiais, kuriais, cituojant jį patį, buvo "ieškoma naujų būdų lietuviškam veikimui skatinti, naujų priemonių lietuviškai gyvybei pasireikšti, naujų formų jai pademonstruoti, (tautiškai) silpstančius sustiprinti, nutolstančius patraukti, netikėlius įtikinti" (LD, 1969 kovas).

"Lietuvių Dienų" vagos praplėtimas (reikia pripažinti, su tam tikru susiaurėjimu informacijos sektoriuje) su naujo redaktoriaus atėjimu įvyko natūraliai, mat, jos buvo nuo kitų žurnalo skirtingos ne tik tuo, kad, kaip buvo minėta, neturėjo specifinės paskirties, bet ir neatstovavo jokiai grupei, partijai ar srovei, kuri tekmės vagą galėtų vienu ar kitu būdu riboti. "LD" leidžiamos privataus asmens, kuris į redagavimą ir linijos nustatymą praktiškai nesikišo. Tuo būdu žurnalo linija pilnai sutapo su asmeniška redaktoriaus linija, nes jis pats tą liniją nustatė ir reiškė.

Ta prasme, ribojant temą publicistika, galima teisėtai kalbėti apie Bernardo Brazdžionio visuomeninę politinę liniją, reiškiamą "LD" žurnale.

Lietuva gyva, lietuviai kūrybingi

Buvo laikas, kad rusų okupaciją Lietuvoje laimino ir rėmė tik komunistinė spauda: "Vilnis", "Laisvė", "Liaudies Balsas", ir vienas kitas leidinukas Pietų Amerikoje. Šiaip jau visų kitų krypčių laikraščiai ir juose susispietę žurnalistai be mažiausių svyravimų buvo kovos dėl Lietuvos laisvės pusėje. Trečiojo

fronto nebuvo. Ilgainiui nuotaikos keitėsi, atsirado susvyravimų. Ėmė formuotis "neutraliųjų" — "trečiafrontininkų" laukas tarp laisvės kovą remiančių ir ją išduodančių. Kai kuriems spaudos žmonėms keičiant pozicijas, vienas kitas leidinys lenkė ir laužė savo liniją, naujoje, kad ir nederlingoje žemėje dygo nauji laikraščiai ir žurnalai. Gi oportunistiniai avanturistai, kad galėtų vėliau bet kurioje situacijoje savo "išmintingus pramatymus" cituoti, nors aukštino laisvės kovą, bet niekino kovojančius, nors kovojo prieš bendradarbiavimą, bet teisino bendradarbiaujančius, viena burnos puse akcentavo politinės veiklos primatą, antra — kultūrinės.

Brazdžionio nusistatymas ir žurnalo linija tuo klausimu aiški, tiesi ir griežta. Net galima sakyti, kad tas aiškėjimas ir griežtėjimas ėjo priešinga oportunistinio postringavimo ir keliamo sąmyšio kryptimi. Mat, redagavimo pradžioje savo vedamuosiuose Brazdžionis dažniausia kėlė kultūrines problemas. Kylant sąmyšiui, akcentai stiprinami ant politinių - visuomeninių temų.

1961 rugsėjo numeryje vieną citatą iš Lietuvių Fronto Bičiulių atsišaukimo redaktorius palydi tokiu komentaru:

Pasipriešinimas krašte, antroj komunistų okupacijoj, vykęs legendariniais partizanų žygiais ir herojinėmis kovomis, per laiką pakeitęs ir įgavęs kitas formas, nesiliauja ir šiandieną. Priešo sustiprinta akcija prieš religiją, prieš "nacionalizmą", prieš lietuviškumą visose kultūrinėse srityse, aiškiai rodo, kad krašte lietuvis ne tik gyvas, bet ir kovoje nepalūžęs.

Tame pačiame vedamajame redaktorius atkreipia dėmesį ir į nusiangažuojančius mūsiškius:

Imama kovoti prieš tuos, kurie kursto ištikimybę seniems idealams, kurie primena įsipareigojimus Tėvynei, atsakomybę prieš žuvusius. Ir tai yra baisiausia!

1968 vasario numeryje veda situacijos ir pareigos paralelę tarp šiapus ir anapus gyvenančių lietuvių:

Jų — gyvenančių tėvynėje — rankos surakintos, mūsų — laisvos, jų žingsniai supančioti ir sekami čekisto, mūsų — laisvi ir niekeno nevaržomi, neįsakomi; jų burnos — užrištos užspaustos komunistinio partinio kumščio, mūsų — laisvos neužčiauptos kiekvieno — nei išmintingo, nei neatsakingo, nei gudraus, nei naivuolio, nei tiesaus idealisto, nei sukčiaus parsidavėlio. Tat mūsų pareiga savyje ir svetimuosiuose, namie ir pasaulinėje tribūnoje kalbėti, dirbti, kovoti ne tik už save, bet ir už tuos, kurie širdimi pritaria ir šaukia, bet viešumoje turi būt santūrūs ir tylėti. Tylėti ir laukti — vardan Lietuvos!

Sekančių metų vasario mėnesį į "Christian Science Monitor" tiesos neatatinkantį lengvabūdišką tvirtinimą, kad baltiečiai nesugrąžinamai išblaškyti po Rusijos imperiją, Brazdžionis atsiliepia aitriai ir su įkvėpimu.

Ne. Ne taip. Nei dešimtys, nei šimtai metų neteisybės nepavers teisybe, smurto — meilės aktu, vergijos laisve. Sibaritiškos ra-

mybės ištroškusieji ir nepažinę sovietinės realybės, per lengva širdimi linksta sovietų užimtus kraštus "nurašyti į nuostolius". Susigyvenimas su status quo yra pirmasis pralaimėjimo ženklas. Sovietai to ir laukia . . .

Ne, ne! Nenurašykit Lietuvos, nė kitų Baltijos tautų į nuostolius; paklausykit jų laisvės pulso plakimų jų jaunųjų poetų posmuose, jų beletristų kūriniuose, jų naujosios dailės veikaluose, jų senųjų tautos papročių atgaivinime, jų lietuviškam tautinio šokio ritme ir jų visuose meno kūrybos baruose!

Ne, ne! Nelaidokit Lietuvos, jūs, priešai, ir jūs, ramybės ištroškę draugai. Jos gyvybė po ledu, bet pavasario potvynis išsilies vieną kartą visu gaivalingumu ir stichine galybe! Lietuva pavergta, bet gyva!

Tų pačių metų spalio numerio vedamajame ramiu palyginimu žurnalo autorius aptaria lietuvio idealą:

Kaip krikščioniui gyvenimo tikslas yra Dievas, jo pasiekimas, su juo susiliejimas, — jo aukščiausias šios žemės idealas, taip ir mūsų kiekvieno lietuvio idealas yra Lietuva, ir nelaimingas tasai, kurs pavargs jo besiekdamas, ar pasitrauks iš kelio, pats nueidamas į žemės šunkelius.

Labai įdomu, kad šiame dvigubai ilgesniame negu normaliai vedamajame Brazdžionis trumpai paliečia komunizmo - rusicizmo klausimą, kurį išsamiai "*Į Laisvę*" žurnale už 12 metų nagrinės prof. Antanas Maceina. Brazdžionio konstatavimas sutampa su būsimomis Maceinos išvadomis:

Lietuva pavergta, teisybė, bet ji dar nesunaikinta neatstatomai; lietuviai spaudžiami dvejopomis replėmis — rusų imperializmo ir komunistinio internacionalizmo, bet jie dar nėra visiškai išžudyti . . .

Frontai ir kova

Susigyvenimui su okupuotos Lietuvos status quo pateisinti linijose keičiančioje spaudoje pasirodė pašaipūs "kovos" ir "fronto" terminų aptarimai. Į tą pašaipą Brazdžionis atsiliepė 1968 kovo mėnesį:

Tiesa, kai kam tas žodis "kova" nelabai patinka, kova tuojau asocijuojasi su ginklais, krauju, lavonais. "Dabartinės lietuvių kalbos žodynas" tarp eilės "kovos" reikšmių duoda ir tokį aptarimą: Kova — veikimas norint pasiekti kokį tikslą. Ar mes nenorime pasiekti savo tikslo? Pagaliau — mūsų ginklai ne metalo, — politiniai, kultūriniai; mūsų "pralietas" kraujas (sakome tiems, kurie alpsta, pamatę lašą kraujo) bus atidengta priešo melo ir propagandos srovė; mūsų paguldyti lavonai — iš rikiuotės išvesti komunistinės propagandos adeptai, demaskuoti, apnuoginti, išstatyti pajuokai paniekai. Jeigu taip kovosime, mūsų — laisvojo pasaulio lietuvių — kova bus vesta gerai. Tegu ją kiti vadins darbu, dar kiti veikla. Politine, kultūrine, visuomenine veikla visuose frontuose. Bet, štai, ir vėl kovos terminas: "frontas". Kad nuramintume "pacifistus", vėl pasinaudosime to paties žodyno aiškinimu, jog frontas reiškia ir veikimo sritį.

Negi mes paliksime tėvynės okupantus fronte, o patys trauksimės į ramų sraigės kiautą, rengdami tik psichadelines puotas ir dainuodami "nolli tangere circulos meos" . . .

Miegančiųjų laukia mirtis, kovojančiųjų laukia laimėjimas!

Kiaurame laive

Kažkaip mūsuose yra prigijęs nelemtas įsitikinimas, kad ryšių su Lietuvos žmonėmis palaikymo ("bendravimo" ir "bendradarbiavimo") klausimu išeivija nesutaikomai suskilo į dvi priešiškai nusiteikusias, o neretai ir savo tarpe kovojančias puses. Iš tikro tuo klausimu suskilimo nėra ir būti negali. Juk savitarpio bendravimo, bendradarbiavimo ir visokeriopo santykiavimo trokšte trokšta okupuoto krašto lietuviai ir tuo pačiu jausmu atsako tautiškai gyvoji išeivija. Natūralų tautos ir išeivijos santykiavimą stabdo Lietuvą okupavusi Maskva ir Maskvos tarnyboje dirbą lietuviai. Nuomonių pasidalinimas įvyko ne dėl paties santykiavimo, bet dėl to santykiavimo formų. Sąmyšį kelia ekstremistiniai sparnai, iš vienos pusės aklai priimdami Maskvos pasiūlyto bendradarbiavimo formas, iš antros — bet kokį bendravimą totaliai atmesdami.

Brazdžionis bendravimo – bendradarbiavimo klausimą svarsto blaiviai:

Juo toliau, tuo labiau nebesame atskirti nuo savųjų tėvynėje geležine siena. Matome jų padėtį, suprantame jų pastangas ir jaučiame jų gyvybės pulsą. Mokomės atskirti sava nuo svetimo, pasirinkta nuo primesto . . . Noras palaikyti ryšį su savaisiais okupuotoje tėvynėje visų didelis ir nemeluotas. Tik ir čia reiks suprasti, kad neturime atsisakyti principo dėl beverčio ar abejotinos vertės blizgučio. Nebijokime danajų, nešančių dovanas iš svetimųjų malonės, bet negriebkime jų į glėbį ir nespirkime tuo pačiu metu savųjų, kurie yra atsargūs ir nepritaria staigiems, neapdairiems veiksmams. Laisvos tėvynės pasiilgimas vadino ir vadina mus būti rimtais ir išmintingais (LD, 1968 gruodis).

Su protingu nepasitikėjimu žvelgdamas į "danajų dovanas", Brazdžionis 1967 birželio numeryje *"Nedviprasmiškai: ne!"* pasisakė prieš sportininkų iš ten organizuotą kelionę į Lietuvą (ir to atsargumo įžvalgumas pasitvirtino), o lengvabūdiškai susižavėjusius sovietų pasiūlyto bendradarbiavimo blizgučiais įspėjo:

Žavėtis gyvatės liežuvio miklumu ar chameleono spalvų gražumu, rodos, gali tik paikas. Dar paikiau atrodo tas, kuris komunistinėje melo propagandoj tariasi ieškąs gero ir gražaus . . . Saliamone, karaliau Saliamone, ką tu pasakytum dabar apie mūsų "žurnalistus", sėdančius į kiaurą "kultūrinio bendradarbiavimo" laivą?(LD, 1963 balandis).

Kas vadovauja laisvės kovai?

Verčiant keliolikos metų "Lietuvių Dienų" komplektus, neteko pastebėti, kad kada nors aukščiau formuluotą klausimą Brazdžionis būtų kėlęs ir į jį ieškojęs atsakymo. Sunku pasakyti, ar jį tokio

atsakymo suradimas iš vis nedomino, ar tik viešu pasisakymu vengė gilinti kontroversijas ir aštrinti irzlumą. Tačiau apie veiksnius ir jų veiklą kalba. Jo pasisakymuose galima užtikti ženklų, kad respektuoja Vliko autoritetą, yra kvietęs remti Alto darbus, aiškiai pasisakęs už teisę Lietuvių Bendruomenei dalyvauti laisvinimo veikloje (1958 rugpiūtis), teigiamai vertinęs Pavergtų Europos Tautų seimą, rėmęs "Lapkričio 13 žygininkus", kvietęs į suderintą akciją su latviais ir estais bei reiškęs nuomonę kitais lietuviškos veiklos klausimais. Išskirtinai palankų dėmesį Brazdžionis atkreipė į vieną politinės veiklos projektą — iškelti Lietuvos bylą Jungtinėse Tautose. Tam reikalui skirti du vedamieji. Pirmajame, *"Pavasaris eina"*, šį projektą pavadino *"didžiausiu šio meto lietuvių visuomenės užsimojimu"*, gi atsiektą laimėjimą 1965 birželio mėnesį įvertino tokiais žodžiais:

Vienas didžiausių paskutinių pasiekimų yra JAV-bių kongreso Pabaltijo okupacijos pasmerkimas. Atstovų rūmų priimtoji rezoliucija okupacijos 25-tais metais rodo, kad Pabaltijo kraštai nėra užmiršti ir atiduoti lėtai mirčiai. Birželio 21-ji liks kaip naujos fazės data kovos už Pabaltijo laisvę. Kongreso priimtoji rezoliucija (H. Con. Res. 416 — red.) *nėra iškritusi "iš dangaus", kaip gal kai kas norėtų manyti. Tai yra Rezoliucijų Komiteto pasėka".*

Kas *poetui* redaktoriui buvo paprasta ir aišku, kai kuriems, jų pačių vertinimu, patyrusiems politinio sekretoriaus darbuotojams to klausimo vis nesiseka suviršinti, ir jie net iki šiol beviltiškai kamuojasi JAV Kongrese pavestos H. Con.Res. 416 rezoliucijos reikšmės, prasmės ir pravedimo vertinime. Jiems arba rezoliucija nieko nereiškia, o kai ją skiria į reikšmingų laimėjimų kategoriją, tai pravedimo nuopelnus priskiria tiems, kurie jos pravedimą trukdė.

Kultūra ir politika

Kultūros santykis su politika visada buvo ir visada paliks neišspręsta problema. Kiekvienas kūrėjas ir kiekvienas politikas laisvose bendruomenėse suranda savo atsakymus ir jais vadovaujasi. Tik diktatūros visose tautose ir visuose kontinentuose kiekvieną kūrybą pajungia politikai. Totališkai kultūrą moderniais laikais politiniams tikslams pavergė komunistai, ypač rusiškosios mokyklos, toli pralenkę hitlerinius nacius, su kuriais sąmokslaudami sunaikino valstybinę Lietuvos nepriklausomybę ir sustabdė tautinės kultūros plėtrą.

Kovą dėl tautos laisvės vargu galima vadinti politika. Tačiau ir mūsuose atsiranda balsų, kurie kultūros nepriklausomumo nuo politikos dingstim siūlo kūrėjams kūryboje ir veikloje atokiai laikytis ir nuo politikos, ir nuo kovos dėl laisvės. Brazdžionis, priešingai, ne tik kovos dėl Lietuvos laisvės nevengia ir kūryboje, ir publicistikoje, ir veikloje (daugelio žymiųjų pasaulio rašytojų kovojusių ir kovojančių už tautos laisvę kelias), bet ieško sūkuringų verpetų, o dažnai ir pats juos

kelia. Jis čia ne vienas. Tuo pačiu keliu žygiuoja veik visi kiti išeivijos rašytojai, o jiems suspaustom lūpom, bet karštom širdim solidarizuoja kolegos pavergtoj Lietuvoj.

"Lietuvių Dienose" teoretiškai kultūros - politikos santykių klausimu Brazdžionis nepasisako, tačiau daugelyje vedamųjų savo užimtą poziciją išsako labai aiškiais žodžiais. Be baimės suklysti galima teigti, kad Brazdžionis kovoje dėl Lietuvos laisvės vietą pramato ir politinei veiklai ir kūrybiniams laimėjimams. Pav., labai stilistiškai spalvingą 1966 balandžio vedamąjį "Gyvenimo procesijoje" baigia tokia pastraipa:

Gyvenimo procesija vis eina ir eina.

Vieni šaukiam "Menas, menas!", kiti — "Politika, politika!", treti — "Mokslas!", dar kiti — "Doleris!". Ir visko mums reikia. Nes visų mūsų vienas šauksmas — "Lietuva, Lietuva!". Ir procesija vis eina.

Prieš maždaug metus tarp rašytojų Nagio ir Meko spaudoje įvyko aštrus nuomonių pasikeitimas dėl lietuvio rašytojo įsipareigojimo tautai ir žmogiškumui. Gi Brazdžionis jau 1963 birželio vedamajame tarp įsipareigojimo tautai, tiesai ir žmogiškumui padėjo lygybės ženklą. Girdi, komunistinės grėsmės akivaizdoje *"Reikia stebuklingo Jerichono trimito balso, kad sudrebėtų ne tik priešų, bet ir draugų širdys. Tai yra vienas iš pavergtųjų tautų kilusių ar pasitraukusių žmonių uždavinys. Kelti balsą ir neleisti užmigti pasaulio sąžinei. Tai ne tik politikų darbas, bet kiekvieno, kurs dar gyvas savo tautai ir jaučia žmogiškąjį atsakingumą".*

Brazdžionis publicistas — nauja Brazdžionio dimensija, susiformavusi "Lietuvių Dienų" redaktoriaus pozicijoje. Lietuvių tautos nelaimės į publicistikos lauko gilumą ir pakraščius atvedė ir visą eilų kitų literatūros pasaulio žmonių, k. t., Juozą Brazaitį, Joną Aistį, Jurgį Gliaudą, Kazį Bradūną, Aloyzą Baroną, Henriką Nagį, Liudą Dovydėną, Pra-

(Nukelta į 60 psl.)

BERNARDAS BRAZDŽIONIS JAV LB Tarybos suvažiavime; kairėje "Į Laisvę" redaktorius Juozas Kojelis.

Nuotrauka V. Maželio

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

SOLIDARUMAS SU TAUTA

- *Kovojau su lietuvių tautai svetima sovietų valdžia*
- *Bendradarbiavimas ir laisvė*

VEIKSNIUOSE IR VEIKLOJE

- *Lietuvos byla Europos saugumo konferencijoje*
- *Demonstracijos*
- *Lietuvos Vyčiai ir jų ateitis*
- *Ko trūksta Tabor farmos pokalbiams*
- *Lietuvos Vyčiai atsiriboja nuo Lie. Bendruomenės*
- *Įspūdžiai iš Pasaulio Lietuvių Jaunimo kongreso*

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ GRETOSE

- *Rezistencijos vadą amžinybėn palydint*
- *Prapuolenio laiškas Škirpai*
- *LF Bičiulių stovykla Wasagoje*

SPAUDA, RADIJAS, KNYGOS

- *Rūsčios dienos*
- *"Vardan teisybės"*
- *Ištikimybės ir garbės keliu*

"Į LAISVĘ" VEDAMIEJI

- *Ištikimųjų įsipareigojimas*
- *Laisvinimo veiklos finansavimas*

KOVOJAU SU LIETUVIŲ TAUTAI SVETIMA SOVIETŲ VALDŽIA

Partizano LIUDVIKO SIMUČIO pareiškimas Aukščiausiojo Sovieto Prezidiumui

Šio rašto autorius Liudvikas Simutis, g. 1935, už dalyvavimą Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdyje Pabaltijo karinio sovieto tribunolo 1955 buvo nubaustas mirtimi. SSSR Aukščiausiojo Sovieto Prezidiumas mirties bausmę pakeitė 25 metų griežto režimo pataisos darbų kalėjimu. Po 15 kalinimo metų, 1970.VII.20, aplenkdamas kalėjimo administraciją, kuri jo anksčiau siųstus pareiškimus sulaikydavo, Simutis savais kanalais pasiuntė SSSR Aukščiausiojo Sovieto Prezidiumui naują pareiškimą, kurio nuorašas pasiekė ir laisvąjį pasaulį. Pareiškimas parašytas, žinoma, rusų kalba.

Liudviko Simučio tėvas Adomas Simutis, kilęs iš Vėgerių val., Mažeikių apskrities, nuolat gyveno savo namely Kaunatavoj, Luokės vals., Telšių aps. Dirbo padieniu darbininku. Buvo vedęs. Turėjo du sūnus. Nepriklausomybės laikais politinėm organizacijom nepriklausė. Apie jo kokį reiškimąsi, Lietuvą sovietam okupavus, trūksta žinių. 1941.VI.8, tik dvi savaites prieš vokiečių-rusų karo pradžią, jis buvo NKVD suimtas ir laikomas Telšių kalėjime. Jo lavonas buvo rastas Rainių miškely drauge su 72 kitų Telšių kalėjimo kalintųjų ir, rusam besitraukiant, 1941.VI.24 naktį Rainių miškelyje nukankintųjų lavonais. Tarp tų lavonų buvo dar keturi kaunataviškiai: Adolfas Butkus, Karolis Kizevičius, Petras Maskolenka ir Kazys Paulauskas, NKVD suimti tą pat dieną kaip ir Simutis. Kaunatavoj niekas neabejojo, kad visus juos bus įskundę po 1963 sukilimo Kaunatavos dvaro žemėse įkurdinti rusai kolonistai.

Vertėjas

SSSR Aukščiausiojo Sovieto
Prezidiumui
Simučio Liudviko, Adomo s., g. 1935
Adresas: Mordvių ASSR
p /o Javas, p /ja ZX 385 /10

Pareiškimas

Buvau penkerių metų amžiaus, kai man parodė mano tėvo lavoną. Pusė veido sutinus, pamėlynavus. Antroji pusė kruvina. Akys išdurtos. Rankų ir kojų oda balta, atšokus nuo kūno, apvirinta. Liežuvis ištrauktas ir virvele ištemptas. Lyties organai sutraiškyti. (Apie tai aš sužinojau vėliau). Gretomis daug tokių pat sumaitotų lavonų. Mano motinos ir daugelio man nepažįstamų žmonių raudojimas. Prakeikimai bolševikų adresu.

Ligi tol aš nebuvau girdėjęs 'bolševikai' žodžio. Pirmąją informaciją apie bolševikus gyvenimas man netikėtai pateikė jų sumaitotų lavonų pavidalu ir jų adresu siunčiamų prakeikimų — žmogėdros, niekšai, žmonijos padugnės — pavidalu.

Tuos prakeikimus siuntė ne propagandistai, o iš siaubo ir skausmo sąmonę prarandančios motinos, žmonos, dargi vyriškiai. Tai buvo 1941 metų birželio mėnesį, raudonajai armijai traukiantis. Man tada buvo penkeri metai amžiaus.

Aš žinojau, kad Lietuvoje revoliucijos nebuvo, kad raudonoji armija atėjo į mūsų šalį ir nekviesta pradėjo daryti joje tvarką ir kad tai vadinasi okupacija.

Po antisovietine pogrindžio LLKS (Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio) vėliava aš atsidūriau ne todėl, kad man socializmo idėjos nepatiko — tada aš dar buvau per jaunas, kad ganėtinai susivokčiau teorijoje — o todėl, kad raudonosios armijos į Lietuvą atneštoji sovietų valdžia dorojosi su nesuprantamos naujosios tvarkos neprisiimančiais žmonėmis su besaike ir nusikalstama žiaurybe. LLKS sudarė Lietuvoje visiems žinomą ir pakankamai įspūdingą jėgą, išėjusią prieš sovietų armijos okupaciją Lietuvoje, prieš jos užkartą sovietinę santvarką.

Buvo nelygi kova, todėl nuožmi. Kova žūtbūtinė! Lietuvos istorijoje tai ne naujiena. Jei nūdien Vietnamo partizanam didelė pagalba eina ne tik iš Sovietų Sąjungos, bet ir iš daugelio kitų šalių kompartijų, tai ginantiem savo mažąją gimtinę nuo galingojo agresoriaus Lietuvos partizanam savo mažąją gimtinę nuo galingojo agresoriaus Lietuvos partizanam iš šalies niekas iš esmės nepadėjo. Beveik visi padorūs pasaulio žmonės (jei po visa to galima juos padoriais laikyti), tylėdami žiūrėjo į sovietinių karių vykdomas lietuvių žudynes. Penkerius pokario metus Lietuvoj nesiliovė šaudynės, liejosi žmonių kraujas, žmonės vaitojo tiek dėl sovietinės valdžios, tiek dėl LLKS rankos.

Bet aš žinojau, kad Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdyje lietuviai — saviškiai, o sovietų armijos kariai kalbėjo man nesuprantama, svetima rusų kalba. Aš žinojau, kad Lietuvoje revoliucijos nebuvo, kad raudonoji armija atėjo į mūsų šalį ir nekviesta pradėjo daryti joje savo tvarką ir kad tai vadinasi okupacija. Aš žinojau, tikrai žinojau, kad ne LLKS kovą privedė iki tokio įniršio, nesgi LLKS dar neegzistavo, kai čekistai jau virino mano gyvam tėvui rankas, traiškė jo lyties organus.

Aš norėjau gyventi, mokytis ir žaisti. Betgi koks gyvenimas, kai trečia diena gatvėje tįso nužudytas kaimynas ir niekam nevalia jo palaidoti... Koks gi mokymasisi, kai čia vienas, čia kitas moksladraugis liaujasi rodytis mokykloje — juos drauge su šeimomis užkaltuose prekiniuose vagonuose išvežė į Sibirą... Koks gi žaidimas, kai suaugusieji rauda.

Kad aš netirštinu spalvų ir apkalbomis neužsiimu, liudija skaičiai. Štai, kai kurie jų: "Nuo 1944 liepos iki 1945 gruodžio likviduotos 1067 antisovietinės pogrindinės organizacijos ir grupuotės, 839 banditų ginkluotos grupuotės (mūsų partizanai pravardžiuojami banditais), 11870 kontrrevoliucininkų (Lietuvos KP CK

Aš žinojau, tikrai žinojau, kad ne LLKS kovą privedė iki tokio įniršimo, nesgi LLKS dar neegzistavo, kai čekistai jau virino mano gyvam tėvui rankas, traiškė jo lyties organus

Partijos archyvas, 1771 fondas, op. 1771, od. sb 89, 88 psl.).

Palyginkite: "Didžiojo tėvynės karo metais antifašistiniame pogrindyje ir partizanų sąjūdyje dalyvavo 9187 žmonės, kurių 1422 žuvo". (Štaras "Partizanų judėjimas Lietuvoje Didžiojo Tėvynės karo metais", mokslų kandidato disertacija, 1965 m. 243 psl.).

Mano krūtinėje plakės gyva, ne akmeninė širdis. Likti nuošalyje aš negalėjau. Negalėjau! Mano antisovietinė veikla buvo garbinga ir nesavanaudiška. Aš dariau vien tai, ką nuoširdžiai laikiau būtina ir naudinga kovos reikalui su lietuvių tautai svetima sovietų valdžia. Nieko nedariau dėl asmeninės naudos ar garbės. Buvau įsitikinęs, kad kovoju su neteisingumu, kad vykdau savo pilietinę pareigą savo gimtinei, savo tautai ir visai žmonijai. Ta aplinkybė, kad antisovietinis sąjūdis Lietuvoje, pirmaisiais pokario metais apjungęs dešimtis tūkstančių žmonių, per 10 kovos metų pasidarė labai negausus, manęs nejaudino, o, atvirkščiai, mane įkvėpė žygiam. Aš tikėjau, kad reikalinga kovoti ne tik už save patį, bet ir už tuos, kurie pakliuvo į čekistų rankas ir su numeriu nugaroje, mirdami badu, kasė anglis Vorkutoje, taip pat už tuos, kurie, nematydami pergalės, iš baimės pakėlė arba nuleido rankas.

Aš buvau suimtas ne 1952 metais, kai valstybės saugumo organai gavo pakankamai duomenų apie mano ryšius su antisovietiniu pogrindžiu, apie tai, kad turiu ginklą, kad pletinu nelegaliai leidžiamus LLKS laikraščius, brošiūras ir lapelius. Mane suėmė 1955 m., po trejų metų mano aktyvios antisovietinės veiklos, suėmė tada, kai stuburo džiovos parblokštas, pagal gydytojų prognozę buvau trejiem metam paguldytas į ligoninę, gulėjau gipse, negalėjau vaikščioti.

Tatai nepadėjo man persiimt pagarba čekistų atžvilgiu, neskatino keisti nusistatymą sovietų valdžios atžvilgiu. Tik Sovietų Sąjungos KP viešas Stalino asmenybės kulto pasmerkimas ir pripažinimas, kad šalyje buvo eilė nenormalių reiškinių, kaip nekaltų piliečių represavimas, nuožmumas, akių dūmimas ir pan., ir kad "tatai neturi pasikartoti" (Chruščiovas), pastatė man klausimą: nejaugi Kremlius taip pakeistų savo politiką, kad kova prieš sovietinę valdžią taptų nebereikalinga? Be to, apie tą patį laiką aš jau aiškiai įsisąmoninau, kad politine veikla aš verčiausi ne iš pašaukimo, o iš reikalo, kad aš negaliu būti politiniu veikėju, nes neturiu tam nei reikalingų gabumų, nei noro, nei pakankamo išsilavinimo. Todėl aš įstojau į taikaus, ramaus, darbinio gyvenimo kelią. Pradėjau kelti savo išsilavinimo lygį. Įsigijau porą darbo specialybių. Pradėjau dirbti, nors dėl sveikatos padėties buvau nuo darbo atleistas. Įtempiau visas jėgas, kad nepažeisčiau suimtiesiem nustatytą režimą, nors ir negalėjau pripažinti jo visiškai teisingu.

Aš tikėjau, kad reikalinga kovoti ne tik už save patį, bet ir už tuos, kurie pakliuvo į čekistų rankas ir su numeriu nugaroje, mirdami badu, kasė anglis Vorkutoje, taip pat už tuos, kurie, nematydami pergalės, iš baimės pakėlė arba nuleido rankas.

Paskutinių aštuonerių metų būvyje (iki 1970) aš tolydžiai buvau alkanas. Buvo labai sunku. Bet aš tylėjau, nors tokio valdžios nusistatymo kalinamųjų atžvilgiu, ypatingai politinių kalinių atžvilgiu, negaliu pripažinti teisingu. Beveik tolydžiai čia mums duoda tokią žemos kokybės duoną, kad netgi peralkę žmonės neįstengia savo davinio suvalgyti. Tokia pat duona tiekiama ir

netoliese apgyventų vietovių gyventojam. Bet jei tyli pilnateisiai piliečiai, tyliu ir aš, kalinys, nors tokio tylėjimo negaliu laikyti normaliu. Tai neatitinka "komunizmo statybos moralinio kodekso dvasios", juo labiau, kad dabar šalyje jau ne pokariniai badmečio laikai. Sprendžiant iš laikraščių, dabar yra iš ko gaminti normalią duoną.

Sovietų valdžios atstovai dažnai mane apšaukia nusikaltėliu, banditu. Aš tyliu, nors tokį nusistatymą mano atžvilgiu laikau neteisingą. Neteisingas jis ne tik todėl, kad aš ne banditas, bet ir todėl, kad sovietų valstybės oficialioji politika deklaruoja pakantą kitaip manantiem.

Ligi šiol nei sovietų valdžiai, nei komunizmo idėjai aš nepersiėmiau pasitikėjimu nei pagarba. Tikriausiai tai dėl to, kad mano buvimas kalėjime tam ne padėjo, o, atvirkščiai, kliudė. Čia sovietų valdžios atstovai, kovotojai už komunizmą (bent pagal savo užimamą postą) dažnai man pataria: "Keisk pažiūras. Kito kelio į laisvę nėra". Tuo pačiu jie atima iš manęs galimybę pagarbiai nusiteikti jų ir jų atstovaujamos valdžios bei partijos atžvilgiu. Kam jau kam, jei ne jiem privalu žinoti ir suprasti Marksо mokymą, kad žmogaus pažiūrų formavimasis priklauso nuo daugelio, daugelio veiksnių, bet tik jau ne nuo nuosavo noro vienokias ar kitokias pažiūras turėti. Auklėjamojo užsiėmimo darbinė pusė čia, ypatingo režimo pataisos darbų kolonijoje, kurioje esu laikomas, taip pat yra tokia, kad be pasibiaurėjimo darbu ir to darbo administratoriais daugiau nieko man negali duoti. Aš mėgstu darbuotis iš širdies, veido prakaite, kūrybingai. Tai liudija mano asmens byloje padėkos už gerą darbą ir pavyzdingą elgesį. Bet kai čia iš manęs reikalauja darbo, kuriam atlikti man neduoda nei žaliavos, nei reikalingų įrankių, tai esu priverstas blogai dirbti; be to, kai pirmąją mėnesio pusę apskritai darbo nėra, o antrąją pusę tenka dirbti už du, kai bet kurį mėginimą pasigaminti trūkstamą ar pritaikyti turimą darbui įrankį lydi prižiūrėtojo įtariami žvilgsniai arba net ir tikri tardymai, o dažnai tatai kvalifikuojama ir tvarkos pažeidimu, — tai toks darbas manęs netaurina.

Kalėjime praėjo 15 mano gyvenimo metų. Suprantu, kad tiek laiko yra labai maža, kad nuo mano rankos kritusio Osipovo artimųjų širdyse aprimtų skausmas. Betgi ir mano širdyje lig šiol skausmas neatlyžo dėl čekistų žvėriškai nukankinto mano tėvo, kuris buvo suimtas tik kaip įtariamas ir kurio kaltė (dargi sovietinės valdžios mastu) nebuvo įrodyta. Netgi jo reabilitavimo negaliu tikėtis, nes jis buvo nukankintas prieš teismą, tikriau — be jokio teismo. O visi jį pažinojusieji man kalbėjo, kad jis buvo geras žmogus.

Aš prieš, kategoriškai prieš kerštą. Mano buvimas kalėjime liudija, kad aš sugebu gyventi darbingą, taikų gyvenimą, sugebu būti lojalus sovietų valdžiai, jei ji rimtai imasi savo klaidas taisyti. Suprantu, kad šioks liudijimas nebūtinai turi būti priimtas įrodymu. Argi mažai žmonių, kurie ne 15 metų, bet visą gyvenimą veidmainiauja. Vis dėlto man dabar ne 15 - 19 metų, kai aš bandžiau kakta sieną laužti. Dabar aš linkęs atskaitomybei ir žinau, kad valstybės saugumo organai, padedami sovietų armijos, LLKS seniai likvidavo. Sovietinės Lietuvos laikraščiai ir žurnalai, kuriuos turiu galimybę kalėjime skaityti, tvirtina: lietuvių tauta suprato, kad komunizmas ne tik neišvengiamas, bet ir puikus, kad Lietuvos sąjunga su Rusija ne tik tvirta, bet ir naudinga, todėl antisovietinei veiklai Lietuvoje dabar nebėra dirvos. Nuosekliai nebėra pagrindo prielaidai, kad aš atnaujinčiau antisovietinę veiklą, jeigu mane paleistų.

Būdamas antisovietinis iki savo suėmimo aš sugebėjau ir komjaunuoliu būti, dargi komjaunimo aktyvistu. Sugebėčiau aš dabar taip pat suvaidinti atgailaujantį nusikaltėlį, kokiu mane čia norėjo padaryti. Mokėčiau prirašyti visą drobulę pagyrų ir būrio viršininkui, ir visai sovietinės valstybės pataisos darbų sistemai, ir apskritai sovietų valdžiai. Mokėčiau prikalbėti krūvą malonių pažadų. Tuo užsitarnaučiau kolonijos administracijos tarpininkavimą malonei gauti. Bet aš to nedarau ir nedarysiu, nes tai nebūtų iš širdies. Jei nėra reikalo kalbėti, jei neprivalu, aš moku ir galiu dėl daug ko patylėti. Bet meluoti, juoba savo asmens naudai meluoti labai jau nesinori.

. . .ginantiems savo mažąją gimtinę nuo galingo agresoriaus Lietuvos partizanam iš šalies niekas nepadėjo. Beveik visi padorūs pasaulio žmonės (jei po visa to galima juos padoriais laikyti), tylėdami žiūrėjo į sovietinių karių vykdomas lietuvių žudynes.

Aš tikiu teisingumo triumfu! Tai nereiškia, kad aš nieko gera nematyčiau sovietinėje santvarkoje. Ne apie tai čia kalba. Čia aš tik pabrėžiu, kad negalėjau prieš sovietinę valdžią nekovoti, kad nebuvau ir netapau nusikaltėlis, kad mano gyvenimas kalėjime nepadėjo išspręsti mano priešiškumo sovietinės valstybės valdžiai. Ir nėra pagrindo laukti, kad greitu laiku padėtis pasikeistų, nes plyšys tarp sovietų valstybės oficialiosios linijos ir dalykų čionykštės konkrečios padėties yra labai gilus. O gi už tvoros vykstančius pasikeitimus negaliu pakankamai stebėti, nes nuo jų esu patikimai izoliuotas. (Ar kas pasaulyje gali patikėti, kad lig šiol nesu matęs nei televizoriaus, nei tranzistoriaus. Bet tai tiesa).

Bet ir mano širdyje lig šiol skausmas neatlyžo dėl čekistų žvėriškai nukankinto mano tėvo . . . bet . . . Aš prieš, kategoriškai prieš kerštą . . .

Suprantu, kad manęs, su ginklu rankose išėjusio prieš sovietų valdžią, čekistai negalėjo nesuimti ir nelaikyti nustatytą laiką kalėjime, bet nesuprantu, kam kalėjime mane badu marino ir visaip manimi tyčiojosi. Be to, šiuo metu, kai kova jau baigta, kai mes nugalėti, mano buvimas kalėjime darosi nenaudingas. Juo labiau, kai mano sveikatos stovis paskutiniu metu ėmė pastebimai blogėti. Jei dabar aš dar darbui tinkamas ir savo gyvenimui užsidirbu, tai kalėjimo sąlygomis artimiausiu laiku galiu tapti nedarbingas. Tada išlaisvinimas man būtų kartesnis nei kalėjimas.

Iš to, kas aukščiau pasakyta, eina išvada, kad tolimesnis mano buvimas kalėjime negali ugdyti manyje pagarbos sovietų valstybės valdžiai, o, atvirkščiai, man nurodinės, kad, nepaisant garsių pažadų, vis tiek kartojasi tai, kas 'neturi kartotis', ir patvirtins jau kilusią mano mintį, kad tąsyk, 1956 m., Sovietų Sąjungos Aukščiausiojo Sovieto Prezidiumas pakeitė

Aš tikiu teisingumo triumfu

Pabaltijo Karinio Tribunolo sprendimą mane sušaudyti dėl to, kad, užuot mane paprastai sušaudę, kalėjime užkankintų nepakeliamomis gyvenimo sąlygomis.

Prašau mane paleisti.

L. Simutis

1970.VII.20

Paaiškinimas

Savo pareiškimą Sovietų sąjungos Aukščiausiojo Sovieto Prezidiumui siunčiu neoficialiu keliu, t. y., ne per

BENDRADARBIAVIMAS IR LAISVĖ

Išeivijai bendradarbiauti su paliktu kraštu yra taip natūralu, kaip valgyti ar gerti. Asmenišką, visuomeninį, kultūrinį ir politinį bendradarbiavimą su savo tėvynėmis intensyviai praktikuoja Amerikos skandinavai, vokiečiai, šveicarai, italai, japonai . . . Jokių nesutarimų tos išeivijos tarpe dėl to nekyla. Lietuviškos išeivijos gi bendradarbiavimas su okupuotos Lietuvos žmonėmis daugiau negu šimtmečio ketvirtį yra nutrūkęs. Nėra ne tik bendradarbiavimo, bet nei normalaus bendravimo ar santykiavimo. Ar tų santykių atstatymas yra įmanomas?

Pagrindinė sąlyga atstatyti išeivijos ir Lietuvos lietuvių okupacijoje bendradarbiavimą yra laisvas, niekieno nevaržomas žmonių, idėjų ir kultūrinių vertybių pasikeitimas visišku lygybės principu. Jei tik ši sąlyga būtų išpildyta, bendradarbiavimas suužtų pavasario sriautu. Nereikėtų dėl to nei bartis, nei pyktis. Dabar tų sąlygų nėra. Jų ilgimės mes, ilgisi ir Lietuvos žmonės. Ištrėmimu į Sibirą ir ilgai trukusiu nužmoginimu žmogaus tragikos filosofiją asmeniškai paliudijęs Juozas Keliuotis simboliškai įvardintame straipsnyje "Tiltas, kurio nėra" ("Kultūros Barai", 1971-12) ilgesingai kalba apie "abipusių kontaktų" reikalingumą. Dėl reikalingumo visi sutariame, bet nuomonės išsiskiria dėl galimumų. Iki šiol kontaktai galimi iš vienos pusės. Tai patvirtina tas pats Keliuotis kitame laikraštyje: "Apie mūsų laimėjimus užsieniečiai 'geradėjai' puikiai žino. Jie skaito tarybinius laikraščius, susitinka su tėvynainiais ir anoje, ir šioje okeano pusėje" ("Literatūra ir Menas", 1972-15). Autorius negali pasakyti, kad tėvynainiai Lietuvoje išeivių laikraščių ir knygų negauna o nuvykę tėvynėn uždaromi Vilniuje ir budriai saugojami. Prie bendradarbiavimo tilto, lyg Amerikoje prie išvažiavimo iš didelės automobiliams statyti aikštės vartų, okupantas yra įtaisęs geležinius nagus. Jei bandysi iš kitos pusės įvažiuoti, supiaustysi padangas. Taip ir Kazakevičiaus iš Vilniaus prieš kurį laiką "Į Laisvę" adresu pasiųsti knygų siuntiniai

---

kolonijos specdalį, kaip man, kaliniui, privaloma, o man nelegaliu keliu, aplenkdamas kolonijos cenzūrą. Tuo būdu sąmoningai pažeidžiu kolonijos režimą, bet man kitos išeities nėra. Šio pobūdžio pareiškimus kolonijos administracija laiko piktybine antisovietika ir už tai baudžia, juo labiau, kad savo pareiškime kliudžiau ir administracijos interesus.

Vertėjo pastaba

Turimomis žiniomis SSSR vyriausioji prokuratūra pranešusi Simučiui, kad nesą pagrindo jo bylai peržiūrėti.

adresatą pasiekė, o iš čia siųsta poezijos knyga "žuvo" pakelyje. Taigi, reikia sutikti su Keliuočiu, kad tilto, kuriuo į abi puses laisvai keliautų ir susisiektų Lietuvos ir išeivijos žmonės, jų kūriniai ir idėjos, dar nėra.

Naudodamas 1939 ir 1969 metų statistikas, Keliuotis įrodinėja, kad per tą trisdešimtmetį švietimo srityje Lietuvoje padaryta pažanga. Bet kaip kitaip galėtų būti? Per tą laiką pažangą padarė ir pusiaukinės Afrikos tautelės, ir patys rusai. Tai ką kalbėti apie veržlią ir kūrybingą lietuvių tautą, kad ir sunkiose okupacijos sąlygose. Reikia pritarti Keliuočiui, kad dabar Lietuvoje yra daugiau gydytojų, agronomų ir inžinierių, negu 1939. Žmonės Lietuvoje nevaikščioja nuogi nei alkani. Tačiau pilnai žmogaus žmogiškąjį alkį ir troškulį patenkinti gali ne duona ir vanduo, bet laisvė. Dėl laisvės žmogus dažnai atsisako ne tik duonos ir vandens, bet ir gyvybės. Keliuotis žino, bet negali pasakyti, kad lietuvis Lietuvoje laisvės neturi. Ją jam išplėšė Maskva. Ne duonos ir vandens, bet laisvės reikalauja jau sovietų sistemoje išaugęs Lietuvos jaunimas dabar, ne agronomų ir inžinierių, bet laisvės Lietuvai siekė pokario kovose dešimtys tūkstančių gyvybę atidavusių partizanų.

Sutikime tačiau minutei su Keliuočiu ir kitais, kurie skelbia, kad Lietuva esanti laisva ir laiminga "socialistinių tautų šeimoje". Sutikime, kad kultūriniai ryšiai ne tik kad reikalingi, bet ir galimi. Tačiau prieš monumentalaus tilto pastatymą, ištieskime laikiną lieptą ir patikrinkime konkrečiose aplinkybėse tokio bendradarbiavimo galimybes. Pirmam bandymui pasikeiskime rašytojais. Sutarkime, kad iš Lietuvos į Vakarus atvyksta, sakysime, trys rašytojai ir čia jiems keliuose didžiausiuose lietuvių centruose suorganizuojami literatūros vakarai. Tuo pačiu metu Lietuvos miestuose tiek pat literatūros vakarų suruošiama iš Vakarų atvykusiems trims rašytojams. Nė viena pusė nevetuoja parinktų rašytojų ir necenzūruoja jų skaitomos kūrybos. Šis bandymas atliekamas, laikantis džentelmeniško susitarimo ir pilnos lygybės principo.

Jei šis siūlymas anoje pusėje būtų priimtas, galima būtų pripažinti, kad Maskva okupuotos Lietuvos žmonėms duoda bent mažytį trupučiuką laisvės. Jei ne, paliks galioje įsitikinimas, kad siūlomas "kultūrinio bendradarbiavimo" tiltas tebėra saugojamas geležinių Maskvos nagų, kad kokio judėjimo iš priešingos pusės nebūtų.

STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖ

LFB JAV-bių ir Kanados 1973 metų tradicinė studijų ir poilsio savaitė įvyks rugpiūčio mėnesio 5 - 12 dienomis Dainavoje. Planuojama aktuali ir įdomi programa. Visi Bičiuliai ir jų šeimos nariai kviečiami jau dabar sutvarkyti savo 1973 metų atostogas taip, kad galėtų toje studijų savaitėje dalyvauti. Plačiau ir pilniau apie studijų ir poilsio savaitę bus informuojami LFB nariai bendralaiškiuose ir biuleteniuose, kuriuos gaus visi frontininkai JAV-se ir Kanadoje.

LFB Centro Valdyba

JUOZAS KAJECKAS, LIETUVOS ATSTOVAS WASHINGTONE chargé d'affaires titulu pačiu sunkiausiu Lietuvai laiku ištikimai gina Lietuvos teisę į laisvę ir nepriklausomybę. Lietuvos pasiuntinybė Washingtone — tai pats svarbiausias ir stipriausias laisvos Lietuvos diplomatijos užsienyje postas, akivaizdžiai laisvame pasaulyje paneigiąs okupanto kėslus. Laimingu atveju, tą postą laiko patyręs diplomatas ir garbingas lietuvis, kuriam šiais metais sukako 75 m. amžiaus.

LIETUVOS BYLA EUROPOS SAUGUMO KONFERENCIJOJE

Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencija, kurioje dalyvaus Europos ir Šiaurės Amerikos valstybės, nebe už kalnų. Tai konferencijai ruošiasi Sovietų Sąjunga, jai ruošiasi ir laisvojo pasaulio kraštai. Didelio dėmesio tai konferencijai skiria JAV-bių vyriausybė. JAV-bių prezidentas R. M. Nixon tai labai aiškiai akcentavo savo pareiškimuose, duotuose *The Washington Star-News* laikraštininkui Garnett D. Horner (žiūr. *The New York Times*, 1972 lapkričio 10). Anot prezidento, "The first year will be a very busy one. We are going to move on SALT II. We, of course, will be moving on the European Security Conference . . ." Be abejo, toje konferencijoje bus pajudintas viena ar kita forma Lietuvos bylos klausimas. Mūsų veiksniai tai konferencijai irgi ruošiasi.

Ramus veiksnių pasitarimas

VLIK-o pastangomis buvo sušauktas veiksnių atstovų pasitarimas 1972 metų rugsėjo 9 New Yorke. Pasitarimo visas dėmesys buvo skirtas Europos Saugumo konferencijai. Pasitarime dalyvavo: VLIK-o atstovai — dr. J. K. Valiūnas ir J. Audėnas, Lietuvos Diplomatinės tarnybos — Lietuvos gen. konsulas A. Simutis, Lietuvos Laisvės Komiteto — V. Sidzikauskas, PLB — dr. H. Brazaitis, JAV-bių LB — A. Gečys, Kanados LB — E. Čiuplinskas ir ALT-bos — dr. K. Bobelis ir dr. K. Šidlauskas.

Šio pasitarimo metu jokių aštresnių susikirtimų nebuvo. Visi pasitarimo dalyviai sutarė: (1) Saugumo konferencijai raštų ir dokumentų paruošimas turįs būti centralizuotas — tai turinti atlikti komisija, sudaryta iš Lietuvos Diplomatijos, VLIK-o, PLB ir Lietuvos Laisvės Komiteto atstovų. (2) Visus laiškus ir dokumentus, skirtus laisvojo pasaulio vyriausybėms, pasirašo Lietuvos Diplomatijos šefas ir VLIK-o pirmininkas. Kraštuose, kur esama lietuvių organizacijų ir Nepriklausomos Lietuvos atstovų, visa medžiaga (memorandumai, laiškai ir t. t.) su lydimais raštais pateikiama savo vyriausybėms. (3) Europos Saugumo konferencijos paruošiamajame suvažiavime Helsinkyje lapkričio 22 ir po to pačioje konferencijoje dalyvauti lietuvių delegacija būsianti sudaryta VLIK-o ir Lietuvos Diplomatijos šefo.

Reikia masinio prasiveržimo

Veiksnių pasitarime buvo užsiminta, kad pagrindinių mūsų organizacijų atstovai lankytų parlamentarus, aukštuosius dvasininkus, visuomeninkus, laikraštininkus ir kitus savo kraštų politinio, visuomeninio, kultūrinio ir religinio gyvenimo vairuotojus ir per juos stengtųsi paveikti savo kraštų vyriausybes ir viešąją opiniją Lietuvos bylos naudai. Tam reikalui mūsų veiksniai ir pagrindinės organizacijos turėtų skirti beveik visą dėmesį, įjungdami į tą darbą visus geros valios lietuvius visuose laisvojo pasaulio kampuose. Kraštų vyriausybės ir minėti asmenys turėtų būti verste užversti telegramomis ir laiškais. Organizuotinas masinis prasiveržimas į laisvojo pasaulio kraštų spaudą, televiziją ir radiją. Šiame darbe pajėgiausia yra PLB su savo padaliniais eilėje laisvojo pasaulio kraštų. Niekas neabejoja VLIK-o ir Diplomatijos šefo laiškų ir memorandumų reikalingumu laisvojo pasaulio kraštų vyriausybėms. Tačiau turime nepamiršti, kad tos vyriausybės tiek judės Lietuvos laisvės reikalu, kiek jos jaus spaudimo iš savo kraštų pagrindinių institucijų bei įtakingų piliečių.

Dr. V. Šiaurys

DEMONSTRACIJOS

Demonstracijos yra priimta ir ypač Amerikoje praktikuojama priemonė kokiu nors reikalu pasiekti viešosios opinijos dėmesį. Pastaraisiais keleriais metais demonstracijų Amerikoje pasipylė lyg iš gausybės rago. Buvo demonstruojama už viską ir prieš viską, tad ir žinių skleidimo kanalai-spauda, radijas, televizija, demonstracijoms nebeskyrė išskirtino dėmesio. Kad jos visuomenei būtų pristatytos, turėjo kuo nors išsiskirti iš paprasto pasivaikščiojimo šaligatviais su plakatais.

Norėdami atkreipti spaudos ir televizijos dėmesį, kairieji radikalai demonstracijas ėmė rišti su smurtu, nuosavybių naikinimu, fizišku susirėmimu su policija ir t.t. Tuo būdu demonstracijos dažnai užsibaigdavo riaušėmis. Tada spauda, televizija ir radijas jas pristatydavo visose detalėse. Padrąsinti pasisekimo, radikalai smurto elementą kiekvienose

demonstracijose didino, ir buvo prisigyventa laiko, kad jau nebesinorėjo žiūrėti televizijos žinių programų, nes jos visos buvo persūdytos riaušes primenančiomis demonstracijomis. Dabartiniu metu demonstracijų įkarštis yra jau praėjęs.

Lietuviai įvairiais atvejais į Lietuvos reikalus viešosios opinijos dėmesį taip pat yra bandę atkreipti demonstracijomis. Didesnės ir mažesnės apimties demonstracijas yra organizavę Amerikos, Kanados ir Australijos lietuviai. Vienos demonstracijos savo tikslo atsiekė — buvo pastebėtos žinių rinkėjų ir komentatorių, kitos ne. Tad kame pasisekimo paslaptis?

Kai kas net spaudoje pradeda įrodinėti, kad demonstracijos nebesutraukiančios masių, todėl nuo jų lietuviai turėtų visai atsisakyti. Iš nesėkmingai demonstruojančių pasišaipo ir lietuviškoji komunistų spauda. Tačiau praktika parodo, kad demonstrantų skaičius nėra demonstracijų pasisekimą nulemiąs elementas. Lapkričio 13 manifesto organizatoriai 1965 į demonstracijas New Yorke sutraukė apie 15,000 dalyvių. Deja, atsiliepimų spaudoje ir televizijoje visai kaip ir nebuvo. 1970 dėl Simo Kudirkos grąžinimo rusams Los Angeles demonstracijose dalyvavo per 1000 žmonių. Spauda-radijas-televizija tylėjo. Tas pats nutiko ir su čikagiečių demonstracijomis 1972.V.24, kuriose dalyvavo 3000 demonstrantų dėl Romo Kalantos susideginimo Kaune.

Masinės dainų ir tautinių šokių šventės Čikagoje praeityje irgi likdavo amerikiečių nepastebėtos, nors sutraukdavo tūkstantines programų dalyvių ir žiūrovų mases. Tačiau šokių šventę 1972 amerikiečių spauda ir televizija pristatė kaip visos tautos dėmesio vertą įvykį. Apie lietuvių tautinių šokių šventę spaudoje skaitė ir televizijos ekranuose ją matė milijonai amerikiečių nuo Pacifiko iki Atlanto. Tautinių šokių šventę galima pavadinti kultūrine lietuvių demonstracija. Jos pasisekimą 1972 nulėmė Amerikos prezidento žmonos dalyvavimas.

Pravartu susipažinti ir su kitokiais pavyzdžiais. 1972.V.22 Lietuvių jaunimo žygio už tikėjimo laisvę iniciatyva Clevelande buvo suruoštos demonstracijos, reaguojant į Kalantos susideginimą Kaune. Demonstracijose dalyvavo tik apie 150 žmonių, bet spaudos ir televizijos atsiliepimas buvo geras. "Tokia žaibiška demonstracija, matyt, sudomino reporterius", teisingai pastebėjo "Tėviškės Žiburiai".

Dar geriau pasisekė tą pačią dieną suorganizuotos tokio pat masto demonstracijos Los Angelese. Jas rodė, komentavo ir lietuvių jaunimo atstovai pareiškimus padarė penkiose televizijos stotyse, apie jas plačiai pranešinėjo radijas, pakankamas dėmesys gautas spaudoje. Už poros dienų (V.24) losangeliečiai suruošė žymiai didesnes demonstracijas, tačiau spaudos-televizijos atsiliepimo visai nebuvo. Tad ir kyla klausimas, kodėl pirmosios demonstracijos, skubiai per naktį paruoštos, pasisekė, antrosios — gausios ir techniškai geriau suorganizuotos — tikslo neatsiekė?

Anksčiau organizuotos demonstracijos pasisekė, nes vyko tuo pačiu metu, kaip apie Kalantos susideginimą ir riaušės Kaune rašė amerikiečių spauda, pranešinėjo radijo ir televizijos žinių komentatoriai. Susideginimas amerikiečiams buvo tos dienos "news". Sakysime, didysis Los Angeles dienraštis "Los Angeles Times" tą dieną (gegužės 22) pagrindine antrašte atžymėjo ne Nixono atvykimą į Maskvą, bet riaušes Kaune. Būtų buvęs tiesiog nusikaltimas mums tokios progos neišnaudoti Lietuvos klausimui paryškinti.

Antrosios demonstracijos nepasisekė, nes riaušės Kaune kitų didelių įvykių jau buvo išstumtos iš dėmesio centro. Ypač televizijai jau jos buvo tapusios **praeities** įvykiu ir nustelbtos naujų "news". Dėmesio centre tada atsirado Nixonas Maskvoje. Be to, antrosios demonstracijos vyko vakare. Spauda ir televizija-radijas Amerikoje savo korespondentus vakarais į įvykių vietas siunčia tik ypatingais atvejais. Tą patį reikia pasakyti apie šeštadienius ir sekmadienius. Demonstracijų organizatoriai tai turėtų žinoti.

Washingtone, Los Angeles ir Čikagoje buvo demonstruojama prie Sovietų Sąjungos Amerikoje kilnojamos liaudies ir pritaikomojo meno parodos, kurioje Baltijos valstybės buvo pristatytos kaip "savanoriški sovietinių tautų nariai". Los Angelese demonstracijos pavyko, nes jas rodė ir komentavo veik visi televizijos kanalai, plačiai rašė amerikiečių spauda. Šioms demonstracijoms losangeliečiai, paraginti JAV LB centro valdybos, pasiruošė per porą dienų. Pasisekimo paslaptis — Los Angeles lietuviai demonstracijas pradėjo vieną dieną prieš oficialų parodos atidarymą, kada sovietai darė specialų priėmimą spaudos, televizijos ir radijo atstovams. (Plačiau apie šias demonstracijas skaityk "Į Laisvę" nr. 54(91) "Jaunieji kovoje prieš okupantus" **red.**).

Čikagiečiai ilgai ruošėsi ir gerai pasiruošė. Į akciją buvo įtrauktos ir kitos tautinės grupės. Tačiau savo tikslą demonstracijos pasiekė tik plakatais ir lapeliais, nes spaudos ir televizijos atsiliepimas buvo silpnas. Čikagiečiai kažkodėl nenorėjo pasinaudoti losangeliečių patirtimi.

Būtų galima paanalizuoti ir daugiau pavyzdžių, tačiau ir jie veda maždaug prie tų pačių išvadų:

a. Nesame pajėgūs į demonstracijas sutraukti tokias mases, kad vien gausumu atkreiptume žinių rinkėjų dėmesį. Ikišiolinė patirtis sako, kad mūsų pačios gausiausios demonstracijos lietuviškų reikalų propagandai mažiausiai pasitarnavo;

b. Iki šiol vykusių demonstracijų sėkmingumą lėmė greita reakcija, tinkamai parinktas laikas, ryšiai su spauda-televizija arba gyvenamo krašto visuomenėje iškilaus ir populiaraus žmogaus demonstracijose dalyvavimas (pav., Clevelando burmistro dalyvavimas nakties demonstracijose).

Lietuviai, kovodami už Lietuvos laisvę, demonstracijų yra daug ruošę, ir įgytos patirties nereiktų nevertinti. Nuo demonstracijų, kaip vienos kovos už krašto laisvę formos, atsisakyti negalima, tačiau taip pat kova negalima laikyti kiekvieno išbėgimo su plakatais į miesto gatves ir aikštes. Demonstracijos turi atsiekti tikslą. Kokiais būdais tas tikslas sėkmingiausiai atsiekiamas, vadovietės turėtų žinoti. Visuomenė laukia koordinuojančių sugestijų ir patarimų. Tačiau vadinamuose centruose pasimetimo kartais daugiau, negu periferijoje. Prie tokio pasimetimo tenka priskirti Altos centro pastangas demonstracijas, ryšium su Kalantos susideginimu, visoje Amerikoje pravesti gegužės 24. Tai tik parodo, kad noras vadovauti neproporcingai didesnis už pajėgumą. **B.Č.**

Pats laikas atnaujinti "Į Laisvę" prenumeratą
1 9 7 3 metams

Lietuvos Vyčiai ir jų ateitis

Reikia manyti, kad visi tie, kurie dar įdomaujasi ir dalyvauja lietuvių išeivijos veikloje, yra daugiau ar mažiau girdėję apie Lietuvos Vyčius (The Knights of *Lithuania*), *JAV-bių lietuvių* organizaciją. Šį vienetą buvo gerokai išgarsinęs pasaulio lietuvių tarpe a. a. kun. kleb. Jonas C. Jutkevičius, vienas iš Lietuvos Vyčių veikėjų, kuris buvo pašauktas amžinybėn 1971 metų vasarą.

Tos organizacijos pradžia siekia 1913 metus. Tai buvo lietuvių išeivių katalikų jaunimo organizacija. Beveik visi nariai tuo metu (1913 metais ir kiek vėliau) buvo gimę ir augę Lietuvoje. Ir savo organizacijos himne jie giedodavo: " . . . Mums viską davė Lietuva, vaduosim galva ją savo . . ." Lietuvos Vyčiai tebegieda tą pirminį himną, kuris jiems mažai ką bereiškia: šiuo metu beveik visi organizacijos nariai yra gimę ir augę JAV-se.

Lietuvos Vyčių gyvybė

Iš senosios išeivijos suformuotų grupių Lietuvos Vyčiai yra dar gyviausia organizacija. Ar ji tebėra jaunimo grupė? Toli gražu ne! Dauguma organizacijos narių yra vidurinės ar net senesniosios kartos atstovai. Paskutiniųjų dešimties metų laikotarpyje jau yra suformuotos kelios sendraugių (pilna to žodžio prasme!) kuopos. Yra bandymų surasti organizacijai prieauglio: veikia kelios jaunių kuopelės. Jos dėl eilės priežasčių didesnės veiklos neišvysto, ir ta linkme rezultatai yra labai menki. Organizacijos narių gretos retėja gana didele sparta. Organizacijos vadovybė savo apyskaitoje prieš 22 metus (Čicagos seime) skelbė, kad Lietuvos Vyčiai turėję 2,500 narių. Šiuo metu narių skaičius besiekia tik apie 1,500.

Kiek Lietuvos Vyčiai yra dar lietuviški? Iš organizacijos narių retas kuris bepajėgia skaityti ar kalbėti lietuviškai. Žinoma, beveik visi nariai žino ir supranta po keletą lietuviškų frazių: "Kaip sekasi?" — "Gerai!" — ir pan. Tai — ir viskas. Lietuviško gyvenimo ir veiklos nepajėgia sekti ir neseka. Organizacija turi mėnesinį žurnaliuką — *"Vytį"* (The Knight). Tame leidinuke tik vienas ar kitas gabalėlis teduodamas lietuviškai, visa kita — angliškai. Skaitant tik tą leidinuką, negalima susidaryti jokio vaizdo apie lietuviškąją veiklą JAV-se ir kituose laisvojo pasaulio kraštuose.

Stoka vadų ir kartu veiklos planų

Visi kalbame ir didžiuojamės tuo lietuvių milijonu JAV-se. Kodėl Lietuvos Vyčiai nemėgino ir nemėgina bent mažą tų lietuvių dalį įjungti į savo organizaciją? Bent paskutiniųjų 20-ties metų laikotarpyje pastangų ta linkme nebūta. Senosios išeivijos sufor-

muotos grupės stokojo ir stokoja taip vadinamų vadų ar pajėgesnių darbuotojų. Lietuvos Vyčiai nėra išimtis. Jiems vadovavo ir vadovauja (su labai mažomis išimtimis) eiliniai JAV-se gimę ir augę lietuviai, neturį pilnesnio pasiruošimo organizacinei veiklai ir tuo pačiu nepajėgią išeiti su didesniais užsimojimais bei planais. Tiesa, ketvertą metų organizacijai vadovavo universiteto profesorius dr. Jack J. Stukas . Per ketvertą metų nepavyko ir jam ką nors naujesnio ir didesnio įnešti į visą Lietuvos Vyčių veiklą ir išeiti su organizacijos praplėtimo, sustiprinimo bei atlietuvinimo planais. Sugestijų, pasiūlymų ir rekomendacijų jis tikrai nestokojo. Greičiausiai nerado pakankamai tam pritarimo kitų vadovybės narių tarpe.

Organizacijos anachronizmai ir kliūtys

Jei dvasiškija nepritaria ar nedirba su tam tikromis katalikų grupėmis, tie vienetai negali išvystyti didesnės veiklos ir iš viso gyvuoti. Nėra paslaptis, kad visa eilė lietuviškų parapijų klebonų nepripažįsta organizacijų, kurios turi centrus kitur (už jų parapijų ribų). Į visą eilę taip vadinamų lietuviškų parapijų Lietuvos Vyčiai negalėjo ir negali "įkelti kojos". A. a. kun. kleb. J. C. Jutkevičius ne kartą kalbėjo organizacijos veikėjų tarpe apie savo bandymus palenkti Lietuvos Vyčių naudai eilę lietuvių klebonų. Anot jo, visos jo pastangos buvusios bergždžios. Pažadų Lietuvos Vyčiams buvo davęs ir vyskupas

DR. JOKŪBAS J. STUKAS praėjusią vasarą vedovavo Lietuvos vyčių ekskursijai į Pietų Ameriką. Jo pastangomis Brazilijos katalikų jaunimo organizacija TFP pažadėjo pravesti plataus masto akciją Lietuvos laisvės reikalu: parašų rinkimas, straipsniai spaudoje, 85 radijo stotyse specialios programos, demonstracijos prie rusų ambasados, memorandumas Jungtinėms Tautoms. Prof. J. J. Stukas yra vienas iš nedaugelio šviesiųjų Amerikos lietuvių vadų, kuriuos išaugino senoji lietuvių imigracija.

Vincentas Brizgys. Neteko girdėti, kad ir jam būtų pavykę laimėti Lietuvos Vyčiams bent vieną užsispyrusų lietuvį kleboną. Šiuo metu dar turime JAV-se virš 100 lietuviškų parapijų. Visose galėtų gyvuoti po Lietuvos Vičių kuopą. Dėl minėtos priežasties taip nėra. Organizacija beturi tik apie 40 gyvesnių kuopų, iš kurių tik kelios beišvysto pilną ir našią veiklą.

Metinis nario mokestis yra 5 doleriai. Organizacija surinktus pinigus išleidžia savo žurnaliuko finansavimui. Organizacijos gyvybės palaikymui bei stiprinimui nelieka nė cento. Lietuvos Vyčiai nepajėgia (žinoma, galėtų!) išleisti net paprasčiausio lapelio (lietuviškai ir angliškai) apie pačią grupę, jos siekius, organizacinę struktūrą, veiklą ir pan. Ne kartą organizacijos vadovybės nariai kalbėjo savo seimuose ar konferencijose apie suradimą apmokamo asmens, kuris aplankytų kasmet veikiančias kuopas ir visas tas vietoves, kur seniau vienetai veikė ir bandytų juos - atgaivinti. Organizacija neturėjo ir neturi piniginių resursų pasamdyti taip vadinamo Lietuvos Vyčių organizatoriaus.

Kuopos iš centro vadovybės negauna beveik jokių sugestijų bei direktyvų veiklos reikalu. Sumanesnių asmenų kuopų vadovybėse su žiburiu reikia ieškoti. Taigi, beveik visos kuopos pasitenkina rutinine veikla: nuobodžiais susirinkimais, šv. Kazimiero dienos paminėjimais, metinėmis gegužinėmis ir pan.

Narių gradacijoje yra keturios pakopos — laipsniai. Už veiklą ir nuopelnus organizacijai nariai kas antri ar treti metai gali gauti aukštesnį laipsnį. Į centro vadovybę negali patekti asmuo, neturėdamas aukštesnio laipsnio (bent 3-čio).

Lietuvos Vyčių organizacijos struktūroje ir veikloje yra tikras kurjozas taip vadinama *garbės narystė*. Amerikiečių organizacijose garbės nariai jokių ypatingų teisių neturi, gi Vyčiuose garbės nariai turi centro vadovybės narių teises. Dar gražiau, taip vadinamą garbės narystę suteikia (rekomenduoja ir aprobuoja) ne pati organizacija, o speciali komisija, susidedanti iš garbės narių. Negalėčiau tiksliai pasakyti, kiek šiuo metu yra gyvų garbės narių. Reikia manyti, kad jų skaičius yra didesnis, negu kad centro vadovybės narių. Kitaip tariant, saujelė organizacijos "pensininkų" galėtų, jei tik norėtų, diktuoti seimų išrinktai organizacijos vadovybei.

Kun. kleb. Jutkevičiaus įnašas

Kun. kleb. J. C. Jutkevičius bandė išvesti Lietuvos Vyčius į plačiuosius lietuviškos veiklos vieškelius. Jis pačiame savo pajėgume (sulaukęs 56 metus) buvo 1971 metų vasarą pašauktas amžinybėn. Jis buvo gimęs, augęs ir mokslą baigęs JAV-se, o buvo lietuviškesnis už daugelį tų dvasiškių, kurie atvyko į JAV-bes po Antrojo pasaulinio karo. Jis niekad nestokojo naujų planų ir energijos jiems įgyvendinti. Per eilę metų jo vadovaujama Lietuvos reikalų komisija padarė kovoje dėl Lietuvos laisvės daugiau, negu kad ALT-ba ir visos kitos lietuvių grupės JAV-se. Jis ir jo talkininkai išnešę Lietuvos bylos klausimą į plačiąsias amerikiečių mases, sugebėjo laimėti tam reikalui visą eilę įtakingų ir žymių amerikiečių. Vyčiuose jis buvo žinomas kaip kunigas Jonas (Father John). Kunigo Jono planams bei pasiūlymams beveik niekas nebandė prieštarauti. Jo planams organizacija pritardavo,

bet tinkamos paramos ir talkos nesuteikdavo. Savo vadovaujamos komisijos (Lithuanian Affairs Committee) darbo naštą jis pakėlė ant savo pečių. Nesulaukė komisijos veiklai iš organizacijos nė piniginės paramos; ją jis pats organizavo.

Kunigas Jonas ir jo talkininkai parašydavo kasmet Lietuvos bylos reikalu tarp 12,000 - 20,000 laiškų amerikiečių dienraščiams, žurnalams, radijo ir televizijos komentatoriams ir krašto politinio gyvenimo vairuotojams (burmistrams, gubernatoriams, kongresmanams, senatoriams ir steitų legislatoriams). Jam ir jo talkininkams pavykdavo pravesti visą eilę laiškų amerikiečių spaudoje.

Kunigo Jono pastangomis buvo įsteigtas Lietuvos Vyčių medalis (The Knights of Lithuania Medal). Organizacijos metiniame seime tas medalis būdavo įteikiamas žymiam amerikiečiui, nuoširdžiai talkinančiam Lietuvos laisvinimo darbe. Tai buvo puikus būdas "prisirišti" kasmet po vieną žymų ir įtakingą amerikietį prie krašto lietuvių bendruomenės ir jį dar pilniau įjungti į kovą dėl Lietuvos laisvės. Kunigas Jonas parinkdavo kandidatus tam medaliui. Jis lengvai tuo medaliu nesišvaistė. Be pagrindo Algirdas Budreckis (žiūr. "Aidus", 1971 metų spalio numerį, 370 - 372 pusl.) mirusiam kun. Jonui priekaištauja, kad jis 1960 metais neparinkęs tam medaliui senatoriaus John F. Kennedy (D. - Mass.). Tiesa, kun. Jonas buvo respublikonas, bet tuo medaliu buvo atžymėtas didesnis skaičius demokratų, negu kad respublikonų. Kunigas Jonas kalte kaldavo organizacijos nariams į galvas, kad tas medalis turįs būti įteikiamas už esamus, o ne už būsimus nuopelnus. Senatorius J. F. Kennedy (išrinktas 1960 metų lapkričio mėnesį JAV-bių prezidentu), nei prieš rinkimus nei po rinkimų neskyrė beveik jokio dėmesio Lietuvos bylai. Priešingai, jo administracijos laikais buvo nutraukta JAV-bių parama VLIK-ui, pradėtas Lietuvos ir kitų pavergtų tautų bylos marinimas, suprastinta iki minimumo Pavergtų Tautų Savaitės proklamacija ir kit. Niekad kun. Jonas, kaip kad teigia Algirdas Budreckis, nesigailėjo, "kad respublikonų partijos akimis, o ne lietuviškos partijos akimis jisai pažiūrėjęs į Kennedžio kvietimą". Kun. Jonas negali iš amžinybės pasiekti mūsų spaudos ir tą Algirdo Budreckio priekaištą paneigti. O tas priekaištas yra visai be pagrindo ir iš "piršto išlaužtas"!

Kun. Jono užsimojimams Vyčių talka nuolat mažėjo. Taigi, jis mielai jungėsi į Rezoliucijoms Remti Komiteto darbą ir JAV-bių LB vadovubės suformuotą Informacijos Tarnybą. Jis pramatė (ir neklydo), kad Rezoliucijoms Remti Komitete ir LB Informacijos Tarnyboje galės su savo planais ir užsimojimais dar plačiau prasiveržti į amerikiečių mases ir atnešti kovai dėl Lietuvos laisvės pilnesnės ir apčiuopiamesnės talkos ir paramos.

Sugestijos ateities veiklai

Nėra jokios kalbos apie linkėjimą Lietuvos Vyčiams greitos mirties. Priešingai, visų geros va-

lios lietuvių noras ir troškimas yra matyti Lietuvos Vyčius pajudant iš mirties taško ir tampant viena iš skaitlingiausių, stipriausių ir lietuviškiausių JAV-bių lietuvių organizacijų. Nė vienas iš mūsų jokios magiškos ar panašios jėgos neturime, ir vien tik gerais norais ir linkėjimais nieko konkretesnio nebus galima atsiekti. Reikia konkrečių pastangų, konkretaus plano ir noro jį įgyvendinti ir tam, žinoma, piniginės paramos. Be abejo, būtų galima duoti visą eilę sugestijų, patarimų bei rekomendacijų organizacijai ir jos vadovybei kaip Vyčių gretas padidinti, juos atlietuvinti ir išvesti į plačiuosius lietuviškos veiklos vieškelius. Apsiribosiu tik keliomis. Štai, jos:

1. Būtų neįmanoma tai ar kitai organizacijai padėti, jei ji to nenori. Taigi, patys Lietuvos Vyčiai turi susirūpinti savo grupės ateitimi. Ji tikrai nėra šviesi ir kasdien vis tamsėjanti. Organizacijos vadovybė (ar jos paskirta speciali komisija) turėtų paruošti savo grupės atsijauninimo, sustiprinimo ir atlietuvinimo planą. Iš pagrindų perkratytina organizacijos struktūra ir visa jos veikla. Lietuvos Vyčių veiklai JAV-se yra neišmatuojami horizontai. Jei tik jie įtrauktų į savo tarpą bent 1% krašto lietuvių, savo eilėse turėtų apie 10,000 narių. JAV-se yra šimtai nepaprastai gyvų ir dinamiškų bei daug naudos krašto visuomenei duodančių organizacijų. Jei Lietuvos Vyčiai negali išeiti su savo naujais ir originaliais planais, tai galėtų bent pamėgdžioti vieną ar kitą iš tų amerikiečių organizacijų.

2. Savo laiku Lietuvos Vyčiai prašė Lietuvių Fondą piniginės paramos veiklai paremti bei organizacijai sustiprinti. Be paramos iš šalies Lietuvos Vyčiams bus sunku pilniau pajudėti ir kartu sustiprėti. Lietuvių Fondo piniginė parama konkretiems Lietuvos Vyčių stiprinimo reikalams būtų viena iš geriausių tos grupės investacijų. Jei sumos skiriamos Jaunimo kongresui, Lietuvių Fondas gali paremti ir Vyčius.

3. Turėjome laisvojo pasaulio lietuvių Jaunimo kongresą. Kiek teko patirti ir pastebėti, Jaunimo kongreso rengėjai neskyrė jokio dėmesio ir ignoravo JAV-se gimusį ir augusį jaunimą, kurio tėvai ar seneliai pasiekė Ameriką prieš keliasdešimt metų. Juk tai yra pati didžiausia lietuvių jaunimo dalis laisvajame pasaulyje. PLB vadovybė globojo Jaunimo kongresą. Seniai galėjo įstatyti jaunuosius šiuo klausimu į tinkamesnes vėžes. Būtų buvę ir vieniems ir antriems (jauniesiems) nemaža naudos. Kai jaunimas posėdžiavo Čicagoje (ir kitur), Lietuvos Vyčiai (vadovybė ir eilė kitų narių) lankė Pietų Amerikos lietuvių bendruomenes. Atrodo, kad tarp vienų ir antrų nebūta jokio ryšio. Nėra beveik jokio ryšio tarp Lietuvos vyčių ir ateitininkų bei skautų.

Ar Lietuvos Vyčių vadovybė susirūpins savo organizacijos ateitimi? Ar lietuvių visuomenė jai talkins? Ar naujosios imigracijos jaunimas suras bendrą kalbą su senosios imigracijos jaunimu? Būkime optimistai ir laukime teigiamų rezultatų.

Kęstutis Grainys

KO TRŪKSTA TABOR FARMOS POKALBIAM?

Kaip žinom, Tabor Farmos pokalbius pradėjo a. a. Juozas Bičiūnas, PLB Valdybos buv. pirmininkas. Turėjo gerą ir gražų tikslą: sudaryti sąlygas susitikti skirtingų nuomonių bei įvairuojančių nuotaikų žmonėm ne tik pasikalbėti aktualiaisiais dienos klausimais, bet ir pabendrauti, pasižmonėti. Tokie neformalūs pažmoniai, Bačiūno nuoširdžiausiu įsitikinimu, turėję lyginti asmeninius kampuotumus, švelninti mūsų polemikų aštrumus, atleisti susitvenkusias įtampas. Bet, svarbiausia, ko Bačiūnas norėjo, tai apaštalauti Lietuvių Bendruomenės idėjai, sudarant tą atmosferą, kuri reikalinga kliūtims nuo Bendruomenės kelio šalinti. Reikia pripažinti, kad pirmasis 1964 metų susikimas tokia atmosfera pasižymėjo: šeimininkas savo kvietuosius svečius nuoširdžiai priėmė ir vaišino, o svečiai atsilygino tuo pačiu džentelmeniškumu. Nuomonės buvo reiškiamos atvirai, bet ir korektiškai. Taip, kaip turi būti kultūringų žmonių draugėj.

Praėjo keleri metai, ir Bačiūnas vėl norėjo tokį pažmonį pakartoti. Bet jau negalėjo: užklupo jį patį liga, pasibaigusi jo mirtimi. Persitvarkiusi PLB Valdyba įvykdė tai, ką velionis buvo planavęs: radusi naujųjų Tabor farmos šeimininkų Almos bei Valdo Adamkų palankumą ir su jais susitarusi, ji apsisprendė pažmonius ir toliau tęsti. Kartu tai turėjo būti a. a. Juozo Bačiūno prisiminimas ir pagerbimas. Šie pažmoniai dabar pradėti vadinti Bendruomenės - Spaudos - Radijo dienomis. Kelias dienas surengė pati PLB Valdyba, 1972 metų dienas bendru susitarimu surengė Liet. Žurnalistų Sąjungos Valdyba. Ji sudarė programą ir sukvietė svečius.

Dienų programoj buvo kun. Kazimiero Pugevičiaus pranešimas apie lietuvių radijo valandėlių ir informacijos centro problemas, rašytojo ir žurnalisto Vytauto Alanto paskaita "pagrindine tema" "Matydami dabartį, žvelkimę į ateitį", keturių jaunimo atstovų — Rimos Janulevičiūtės, Rimo Genčiaus, Roberto Selenio ir Jūratės Jasaitytės — pasisakymai "Dėl ko mūsų jaunimas neskaito lietuviškos spaudos?", spaudos konferencija ir Vinco Rastenio kritiškas žvilgsnis "Mūsų spaudos įtaka Lietuvai". Taip pat Liet. Žurnalistų S-gos ir jos veiklos klausimais kalbėjo valdybos pirm. kun. Juozas Vaišnys, SJ, ižd. Jurgis Janušaitis ir vykd. vicepirm. Vytautas Kasniūnas. Jie pasikeisdami tvarkė ir pačius dienų pokalbius, tik spaudos konferencijai moderuoti buvo pakviestas rašyt. ir žurn. Liudas Dovydėnas.

Kaip matyti, dienų programa turėjo ir įdomių klausimų, ir aktualių reikalų. Jos vykdytojai taip pat buvo gerai pasiruošę. Jei V. Alanto paskaita tenkinosi daugiau

bendrybėmis, nuolat mūsų keliamomis bei svarstomomis, tai K. Pugevičiaus ir V. Rastenio pranešimai buvo dalykiniai: pranešėjai į jiems duotas temas pažiūrėjo specialistų žvilgsniu, tad kompetentingai bei motyvuotai. Buvo girdėti balsų, kad vien dėl šių pranešimų Tabor Farmos dienos buvusios vertingos. Taip pat buvo įdomus ir jaunimas. Pasirodė, visi keturi (ir išprovokuota pasisakyti Emilija Pakštaitė, jau pati bendradarbiaujanti mūsų spaudoj, viena iš jaunimo kongreso žiniaraščio redaktorių) lietuviškus laikraščius skaito, tad smalsu buvo pasekti, kaip ir ką skaito. Galėjo jų pasisakymai patikti ar nepatikti, bet bendra išvada — jaunimas visų pirma paskaitąs tai, ką laikrašty randąs apie save. Vadinas, eina vyresniųjų pėdomis. Obuolys nuo obels netoli tenurieda!

Mažiausiai pasisekusi buvo vad. spaudos konferencija. Už atskiro stalo čia susodino Lietuvos gen. konsulą dr. J. Žmuidziną, Vliko atstovą dr. J. Puziną, PLB Valdybos pirm. St. Barzduką, JAV LB Valdybos pirm. Vyt. Volerą, Kanados LB V-bos vicepirm. J. R. Simanavičių, Altos sekr. dr. Vl. Šimaitį, ir konf-jos moderatorius L. Dovydėnas "urbi et orbi" paskelbė, jog juos klausti galį visi, kas tik norį. Tas tvarkoj. Bet jis taip pat pridėjo, kad galima ne tik klausti, bet ir visiems pasisakyti. Tad ginčai ir prasidėjo nuo "įkaitusių" Altos ir Bendruomenės tarpusavio santykių. O visi žinom, kas kokias pozicijas gina. Altininkų tezė: kažkada į Ameriko atvykęs a. a. K. Žalkauskas ir kiti, jie susitarę su Altos anų laikų vyrais, kad Alta vien Lietuvą laisvinsianti, o Bendruomenė vien lietuvišku švietimu bei kultūra rūpinsiantisi. Ir baigta! Visiškai nesvarbu, kad laikai keičiasi, kad naujos lietuvių kartos užauga ir į gyvenimą ateina, kad susiformuoja naujos pažiūros ir kiti kriterijai. Svarbiausia pats "susitarimas", ir nuo jo, daugeliui net nežinomo ir neaktualaus, nevalia nei žingsnelio, nei pėdos į šalį! Kad ir koks jis šiandien absurdiškas atrodytų. Bendruomenė turi savų argumentų. Visų pirma ji remiasi Lietuvių Charta. Taip pat gyvenimo tikrove: ji nori Lietuvos ir jos laisvės labui padaryti visa, kas yra kiekvieno lietuvio pareiga ir uždavinys. Ir Bendruomenė eina dar toliau: ji siekia ir bendradarbiavimo. Pvz. 1969 priimtose ir paskelbtose "PLB visuomeninės veiklos gairėse" PLB Valdyba pripažino Vlikui tą vaidmenį, kuris jam priklauso: "Santykiuose su Vliku PLB pripažįsta, kad Vlikas, sudarytas politinių lietuvių srovių ir laisvės kovos sąjūdžių pagrindu, vadovauja politinei lietuvių laisvės kovai". JAV LB Taryba keliais jau atvejais svarstė JAV LB ir Altos santykių klausimus ir vis pasisakė už bendradarbiavimą. Ypačiai konkretus nutarimas buvo priimtas 1972 balandžio 28 - 29 Chicagos sesijoj: JAV LB ir Alta "sutaria esą lygūs partneriai, abu atlieką reikalingą ir naudingą Lietuvos laisvinimo darbą", dėl to "tariasi dėl politinės linijos ir darbų suderinimo" (sukonkretintos ir to

suderinimo sąlygos). Pripažindama teisę bei laisvę dirbti Vlikui, Altai, politinėms srovėms, laisvės kovos sąjūdžiams ir kt., Bendruomenė tuo pačiu pripažinimo pagrindu nori teisės bei laisvės ir sau pačiai: "Atėjo metas skirti Lietuvių Bendruomenei laisvojo pasaulio lietuvių gyvenime tą vietą, kuri jai iš esmės ir paskirties priklauso. Būdama atvira kiekvienam lietuviui, nes remiasi vieninteliu tautiniu pagrindu ir tvarkosi demokratiniu būdu, Bendruomenė yra natūrali organizacinė laisvojo pasaulio lietuvių jungtis, tad būtų idealu, kad jos padaliniai veiktų visur bendrajam tautiniam darbui dirbti ir lietuviams atstovauti" (PLB visuom. veiklos gairės).

Tokios Altos ir Bendruomenės pozicijos, ir Altos nuomonių reiškėjos "Naujienos" jas vertina šiaip: "Įsakymas tartis tiktai kaip 'lygus su lygiu' yra visų nesutarimų pagrindas. Jeigu JAV lietuvių bendruomenė būtų lygi su Amerikos Lietuvių Taryba, tai toks bendruomenės tarybos nutarimas dar būtų pateisinamas. Bet kiekvienam aišku, kad ji nėra lygi. Amerikos Lietuvių Taryboje yra kelios organizacijos, kurios vienos keliais atvejais yra daug didesnės, negu JAV Lietuvių Bendruomenė" (1972.IX.21). Čia ta riba, kurios neįmanoma peržengti. Dėl to ir bendrieji pokalbiai daros nevaisingi ir bergždi.

Tai buvo ypačiai ryšku šių metų Tabor Farmos dienose. Prieita iki to, kad neigtas net Bendruomenės nutarimų autentiškumas: girdi, PLB Valdybos pirmininkas radęs reikalą "spaudos atstovams kartoti 'rezoliuciją', kuri nėra net pačios bendruomenės narių daugumos įsitikinimas", nes ją "bendruomenės tarybos likučiams pasiūlė ne bendruomenės tarybos narys, bet visai pašalinis asmuo" ("Naujienos", IX.21). Nusmukta iki tokio poleminio lygio, kad Bendruomenės rinktieji pareigūnai laikomi "mažos grupelės samdytais mekleriais", kurie visomis priemonėmis pasiryžę "mažumos nuomonę primesti Amerikos lietuvių daugumai" (ten pat). O kraštutiniai partiečiai kitiems primeta tai, ką patys savo praktikoje vykdo: "Jis (politikavimas) tėra reikalingas Fronto Bičiuliams, kurie norėtų, pasižaboję Bendruomenę, patys vieni išjoti į plačias politikos lankas, o svarbiausia, atkovoti iš Altos aukų šaltinį. Žiūrint į šitokią 'veiklą', kartais gaila tų žmonių, kurie šitaip jau geri lietuviai ir geri katalikai, bet dėl menkaverčių partinių interesų leidžiasi į kompromisus su savo sąžine ir garbe, užsideda Tartiufo kaukę ir savo visuomeninį ir net žmogiškąjį orumą sumurdo į partinių rietenų purvyną" ("L. Lietuva", 1972.X.12).

Tai maždaug tokia linkme yra pakrypę Tabor Farmos dienų pokalbiai. Šitaip yra komentuojami Lietuvių Chartos dėsniai ir atsakingųjų Bendruomenės institucijų nutarimai. Ir prisimeni evangelijos muitininką bei fariziejų. Abu jie atėjo į bažnyčią melstis. Bet vienam, muitininkui, malda iš tikrųjų rūpėjo, tad jis buvo nuoširdus: "Dieve,

LIETUVOS VYČIAI ATSIRIBOJA NUO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS

Lietuvos Vyčiuose, JAV-bių lietuvių katalikų organizacijoje (žiūr. straipsnį apie Lietuvos Vyčius šiame *"Į Laisvę"* žurnalo numeryje - *Red.),* jau kuris laikas pastebima daug izoliacijos bei atsiskyrimo nuo kitų lietuvių organizacijų. Dr. J. J. Stukas, išbuvęs ketverius metus Lietuvos Vyčių Centro valdybos pirmininku, buvo pasišovęs 1972 metų pirmoje pusėje suvesti savo organizacijos narius į artimesnį ryšį su JAV-bių

---

būk gailestingas man, nusidėjėliui". Kitam, fariziejui, ne malda, bet muitininko suniekinimas rūpėjo, tad jis stovėdamas taip pats sau vienas kalbėjo: "Dėkoju tau, Dieve, kad aš ne toks, kaip kiti žmonės plėšikai, neteisūs, svetimoteriai, taip pat ir kaip šitas muitininkas". Bendruomenė dirba, tariasi, svarsto ir ieško būdų, kaip būtų geriausia ir jai pačiai, ir jos partiniams oponentams, o šie vis tik priekabių ieško. "Naujienos" Bendruomenėj ieško "samdytų meklerių", kai visi žinom, jog jų "pasisamdytas meklerius" net į ok. Lietuvą išdūmė. Jos temato Bendruomenėj "mažą grupelę", nors JAV LB rinkimuose dalyvauja keli tūkstančiai lietuvių, o "nemato" grupelių Altoj, neturinčių net savo narių į vykdomuosius organus paskirti (juos "skolinasi" iš kitų grupių'). "L. Lietuva" "menkaverčiu partiniu interesu" laiko Bendruomenės pastangas "atkovoti iš Altos aukų šaltinį", nors tai yra pačios "L. Lietuvos" prasimanymas: JAV LB savo rengiamuose Lietuvos Nepriklausomybės šventės minėjimuose surenkamas aukas paskirsto pagal aukotojo valią, ir Alta jai tenkančią dalį visados gauna (priešingai elgiasi Alta — Bendruomenei skiriamas aukas ji net atsisako priimti ir persiųsti!). Kuriamas LF bičiulių "politikavimo" mitas, daromas baubu sau patiems gąsdinti. Bet Lietuvių Chartos, PLB konstitucijos, pačių lietuvių išsirinktų bendruomeninių institucijų nutarimų vykdymas yra "politikavimas", kuris visiems lietuviams tik garbę teikia. Idealu būtų, kad į tokį "politikavimą" įsitrauktų kuo daugiausia. Turėtume būti tik patenkinti, kad ir frontininkai savo tautinės pareigos ir tautinio darbo įnašą atiduoda. Gražu, kad jų siekimai Bendruomenėje sutampa su daugumo lietuvių siekimais.

Baigiant jau galima atsakyti ir į pačioj pradžioj pasistatytą klausimą: "Ko trūksta Tabor Farmos pokalbiam?". Reikia ir net būtina turėti savo nuomonę. Reikia ją pasakyti ir ginti. Bet kartu atsiminti, kad ir kiti turi savo nuomonę, kurią dera suprasti ir gerbti. Kai siekiama demagoginėmis priemonėmis oponentą paneigti bei suniekinti, tokie pokalbiai daros atgrasūs, nenaudingi ir — taip pat — nereikalingi. Kam be reikalo eikvoti jėgas ir laiką, kai yra tiek daug prasmingo darbo?

S. Papartis

Lietuvių Bendruomene. Tuo metu jo vadovaujama Centro valdyba padarė nutarimą kviesti Lietuvos Vyčių visas kuopas jungtis į Lietuvių Bendruomenę. Dr. J. J. Stuko ir jo vadovaujamos Centro valdybos nebuvo intencija "sulikviduoti" ar "uždaryti" Lietuvos Vyčius, kaip kad tam tikri asmenys kalbėjo ar rašė spaudoje, priešingai — juos atlietuvinti ir gauti jiems visokeriopos paramos iš JAV—bių Lietuvių Bendruomenės.

Audra dėl "in corpore"

Lietuvos Vyčių Centro valdyba, padariusi minėtą nutarimą, paskelbė jį mūsų spaudoje su pirm. dr. J. J. Stuko laišku, kurį jis buvo parašęs JAV-bių LB Centro valdybos pirm. V. Volertui. Tame laiške jis rašė, kad Lietuvos Vyčiai įsijungia "in corpore" į Lietuvių Bendruomenę. Prie to termino prikibo nedraugiškai Lietuvių Bendruomenei nusiteikę asmenys.

Lietuvos Vyčių Centro valdybos nutarimas ir dr. J. J. Stuko laiškas JAV-bių LB Centro valdybos pirmininkui V. Volertui sukėlė tikrą audrą Lietuvos Vyčių metiniame suvažiavime, įvykusiame 1972 metų rugpiūčio 25 - 27 dienomis Clevelande. Vyčių Centro valdyba savo paruoštoje rezoliucijoje apie organizacijos suartėjimą su Lietuvių Bendruomene nebevartojo termino "in corpore", bet suvažiavimo rezoliucių komisijos pirm. kun. W. Karaveckas (Pittsburgh, Pa.) ir kiti tą terminą linksniuote linksniavo ir jame įžiūrėjo organizacijos susilikvidavimą.

Tai "kovai" Vyčių seime Clevelande dirva buvo paruošta jau iš anksto Čikagoje. Organizacijos delegatai iš Čikagos atvyko "apsiginklavę" specialiomis rezoliucijomis bei pareiškimais ir laiškais (L. Šimučio, Ig. Sakalo ir kitų), kviečiančiais Centro valdybos nutarimą atmesti ir atsiriboti nuo Lietuvių Bendruomenės. Centro valdybos paruoštoje rezoliucijoje nebebuvo jokios kalbos apie Vyčių "in corpore" įsijungimą į Lietuvių Bendruomenę, o tik kvietimą artimai su ja bendradarbiauti. Ta rezoliucija buvo perskaityta bent keletą kartų, bet delegatai jos turiniu nesidomėjo ir nenorėjo iš viso jos girdėti. Šaukiantieji ir rėkiantieji suvažiavimo delegatai prieš artimesnį bendradarbiavimą su Lietuvių Bendruomene sudarė daugumą. Keletą kartų bandė kalbėti dr. J. J. Stukas ir kiti nuosaikūs organizacijos nariai, bet jų žodžiai liko kaip šauksmas tyruose. Kalbėjusiųjų prieš artimesnį bendradarbiavimą su Lietuvių Bendruomene argumentacija buvo neįtikinanti ir naivi. "Lietuvių Bendruomenė turėtų įsijungti į Lietuvos Vyčius, nes Vyčiai senesni už Lietuvių Bendruomenę", kalbėjo Antanas Mažeika, Sr., savo laiku buvęs Lietuvos Vyčių Centro valdybos pirmininkas. Senutė vytė (iš Čikagos, senosios išeivijos atstovė) kėlė triukšmą dėl Centro valdybos pasiųstos aukos (200 dol.) JAV-bių LB Centro valdybai. Mat, Lietuvos Vyčių Centro valdyba savo 1872 metų birželio 11 posėdyje nutarė pasiųsti 200 dol. auką (ir tai padarė) — po 5 dol. nuo egzistuojančių 40 kuopų. Anot tos senutės, Lietuvos Vyčiams kiekvienas centas esąs nepaprastai brangus, nes nariai esą neturtingi. Lietuvių Bendruomenė operuojanti milžiniškomis sumomis (ji minėjo ir Lietuvių Fondą). Dr. J. J. Stukas bandė jai atsakyti, kalbėdamas, kad Lietuvos Vyčiai turį galimybės gauti tam tikras sumas, keleriopai didesnes už 200 dol., iš Lietuvių Fondo savo tam tikrų projektų įgyvendinimui. Sunku tai buvo suprasti tai senutei ir kitiems su ja kartu vedusiems "kovą" prieš Lietuvių Bendruomenę. Galų gale buvo priimta visai atskiesta rezoliucija, kuria pasakoma vienas kitas geresnis žodis apie Lietuvių Bendruomenę ir paskiriama taip pat

ĮSPŪDŽIAI IŠ PASAULIO LIETUVIŲ JAUNIMO KONGRESO

Nesu senosios kartos atstovas. Atsiradau JAV-se pačioje savo vaikystėje. Taigi, esu JAV-bių mokslo institucijų auklėtinis. Jaunimo kongreso rengėjai nepramatė jokios rolės asmenims, peržengusiems 30 metų amžiaus ribą. Aš esu tą ribą peržengęs. Tiesa, buvo kviečiami per spaudą visi tame jaunimo kongrese dalyvauti. Nuvykau. Nesigailiu tai padaręs. Diskusijose ar pašnekesiuose turėjau progos pareikšti savo nuomonę. Buvo tikrai reta proga pasikalbėti su visa eile jaunųjų lietuvių iš laisvojo pasaulio visų kampų.

Gerosios kongreso pusės

Pagirtini kongreso organizatoriai už sudarymą galimybės mūsų jauniesiems iš visų laisvojo pasaulio kraštų susitikti ir pabendrauti. Tai, tur būt, ir buvo pats didžiausias šio įvykio rengėjų laimėjimas. Visos eilės kongreso atstovų kalba yra gana jau laužyta, bet jie drįso kalbėti ir savo nuomones reikšti lietuviškai. Jų žodžiuose ir pareiškimuose buvo galima įžiūrėti didelio prisirišimo prie viso to, kas lietuviška. Visi tie, kurie tik kalbėjo (nemaža dalis nė kartą nepravėrė savo burnų), reiškė norą jungtis į Lietuvos laisvinimo ir kitą lietuvišką darbą. Tiesa, visa eilė jaunimo kalbėtojų, kurie reiškė savo nuomonę, nesusigaudė lietuviškuose reikaluose. Tai nieko nuostabaus. Daugelis iš jų nei Lietuvos laisvinime nei kitame lietuviškame darbe nedalyvauja. Visad lengviau yra pareikšti kritišką žodį vienu ar kitu klausimu, negu kad dirbti kurį nors konkretų darbą.

Kongreso negalavimai

Nemaža buvo kalbėta ir spaudoje rašyta apie jaunimo kongreso tikslą

---

200 dol. ALT-bai. Mat, kaip ne vienas iš delegatų išsitarė, kad pasiųstų 200 dol. JAV-bių LB Centro valdybai nebebūsią galima atgauti. Taigi, ta pačia suma Vyčiai turį paremti ir ALT-bą.

"Padėka" dr. J. J. Stukui už jo darbą

Šiuo metu dr. J. J. Stukas yra tur būt šviesiausia asmenybė Lietuvos Vyčiuose. Už jo ketverių metų pastangas, laiką ir darbą 1972 metų seimas atsilygino jam pasisakydamas prieš jo bandymą užmegzti artimesnius ryšius su Lietuvių Bendruomene ir įlieti į organizaciją naujo kraujo ir gyvybės. Dr. J. J. Stukas įžiūrėjo ALT-bos vadovybės pirštų prikišimą prie čikagiškių "kovos" prieš jo vadovaujamos Centro valdybos (tuo metu jis dar tebebuvo Centro valdybos pirmininkas) padarytą nutarimą ir siūlomą rezoliuciją.

Dr. J. J. Stukui išėjus į "atsargą" ir prieš pusantrų metų kun. kleb. J. Jutkevičiui iškeliavus į amžinybę, Lietuvos Vyčiuose lietuviškieji reikalai beveik pamirštami. Tikrai šviesi asmenybė dabartinėje Centro valdyboje yra kun. A. Contons-Kontautas, dvasios vadas. Kiti valdybos nariai, nors lietuviškai daugiau ar mažiau dar kalba, bet lietuviškuose reikaluose nebesuveda galų. Iš naujųjų ateivių narius Vyčiuose beveik ant vienos rankos pirštų galima suskaityti. Po 1972 metų Vyčių seimo išsišokimo prieš Lietuvių Bendruomenę, pati organizacija, galima sakyti, atsiribojo nuo naujųjų ateivių.

P. G.

ir siekius. Atrodo, kad to įvykio organizatoriai neturėjo gero kelrodžio savo dideliam užsimojimui. O gal jiems šio įvykio suorganizavimas ir pravedimas buvo neįkandamas?

Tuo pačiu metu tame pačiame viešbutyje vyko tikrų amerikiečių suvažiavimas. To amerikiečių suvažiavimo ženklų netrūko nė viename viešbučio kampe. Tuo tarpu, nuvykus į kongresą, mūsų registracijos stalo reikėjo ieškote ieškoti. Registratoriai buvo "pasislėpę" viename viešbučio kampe. Registracijos kambaryje viešpatavo atstumiantis šaltumas: nė vienas iš ten sėdinčių nekreipė jokio dėmesio į įeinančius būsimus kongreso dalyvius. Registracijos kambario atmosfera vos neprivertė manęs palikti Čikagos ir grįžti namo.

Maniau, kad mūsų jaunieji prasiverš su tuo įvykiu į amerikiečių spaudą, radiją ir televiziją. Kongreso metu skaičiau Čikagos dienraščius. Gal kur ir buvo viena ar kita eilutė apie tą įvykį, bet mano akys to neužtiko. Viešbutyje kasdien užsisukdavau radiją ir televiziją. Žiniose neteko nė kartą išgirsti nė vieno žodžio apie jaunimo kongresą. Jaunimo kongresą nustelbė tautinių šokių šventė, nes joje dalyvavo prezidento Nixono žmona. Jaunieji turėjo turėti kurią nors kitą atrakciją. Tautinių šokių šventė perėjo per viso krašto spaudą, radiją ir televiziją, nes joje dalyvavo prezidento žmona. Jaunimo kongreso rengėjai turėjo tai pramatyti. Kodėl nebuvo galima suruošti iškilmingo pokylio, pasikviečiant į jį bent keletą pačių įtakingųjų krašto politinio ir visuomeninio gyvenimo vairuotojų? Tuo atveju būtų rašę apie kongresą amerikiečių laikraščiai ir kalbėję radijo ir televizijos komentatoriai.

Pašnekesiams ar diskusijoms įvadus darė (su mažomis išimtimis) pačių jaunųjų atstovai. Buvo jaučiama, kad daugelis jų su dėstomais klausimais giliau nesusipažinę nei praktiškai, nei teoretiškai. Po tokių įvadų, žinoma, nebuvo galima laukti rimtų pašnekesių ir diskusijų. Pašnekesių, diskusijų ir simpoziumų tikroji tema būdavo pamirštama, ir dalyviai klaidžiojo palankėmis.

Kongreso rengėjai ir globėjai turėjo pramatyti, kad to suvažiavimo metu iškils laisvojo pasaulio jaunimo apsijungimo klausimas. Tam klausimui buvo skirta nemaža laiko ir dėmesio, bet nei įvykio organizatoriai, nei globėjai neturėjo jokio aiškaus pasiūlymo ar projekto. Buvo būtinybė kongreso rengėjams ir globėjams paruošti to vieneto įstatų projektą. Kongreso dalyviams būtų buvę lengva tą projektą perkratyti, jį papildyti (jei būtų reikėję) ir ten pat priimti.

Stoka kartų apjungimo dvasios

Jaunieji turi daug priekaištų vidurinės ir senesniosios kartos atstovams, kad jie išskiria jaunimą iš lietuviškos veiklos ir neleidžia jam užimti vadovaujančių postų. Tai, žinoma, toli gražu nuo tiesos. Jaunieji savo įvykyje turėjo groti pirmaisiais smuikais, bet taip pat turėjo surasti vietos ir vidurinės bei senesniosios kartos atstovams. Tos laisvojo pasaulio lietuvių visuomenės apjungimo dvasios jaunieji nepademonstravo. Priešingai, virš 30-ties metų amžiaus lietuviai terado vietos tik klausytojų rolėms. Kitaip tariant, jaunimo kongrese vyravo taip vadinamoji "megovernizmo" dvasia, kaip kad Demokratų partijos suvažiavime Floridoje.

Ar to kongreso organizatoriai ir globėjai pastebėjo visus to įvykio negalavimus? Reikia manyti, kad taip. Jaunimo kongresai ar panašūs įvykiai bus organizuojami ir ateityje. Šis kongresas neturėtų būti pavyzdžiu panašiems įvykiams ateityje.

Dr. St. Vainius

REZISTENCIJOS VADĄ AMŽINYBĖN PALYDINT

Apie Leono Prapuolenio mirtį buvo pranešta praėjusiame "Į Laisvę" numeryje ir apie jo išlaisvinimą iš nacių kaceto paskelbtas LAF vado pulk. Kazio Škirpos prisiminimų pluoštas. Šiame numeryje apie Levą, antibolševikinio pogrindžio organizuotoją ir ištikimą dėl Lietuvos laisvės kovotoją, rašo tos kovos bendrininkas ir artimas bičiulis Mykolas Naujokaitis. Pokario nuotaikoms pavaizduoti ir Prapuolenio asmeniškiems nusiteikimams bei stiliui paryškinti spausdinamas vienas jo laiškas, 1945 rašytas min. K. Škirpai.

1941 Birželio sukilimo vado laidotuvėse Čikagoje dalyvavo Laikinosios vyriausybės ministras pirm. pulk. Kazys Škirpa, ėjęs ministro pirm. pareigas ir švietimo ministras prof. Juozas Brazaitis, pramonės ministras dr. Adolfas Damušis, daugelis kitų sukilimo dalyvių ir rezistencinės kovos bičiulių bei gausi visuomenė. Atsisveikinimui su velioniu vadovavo dr. Petras Kisielius, LFB Vyr. Tarybos pirmininkas.

Iš daugelio pasakytų atsisveikinimo kalbų čia skelbiamos keturios.

POETAS PUBLICISTIKOJE

(Atkelta iš 35 p.)

ną Visvydą, Joną Meką, Alę Rūtą . . . Jų įsipareigojimuose Lietuvai ir lietuvių tautos laisvei nejausti mažiausių susvyravimų. Priešingai, savo kūryba, veikla ir publicistiniu žodžiu jie stovi dėl Lietuvos laisvės kovojančios išeivijos pirmosiose gretose. Iš šios taisyklės apgailėtiną išimtį sudaro Jonas Mekas, viešai egzaltuotą meilę deklaravęs Vietnamo komunistams, kraujo klane maudantiems nelaimingą Vietnamo tautą.

Brazdžionio publicistika seka pačius geruosius publicistikos pavyzdžius: žvilgsnis į reiškinius ir problemas blaivus, platus ir pastabus, reakcijos taiklios, stilius patrauklus, žodis įtaigus. Gaila, kad neturėjo sąlygų vedamuosius parašyti visiems savo redaguotiems LD numeriams. Publicistinis kraitis būtų buvęs gausesnis. Dažnokai vedamiesiems skirtas skiltis užpildė įvairiais atsišaukimais ir korespondenciniais įvykių aprašymais. Tačiau reikia laukti, kad "palaidęs rūpesčius pensijon", Brazdžionis nepaleis publicistinės plunksnos.

LAF VADO ŽODIS

Brangus Kovos Drauge,
Mielas Levai!

Atvykau iš tolėliau, kad šiuo buvusiems Lietuvių Aktyvistų Fronto nariams ir patriotiškajai lietuvių visuomenei skausmingu momentu pabūti arti Tavęs, kaip mūsų tautos Birželio Sukilimo vėliavnešio, nūnai Aukščiausiojo valia pašaukto į amžinatvės ramybę. Kažkaip nesinori tikėti, kad Tavo žmogiškoji dalis — kūnas — bus netrukus pridengtas purios žemelės, kuri pridengia ir kitus pasitraukiančius į amžinatvę.

Iki paskutinio Tavo širdies pulso Tu nežinojai, kas yra poilsis, panašiai kaip kiekvienas karys jo nežino, kada kova su žiauriu priešu tebevyksta. Laisvės kovotojo įsipareigojimas Tave vertė nenurimti ir vis labiau įtempti savo žmogiškąsias jėgas kovai už Lietuvos šventą teisę į laisvę ir valstybinę nepriklausomybę. Deja, žmogaus jėgos nėra neišsemiamos . . .

Paprastoje kalboje yra įprasta sakyti, kad kova ir jos didieji aktai pagimdo bei išugdo didžiąsias asmenybes tautos istorijai. Levo Prapuolenio atvejuje, manau, šis tvirtinimas yra dar persilpnas paryškinti, kuo Levas Prapuolenis lietuvių tautai tikrumoje buvo.

Levą Prapuolenį iškėlė į istorinę asmenybę ne koks atsitiktinumas ir ne vien tas faktas, kad jam teko pabūti Birželio Sukilimo vėliavnešiu bei savo karštu žodžiu pašaukti per Kauno radiją stoti ryžtinguosius mūsų tautos sūnus stvertis ginklo, siekiant vėl atkurti Lietuvos valstybinį suverenumą. Jis tapo istorine asmenybe dėl to, kad buvo pats minėto didžiojo Lietuvos akto kūrėjas ir vykdytojas . . .

Kaip išsiugdęs nuo pat mažens 1919 metų Lietuvos savanorių - kūrėjų dvasioje ir užsigrūdinęs mūsų ateitininkiškojo jaunimo kilniuoju obalsiu tarnauti Dievui ir Tėvynei, Levas Prapuolenis, kaip ir tūkstančiai kitų nepriklausomos Lietuvos išugdytų savo tautai meilėje ir krikščionybės idealuose jaunuolių negalėjo likti neaktyvus akivaizdoje Tėvynę — Lietuvą 1940 m. birželio 15 d. ištikusios didžiosios nelaimės ir matant savo akimis, kaip sovietiškieji įsibrovėliai, lietuviškiesiems komunistiniams geltonsnapiams talkininkaujant, griovė visą tai, ką lietuvių tauta per laisvės ir nepriklausomybės laikotarpį buvo savo ir žmonijos labui sukūrusi . . .

Iš kitos vėl pusės, kaip prigimties apdvanotas plataus masto iniciatyva, organizaciniais gabumais, ryštu kovos sprendimams, asmeniška drąsa ir geležine valia jiems vykdyti — vienu žodžiu, visu tuo, kas būtina realiam kovos vadui — Levas Prapuolenis patraukė į tikros kovos kelią mūsų tautos ryžtuolius ir visai natūraliai stojo jų priešakyje, rizikuodamas visu kuo, imtinai savo gyvybe, kaip dera kiekvienam kovos vadui.

Drąsa yra geriausia tokio vado talkininkė. Be to, Levo kovos kelią laimino dar ir pats Viešpats Dievas, būtent ta prasme, kad išsergėjo jį lietuvių tautai nuo patekimo į bolševikinio priešo nagus, o jo sukurtą LAF pogrindžio organizaciją nuo išsišifravimo. Tai įgalino ją ir Levą Prapuolenį, kad ir žiauriausiai prisivarginusį organizacinio pasiruošimo darbais ir besislapstantį nuo įžūlių priešo persekiojimų, sėkmingai pasireikšti 1941 m. birželio dinamišku kovos žygiu tokiu momentu, kada rusų raudonoji armija tebemėgino

lančias hitlerinės Vokietijos militarines jėgas ir kai pastarųjų vadovybė netikėjo, kad maža lietuvių tauta, atsidūrusi tarp mirtinai mūsų žemėje susikovusių tarpusavy ano meto militarinių milžinų, dar turėtų drąsos sukilti už savą valstybę ir galėtų sukilimą laimėti.

Birželio 23 dienos mūsų tautos sukilimas buvo vis tik laimėtas, nes buvo tam planingai pasiruošta ir veikta nepaprastai vikriai, pasirinkus jo realizavimui idealiai tinkamą momentą.

Tai, va, kas iškėlė Levą Prapuolenį į didžiuosius Lietuvos laisvės kovos vadus, be klaidų ir be pagrindo bet kokiems priekaištavimams!

Nors čia ir esame susirinkę palaidoti šio mūsų tautos didvyrio mirusį kūną, bet jo paliktas laimėtos kovos pavyzdys liks visiems laikams gyvas kiekvieno lietuvio patrioto širdyje ir niekad neišdils iš Lietuvos istorijos garbingųjų lapų!

Su malda lūpose, prašydamas Aukščiausiąjį suteikti tam per anksti mirusiam mano kovos draugui amžiną atilsį, lenkiu žemai savo galvą ties ta nauja auka pakeliuje į lietuvių tautos išsilaisvinimą . . .

Kazys Škirpa

IDEALISTO KOVOTOJO KELIAS — ASMENINĖS AUKOS KELIAS

Atsisveikinu su Leonu Prapuoleniu kaip su vienu iš artimiausiu bendros kovos broliu. Reiškiu gilią užuojautą šeimai — poniai Birutei, sūnums — Šarūnui su šeima, Patrimpui, Šviedriui, seserims — Eleonorai Garbenienei, Teresei Karvelienei ir visiems artimiesiems, o taip pat bendros kovos dalyviams, kurie tiesiogiai su Leonu dirbo, ir visiems tiems, kurie atsiliepė į Leono Prapuolenio kvietimą 1941 birželio 23 sukilti prieš raudonąją armiją ir pareikšti pasauliui lietuvių tautos troškimą laisvai ir nepriklausomai tvarkyti savo valstybę.

Kaip 1941 metų sukilimo vadas Leonas Prapuolenis yra tapęs mūsų laisvės kovų pradininku, laisvės kovų simboliu. Laisvės troškimas, tada efektingai ir ryžtingai išreikštas, taip giliai lietuvių tautoje įsišaknijo, kad vėliau pasireiškė septinmetį trukusia partizanine kova ir dabar iškilo nuostabiais gyvybės aukų ir tiesos žodžio pavyzdžiais.

Rezistentas yra vertinamas ne tiek tuo, kiek jis trumpu laikotarpiu parodo ištvermės ir ryžtingumo, bet kiek jis ilgame laikotarpyje sugeba pašvęsti energijos savo idėjai. Šiuo atveju — laisvės kovai. Leonas nėra tiktai trumpalaikis vieno sukilimo vadas — visa savo būtimi visą gyvenimą jis ištvermingai vykdė pasirinktą misiją kovoti už Lietuvos laisvę. Tai buvo ryšku jo gyvenime ir Lietuvoje, ir tremtyje. Tokio pasiryžimo asmenys dažnai nepagalvoja ir neskiria pakankamai dėmesio savo asmeninei laimei ir patogumams.

Leonas buvo ryžtingas, drąsus vykdytojas; sudarytą ar numatytą planą vykdė tiksliai ir atkakliai. Jis ėjo kaip tankas be atodairos, be baimės per didžiausias kliūtis. O vykdant neeilinius darbus, taip lengva susvyruoti ir save neveiklumu išteisinti. Gi laimi tie, kurie veikia ir sumaniai išnaudoja laikotarpio progas.

Leonas be svyravimo įvykdė rezistencijos uždavinius Lietuvoje, bet iki savo mirties nerimo ir tremtyje Vokietijoje ir JAV-se.

Leono, kaip kovotojo už laisvę, gyvenimą vertinant, galima pasakyti,

LEONAS PRAPUOLENIS PRIEŠ 10 METŲ LFB Vyr. Taryboje: iš kairės I-je eilėje — dr. J. Kižys, L. Prapuolenis, dr. J. Girnius, prof. J. Brazaitis, dr. P. Padalis, St. Daunys; II-je eilėje — dr. V. Vardys, dr. K. Ambrozaitis, dr. P. Kisielius, St. Barzdukas, dr. V. Majauskas.

atsilaikyti pasienio ruože prieš puokad idealisto kovotojo gyvenimo kelias yra asmeninės aukos kelias — jis ne tiek lengvas ar laimingas, kiek vertingas ir gyvenimo aplinkoje labai reikalingas. Ir čia sakomi žodžiai ne tiek reikalingi Leonui, jam laikas yra sustojęs, kiek pasiliekantiems gyviesiems, kad savo žemiškoje kelionėje jie siektų ne tiktai asmeniškos laimės, bet ir gyvenimo vertingumo.

Ne vien nuliūdimas ir gailestis telydi mus, bet kartu ir ryžtas gyventi jo idealais ir imtis darbų, kad tie idealai būt realizuoti. Dievas tepriglaudžia tą sūnų, kuris savo gyvenimo kova liudija lietuvių tautos laisvės troškimą.

Dr. Adolfas Damušis

Bičiulį STASĮ RUDĮ ir sūnus RIMĄ ir STASĮ bei visus artimuosius mylimai žmonai ir mamytei

a. a. AKVILEI RUDIENEI

mirus, nuoširdžiai užjaučia

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIAI

KAD NEBŪTUM ATSKIRTAS NUO SAVOSIOS ŽEMĖS

Mielas Levai, kai dar prieš keletą dienų telefonu aiškinomės kai kuriuos lietuviškuosius reikalus, nė vienas mudviejų nelaukėm ir nesitikėjom, kad šiandien čia susirinks šis gausus tautiečių susirinkimas Tau savo pagarbos ir pripažinimo pareikšti.

"Ateis pavasaris, žydės žilvičiai ir klevai, kur tu buvai — Tavęs nebus". Tik Tavo nebuvimo padaryta spraga lietuviškojo gyvenimo darbininkų gretose, o ypatingai Lietuvos vadavimo fronte, bus ilgai visų jaučiama.

JAV Lietuvių Fronto Bičiulių Atlanto pakraščio apygardos ir Julijono Būtėno vardo sambūrio vardu atvykau nulenkti galvą prie Tavo karsto ir atvežiau Lietuvos pajūrio smėlio žiupsnelį, kad ir svečios šalies kapo glūdumoj nebūtum visiškai atskirtas nuo savosios žemės.

Tavo artimiesiems šioj skaudžioj valandoj reiškiu gilią užuojautą.

Vytautas Veitiekūnas

KOVOTI, NEBIJANT IR MIRTIES

Mielas Leonai, Tu nuo gimnazijos suolo priklausei ateitininkų organizacijai ir buvai mūsų Korp.! "Kęstutis" narys. Tu buvai ištikimas Korp! "Kęstutis" šūkiui: dirbti kovoti dėl geresnės ir šviesesnės Lietuvos ateities, nebijant ir mirties. Tu su dideliu pasišventimu ir ryžtingumu visą savo gyvenimą iki mirties dirbai dėl Lietuvos laisvės ir gerovės, paaukodamas net savo privatų gyvenimą. Todėl mums palikai gražų pavyzdį, kaip reikia aukotis ir mylėti savo tėvynę.

Tad ir baigsiu ateitininkų himno žodžiais: dirbkim, kovokim, dėl Lietuvos . . .

Ateitininkų Sendraugių ir Korp.! "Kęstutis" vardu velionio žmonai ir sūnums reiškiu nuoširdžiausią užuojautą.

Ignas Kazlauskas

PRAPUOLENIO LAIŠKAI ŠKIRPAI

Berne, 1945 m. birželio 30 d.

J. E.
Ponui Ministeriui K. Škirpai
P a r y ž i u j e
5, rue de Messine

Didžiai Gerbiamas ir Brangus Pone Ministeri,

Lai būna leista man, nors paskubom, pasidžiaugti ir tikrai nuoširdžiai, kad Jums pavyko iš taip klaikių Gestapo rankų išlikti ir gyvam ir sveikam ir galiausiai — Paryžiuje nusileisti.

Tikrai būtų malonu, jei turėčiau galimybę apie visą Jūsų odisėją, nuo suėmimo dienos — birželio 10 ligi amerikiečių įspūdingo išlaisvinimo — ką nors konkrečiau patirti. Aišku — žymiai maloniau būtų, jei rastųsi galimybė keletą valandų Jūsų malonioje šeimoje, kaip kad Berlyne ar Sonnenburge, buvojant, paplepėti — praeities, dabarties ir ateities vargais kartu pagyventi. Na, bet noriu tikėti, kad vieną gražią dieną, Europai amerikietišku tempu gyventi pradėjus — sienos atsidarys.

Kas liečia mane — tai nedaug tereikėjo, kad ir vėl būtų tekę, tik žinoma ne kartu su Jumis, dalintis kalinio likimu. Po to, kai spalio mėn. 15 d. grįžęs iš, mano akimis žiūrint, būtinai legalios, kartu su Dr. P. Padalskiu, tuo metu (IX.15 - X.8) dar neužimtoje Žemaitijoj atliktos ke-

lionės — radęs savo kambaryje paliktus tam tikrus, mano saugumu susirūpinimo ženklus, nepanorau antrą kartą būti Gestapo "glostomas" ir — nieko nedelsdamas, dingau. Po keletos savaičių, atgimęs L. Šarūnu — aišku, kaip ir kiekvienas naujagimis, jau be barzdos — klaidžiojau Šveicarijos pasieny, kol galų gale Vokietijos kūnui jau šalant, to klaikaus siaubo atsikračiau. Dabartiniu metu — gyvendamas tikrai malonioje, jaukioje ir taip širdingoje pono Ministerio p. Turausko šeimos aplinkoje — jaučiausi taip patenkintas — kad šias valandas laikau savo gyvenimo smaguriavimu. Eidamas "garbingas" L. P. Komiteto sekretoriaus pareigas, krepštinėjuosi, kaip toji, daugiau žalos nei naudos darydama pelytė, po biurą, vis daugiau ir daugiau Amerikos kryptim besidairydamas. Na, o koks iš manęs sekretorius — Jums tas yra labai gerai žinoma! Šiam titului skirtą nusišypsojimą — puikiausiai įsivaizduodamas — priimu.

Taigi, nuo to laiko iš aktyvaus politinio gyvenimo buvau išniręs ir ką nors konkretesnio apie paskutiniojo meto nutarimus girdėti neteko. Kas liečia dabartinį metą, tai tikrai gražų veikimą ir, kiek atrodo, visai vaisingą, yra išvystęs Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas. Komitetui pirmininkauja Kun. M. Krupavičius, visų buvusių partijų ir jaunųjų sąjūdžių atstovams harmoningai akompanuojant. Nieko konkretesnio neturiu — bet kiek pasiekusios žinios yra teisingos — Sąjungininkai Komiteto veikimą pakenčia. Kaip ilgai šis pakentimas tęsis — matysim!

Kas liečia dabartinį metą — leidžiu sau samprotauti, kad ligi sovietų - anglosaksų karo galimos pradžios, Lietuvių Aktyvistų Frontas atostogauja. Ir kišti pirštus tarp durų, kai anglosaksai veda taip jiems tipingą realinę politiką, nemanyčiau, kad tai būtų tikslu ir protinga. Iš kitos gi pusės — Maskvos nusistatymas mūsų — kaip Kriegsverbrecherių — žvilgsniu, yra per daug aiškus. Dar gruodžio mėnesį per Vilniaus radiofoną man pačiam yra tekę išgirsti tuos sultingus keiksmus, paleistus — Jūsų, Dr. Ambrazevičiaus, mano ir kitų adresais, pabrėžiant — kad kur šie "vokiečių agentai" besirastų ir kur jie bebėgtų — nuo mūsų teisingumo rankos nebeištruks — nepasislėps! Nors mes prieš savo ir pasaulio tyriąją sąžinę esame švarūs — bet ne visa kas yra švaru ir teisinga šiuo metu gali būti ir yra pabojama! Ir, kad eventualiu atveju, rusams prisiminus ir pareikalavus — ceremonijų ir keliamo piršto — laukti netenka.

Todėl atvirai sakant, dideliai nudžiugau išgirdęs, kad ir Jūs, nuo bet kokios akcijos susilaikydamas, žadat persikelti į Pietus, nes dabartiniu metu suraudonijusioj ir kerštu pritvinkusioj Prancūzijoj pradėti Lietuvos atkūrimo akciją yra pavojingiau nei kur nors kitur.

Skubėdamas nepavėluoti laiško įdavime ir už taip padrikas mintis atsiprašydamas — baigiu, dar kartą tikrai nuoširdžiai Jus sveikindamas, ramybės, poilsio ir galimai greitesnio sovietų - anglosaksų santykių pablogėjimo linkėdamas.

Jus gerbiąs ir už išlaisvinimą ir K. Z. Dachau visada dėkingas,

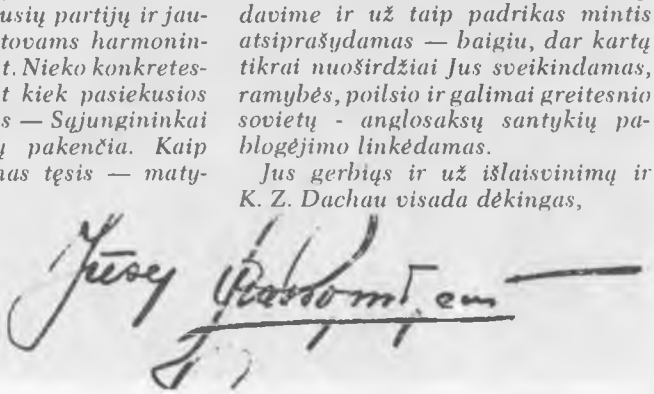

LF BIČIULIŲ STOVYKLA WASAGOJE

Po 10 metų Kanados ir JAV-bių LFB centro valdyba tradicinę studijų ir poilsio vasaros stovyklą 1972 vėl suorganizavo Wasagoje (Kanadoje). Techniškų jos suorganizavimu ir pravedimu rūpinosi Kanados bičiuliai: **V. Aušrotas, A. Bajorinas, V. Krikščiūnas, V. Birieta, dr. Č. Kuras, S. Dargis** ir kiti. Stovyklos kapelionas — **kun. J. Staškus,** vadovas — **V. Aušrota,** moderatorius — **prof. A. Musteikis,** ūkvedys — **J. Jasinevičius.**

Studijinėn programos dalin buvo sutelkta visas būrys pajėgių mąstytojų ir įvairių sričių specialistų, plačiai ir giliai atskleidusių lietuviškos buities tikrovę, nors savo tematika paskaitos ir pilnai nesikoncentravo apie pagrindinę temą "Lietuviškos išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje". Pasirodo, kad intelektualinės minties santalka galima ir be išankstinės narciziškos "visuotinio intelektualinio pobūdžio" autoreklamos.

Lietuvai rusų okupacijoje skirtas pagrindinis dėmesys. Šios srities temas nagrinėjo Draugo redaktorius rašytojas **Aloyzas Baronas, dr. Antanas Klimas** (Rochesterio u-tas), **Genius Procuta** (Ottawos u-tas) ir **dr. Vytautas Vardys** (Oklahomos u-tas).

Dr. A. Klimas "Kalbotyra okupuotoje Lietuvoje" paskaitoje pastebėjo, kad lituanistikos bei baltistikos studijoms Lietuvos kalbininkai rodo daug entuziazmo. Jie yra daug padarę, tačiau galėtų žymiai daugiau atsiekti, jei okupantas neizoliuotų jų nuo Vakarų mokslo židinių. Iki šiol nė vienas kalbininkas į Vakarus studijoms nebuvo išleistas. Anksčiau net ir Vakaruose išleisti mokslo veikalai negalėjo jų pasiekti, kol nebuvo išversti į rusų kalbą. Dabar ta prasme padėtis gerėjanti, tačiau daugumoje jie nėra įsisavinę pačių modernių jų kalbos tyrinėjimo metodų. Esą sunku pasakyti, kuria linkme, nužu-

JAV IR KANADOS BIČIULIAI IR SVEČIAI metinėje studijų ir poilsio stovyklyje.

PO RAŠYTOJO ALOYZO BARONO PASKAITOS rimtai nusiteikę stovyklautojai: iš kairės — Al. Baronas, St. Barzdukas, J. Žilionis, V. Majauskienė, P. Kisielius, Z. Akelaitienė, Č. Kuras, A. Musteikis, J. Mikonis, V. Akelaitis, V. Palubinskas ir V. Majauskas.

STOVYKLOS VADOVAS VYTAUTAS AUŠROTA prižiūri drausmę.

džius prof. Joną Kazlauską, nueis modernioji kalbotyra okupuotoje Lietuvoje.

Profesorius J. Kazlauskas, anot prelegento, buvęs genialus kalbininkas, prilygstąs J. Jablonskiui ir K. Būgai.

G. Procuta paskaitoje "Sovietinio auklėjimo ir švietimo nesėkmės bei pavojai" paieškojo tų nesėkmių priežasčių aplamai visoje komunistinėje švietimo ir auklėjimo sistemoje ir specifiniai okupuotoje Lietuvoje. Komunistiškiems auklėjimo tikslams, nukreiptiems į žmogaus perkeitimą, pasiekti sovietai bandė visokias priemones: indoktrinaciją, viliojimus, prievartą. Tačiau nepripažino žmogiškosios individualybės ir suignoravo pedagoginę psichologiją, tad ir pateko į aklavietę. Jų auklėjimo metodai tokie nesėkmingi, kad į standartinius komunizmo šūkius sovietų jaunimas atsako nuoboduliu. Entuziazmą galėtų sukelti didesnės laisvės, bet varžtų atleisti režimas bijo. Nepasitikima ir okupuotos Lietuvos mokytojais, nors 90% jų jau komunistinės sistemos produktas.

(Redakcijos pastaba: dr. V. Vardžio paskaita atspausdinta "Į Laisvę" 55 (92) numeryje, o A. Barono — spausdinama šiame numeryje, todėl šių prelegentų minčių pristatymas išleidžiamas).

Išeivijos jaunimo problemas lietė filosofijos doktorantas **Kęstutis Girnius** paskaitoje "Išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje", PLB valdybos pirmininkas **Stasys Barzdukas** ir Vasario 16 gimnazijos mokytojas **Vincas Bartusevičius.**

(Redakcijos pastaba: K. Girniaus paskaita spausdinama šiame "Į Laisvę" numeryje.

LFB Čikagos apygardos valdybos narį bičiulį
KĘSUTĮ GIRNIŲ
ir
VIDĄ BIČIŪNAITĘ,
rugsėjo 9 išėjusius į bendrą šeimyninio gyvenimo kelią, sveikina ir asmeniškai laimingų bei lietuviškai prasmingų dienų linki

Lietuvių Fronto Bičiuliai

S. Barzdukas apžvelgė neseniai įvykusį PLJ kongresą, kuriam viso pasaulio jaunimas ilgai ir nuoširdžiai ruošėsi. Keturiolikos kraštų lietuviško jaunimo atstovai padarytais kongrese nutarimais angažavosi lietuviškai išeivijos ateičiai. Nutarimam vykdyti įkurta Pasaulio Lietuvių Jaunimo sąjunga. "Jei rasis ryžto bei jėgų nutarimams vykdyti, tai kongresas save pateisins, jei pritruks, galės džiaugtis įvairūs mūsų skeptikai, kurie ir dabar norėjo, kad kongresas nepasisektų", kalbėjo PLB valdybos pirmininkas.

V. Bartusevičius aptarė lietuvių jaunimą išeivijoje ir jo uždavinius bei santykį su okupuotos Lietuvos jaunimu. Einant iš kartos į kartą, pastebėjo paskaitininkas, lietuvių kalbos mokėjimas palaipsniui silpsta, tačiau lietuviškas sąmoningumas gali išlikti stiprus. Išeivijos ir okupuotos Lietuvos jaunimą riša bendras siekis atgauti Lietuvai laisvę. Mūsų pareiga ne tiek ruoštis grįžti į Lietuvą, kiek jai, esant čia, padėti.

Beveik visos paskaitos iššaukė gyvas ir prasmingas diskusijas, kuriose auditorija nekartą gan rimtai užatakuodavo silpniau argumentuotas prelegentų pozicijas.

Prof. Juozo Brazaičio (kuris stovyklon atvykti negalėjo) puikią paskaitą apie a. a. prof. Zenoną Ivinskį paskaitė centro valdybos narys **Juozas Žilionis.**

Penktadienio (VII.28) popietis buvo skirtas partizanų pagerbimui. Įvadinį žodį tarė **S. Barzdukas,** išryškinęs Lietuvos laisvės kovotojų ryžtą ir pasiaukojimą nuo 1941 sukilimo iki mūsų dienų. Šv. mišias koncelebravo stovyklos kapelionas **kun.**

STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖS DETALĖ: kai bičiuliai jau poilsiauja, Marytė Ambrozaitienė su Nijole Palubinskiene dar tebeveda studijines diskusijas.

RŪSČIOS DIENOS

Putino mirties (1967) penkmečiui atžymėti Pedagoginis Lituanistikos Institutas Čikagoj išleido kuklų, bet svarų poeto rinkinį — Rūsčios dienos, kur telpa eilė lemtingojo meto (1939 - 41) eilėraščių, nepraėjusių tiek pro ano meto vokiškąją, tiek pro sovietiškąją cenzūrą (čia pasirodė besą abu labu tokiu, kaip sako lietuviškas priežodis). Rinkinį suredagavo šįmet žemės kelionę baigęs minėto instituto dir. Domas Velička, kuris taipgi prieš kelis metus buvo suredagavęs ir pirmą kartą išleidęs kitą sovietų ignoruotą Putino kūrinį — Vivos voco, Mortuos plango (1968). Čia dar primintina, kad prie šios penkmetinės sukakties atžymėjimo prisideda ir kitas šių metų leidinys — Putino laiškai Australijon sesei M. Slavėnienei, kurį redagavo J. Janavičius ir išleido Australijos Lietuvių Bendruomenės Canberros apylinkė. Ten telpa 39 Putino laiškai iš 1957 - 67 m. laikotarpio (jie žymiai papildo Putino tos serijos laiškus, kurių tik 16 tepaskelbta jo Raštų X tome, išleistame Vilniuje 1969).

Rūsčios dienos, kaip red. D. Velička paaiškinimuose primena, pirmą kartą Sakalo buvo išleistos Kaune 1944 vokiečių okupacijos metais, bet nei vokiečiai leido jų platinti, nei juo labiau grįžę sovietai ir antrąkart okupavę Lietuvą. Putinas vėliau dėl tų patriotinių ir antikomunistinių eilėraščių turėjo sovietinei valdžiai aiškintis, atlikti viešą "atgailą", o po to, savaime aišku, rašyti pluoštą režimą paliaupsinančių eilių, nenorint susilaukti labai gerai žinomo likimo. (Tie eilėraščiai atspausti Putino Raštų I tome, išl. Vilniuje 1959).

Aiškiai matyti, kad tai priverstiniai eilėraščiai, kad tai jokiu būdu ne tikrasis Putinas, toli gražu jam ir iki Salomėjos Neries, kuri vargšė nėrės iš gyvo kailio ("bolševiko kelias aplink žemę keturis kartus"). Juos poe-

---

J. Staškus ir **kun. L. Musteikis.** Pamokslą pasakė **kun. J. Staškus,** o **dr. V. Majauskas** pabaigoje pasakė ugningą kalbą, iškeldamas laisvės kovotojų aukos prasmę, kurią kai kas išeivijoje bando jau paneigti.

Stovykla buvo pradėta (VII.22) gražiai pasisekusiu sol. **V. Verikaičio** koncertu, akomponuojant muzikui **J. Govėdai,** ir rašytojo **A. Barono** humoristinės poezijos vakaru. Poilsiui ir atvangai buvo skiriami šokių vakarai, jaučio kepimas, "sūrio ir alaus vakaras", Aloyzo humoristika, Verikaičio ir Bražėno "duetai".

Stovyklaujančių bičiulių buvo apie šimtas, o į paskaitas antratiek ateidavo vasarotojų. Stovyklą atidarė ir uždarė c. v. pirmininkas **Juozas Mikonis;** uždarant dar kalbėjo visoms diskusijoms labai gražiai vadovavęs **dr. A. Musteikis** ir šeimininkai — torontiečiai bičiuliai. **A. J.**

Redakcijos pastaba: stovyklos aprašymas pailiustruotas dr. K. Ambrozaičio nuotraukomis.

tas bus rašęs tikrai didžiai bodėdamasis, kaip jau anksčiau buvo prisipažinęs:

Ak, gana apgaulės tos ir melo!
Žūkit, alkanų gaujų vadai!
Laisvės nebetekusio vasalo
Veide šypsnys, o širdy nuodai.
(Rūsčios dienos, p. 33)

Net ir režimui "atsiteisti" rašytuose eilėraščiuose Putinas kaip lietuvis pilietis patriotas pirmiausia lieka ištikimas savo gimtajai žemei, o priverstiniai išsisakymai tėra tik lengvai nubraukiamas varnišas.

Kaip Putinui buvo didžiai nepakeliui su "naujuoju realizmu", rodo du faktai: grįžimas į jaunystės meto simboliką ir atbaigtą religinį išgyvenimą (Bacho mišios, kai kurie eilėraščiai ar gal ir sonetai Marijai ir kt.) Šias nuotaikas Putinas yra išreiškęs paskutiniuose savo rinkiniuose *Būties valanda* (1963) ir *Langas* (1966). Taipgi niekad anksčiau perdaug nemėgęs vertimų, Putinas dabar, kad pakiltų viršum aitrių kasdienybės dūmų, kreipė žvilgsnį į Šekspyrą, Goethę, Bodlerą, pagal juos parašydamas ištisus eilių ciklus ar sekvencijas. Dabar jį ypač žavėjo Adomas Mickevičius, dėl to su visa meile ėmėsi versti *Ponų Tadą*, ir, kaip matyti iš minėtų laiškų, jam ypač rūpėjo užbaigti du darbus — *Sukilėlių* romano II dalį ir *Pono Tado* vertimą (išverstos 6 knygos Raštų IX tome 1968).

Putino patriotizmą sovietinio režimo metu liudija ir toks to režimo nepraleistas eilėraštis kaip *Prieštaringa praeitis*, skirtas Donelaičio 250-ms gimimo metinėms (atspaustas "*Aiduose*" 1968 nr. 3). Ten skaitome:

Pasikeitė laikai.
Nebėr nei amtmono,
Nei Dikso,
Nebėr dosningo Krizo, —
Tik būrų žemėj smirdų
Dar daugiau priviso.
Paniekinę poeto tėviškę,
Tolminkiemį žemėlapy išbraukę,
Naujieji diksai,
Prisikabinę kardą,
Su svetimais vardais
Į mūsų kraštą iš kažkur traukia.
(Eilėraštis rašytas 1964.1.6).

Rūsčiose dienose Putinas pasirodo toks, koks būdavo anksčiau — laisvas, be prievartos, galįs laisvai ir atvirai pasisakyti. Tai jo tikroji, niekeno neužsakyta ir neįtaigota poezija. Šiandien, be abejo, naiviai skamba tas pasiteisinimas "menku politiniu susiorientavimu", kuo greičiausia ir patys sovietai negalėjo tikėti. Putinas, reikalui esant, visada yra taręs rimtą ir svarų žodį savo tautos skriaudėjui — ar tai bus vokietis, ar rusas, ar dar kas kitas.

Skaitytojas, aišku, pastebi, kaip šių eilučių meninį lygį stelbia politinis motyvas. Politinė poezija juk ir Baranauskui su Maironiu nėjo į sveikatą. Bet jos reikėjo, to meto aplinkybėse be jos nebuvo įmanoma išsiversti — reikėjo gi kaip nors skausmą išlieti. Tokia būdavo Lietuvos būklė, kad jai vaizduoti reikėjo lietuviui poetui eikvoti geriausias kūrybines jėgas, kai kitų, laimingesnių tautų poetai galėjo atsidėti grynajai poezijai.

Dėl to ir Rūsčiose dienose Putinas mums rodo lemtingojo meto dienas, iš ko ir randasi, sakytum, tik proginė poezija. Taip Lietuvos nepriklausomybės praradimo išvakarėse poetas nedžiūgauja perdaug dėl iš Stalino malonės atgauto Vilniaus — priešingai, kaip lietuvis patriotas jis sielojasi dėl jo padėties ir likimo:

Tu mums grįžti ne taip, kaip grįžt turėtų vadas.
Krūtinė žaizdose — erškėčiuose galva.
O pakelėj iš lūšnų tiesia ranką badas
Ir skalina praeiviui alkanas šuva.
(Grįžtančiam Vilniui)

Pirmasis bolševikmetis Putiną nuteikia rūpestį ir nerimą keliantiems eilėraščiams, kai *"mūs dienos kaip tankios kalėjimų grotos — Ir laisvės aušra jom negreitai nušvis"* (p. 25). Dargi pranašišku žvilgsniu Putinas pramato skaudų Lietuvos likimą:

Bijūnų ir rūtų šalie, mano žeme gimtoji!
Paplūsi tu ašarom, karštu sruvensi krauju.
(Saulėtekis, p. 25)

Tačiau poeto neapleidžia ir viltis, kad toji padėtis neamžina, kad tautos kančių taurė jau perpildyta, ypač matant žiauriuosius trėmimus tom šiurpulingom birželio naktim ir dienom:

Bet jau nebeilgos vergovės mūs dienos,
Jau artinas kerštо rūsti valanda.
Pavirs tuoj griuvėsiais kalėjimų sienos,
Kovoj žengs į laisvę lietuvių tauta.
(Liaudies daina, p. 30)

Apie kokį "menką politinį susiorientavimą" galėtų kas šiandien kalbėti, kai poetui teko matyti tokius faktus, kaip amžiais negirdėtą lietuvių trėmimą anom lemtingojo birželio dienom:

Toli pasiliko tėvynės dirvonai,
Sugriautų sodybų apleistos vietovės,
Kur "Stalino saulei" pašvietus raudonai,
Lietuvis neteko taikos ir gerovės...
Toli siaudžia tėviškės girios ir lankos —
Ir laimė ir džiaugsmas toli pasiliko.
Tik tvankūs vagonai riedėdami trankos
Į "plačiąją tėvynę" raudono grobiko.
(Tremtiniai, p. 31)

"VARDAN TEISYBĖS"

Tokia antrašte "Gimtajame krašte" (1972, nr. 32) išspausdintas agr. Vl. Tiškaus rašinys, kuriame, prispirtas prie sienos, apoteozuoja tarybinį gyvenimą, žemės ūkio pakilimą ir pasakišką okupuotos Lietuvos grožį. Agronomas greičiausia žino, kad jo teigimuose nėra daug teisybės, tačiau "vardan teisybės" pasako ir vieną teisybę, būtent, kad

Lietuvos kalba — tai rusų kalba:

"Mano buvę draugai ir bendraminčiai iš savo emigrantinių tolumų dažnai mėgsta pajodinėti dar ant vieno "arkliuko" — padejuoti dėl Tarybų Lietuvos surusinimo...", šaiposi neemigrantas (bet buvęs emi-

---

Kaip Putinui buvo brangi tėvynės laisvė, matyti iš jo eilių žuvusiems partizanams, kurie turėjo ne tik išpirkti "svetimas kaltes", bet ir kurių žygį turėjo tęsti kiti iki galo:

Jūs kritot nuo klastingos pikto priešo kulkos,
Savu krauju atpirkę svetimas kaltes
Ir štai, sudaužęs pančius, drąsiasparnių pulkas
Tėvynės laisvės žygį iki galo tęs.
(Žuvusiems partizanams, p. 34)

Deja, tiek vokiškoji, tiek po to sekusioji antroji sovietinė okupacija Lietuvos laisvę išardė, sugriovė, bet neįveikė poeto patriotinio nusistatymo: jis jam liko ištikimas ir po to sekusių rūsčių dienų metu, nors, tarp dviejų nusiteikimų svyruodamas, turėjo skaudžiai nusiskųsti:

O pats esu toje pagairėj
Kaip vėjo lankstomas žilvitis.
Ak, kaip sunku palaužti širdį —
Čia vėl maištauti, čia lankstytis.
(Šalin! Nemėgstu išglebimo. Putino Raštai, t. X, p. 164).

A. Rimtenis

grantas į Sibirą) agronomas. Pripažinęs, kad *"tiesa . . . Lietuvoje yra rusiškų kaimų", kad "šiaulėniškiai kone visi moka rusiškai"*, savo argumentus Tiškus "užpečetina" tikra teisybe, kuri iki šiol oficialių burnų dar vis buvo nutylima ar paneigiama:

Rusų kalba — valstybinė kalba ir be jos mes tiesiog neišsiverstume. . . Taigi — **ne lietuvių, bet rusų kalba yra Lietuvos valstybinė kalba.** Ačiū Vl. Tiškui už pasakytą teisybę!

. . . kad jaunimas protestuotų

Kitame savo rašinyje "Pažinkite Lietuvą, kokia ji yra" ("G. k.", 1972, nr. 39) tas pats agronomas Vl. Tiškus išeina su nauja misija: išeivių jaunimą kiršinti prieš tėvus. Kreipdamasis į jaunimą, kalba:

" . . . žinau, kad daugelis mano buvusių draugų, jūsų tėvų, suka jums galvas prasimanytomis pasakomis, baugina jus negirdėtais 'baubais', neįtikėčiausiais šmeižtais juodina mūsų gimtinę. Nežinau, dėl ko jie taip daro, bet manau, kad ne geri tikslai juos tam skatina. Jie dažnai, jums girdint, pagailauja Lietuvos, padejuoja dėl savo prarastų turtų ir valdžios, keikia tuos savo tautiečius, kurie nori bendrauti su gimtine . . .". " . . . noriu, kad mūsų emigracinis jaunimas kritiškai vertintų jų tėvų skleidžiamas žinias apie Tarybų Lietuvą. **Mes norime dar daugiau — kad jaunimas protestuotų prieš prasimanymus ir neteisybę"** (visi pabraukimai Sb. J.).

Vardan teisybės Vl. Tiškus turėtų paaiškinti, iš kur jis apie "tėvų prasimanymus" žino. Juk "geologinėje ekspedicijoje" į Lenos baseiną apie tai nesužinojo, išeivių spaudos neprenumeruoja. Kur jo minimi "šmeižtai" ir "prasimanymai" paskelbti? Iš tiesų mūsų jaunimas protestavo ir protestuoja prieš Simo Kudirkos pagrobimą ir nekaltai jo nuteisimą bei prieš religinės laisvės užgniaužimą. Išeivijos ir okupuotos Lietuvos jaunimas protestavo prieš Lietuvos okupantą, solidarizuodamas su Romu Kalanta. Ten ir čia jie šaukė "laisvės Lietuvai". Vl. Tiškaus skatinami, jie turėtų dar stipriau protestuoti, kad propagandistų skelbiamoje "nepriklausomoje" Lietuvoje valstybinė kalba — rusų kalba, protestuoti prieš mokslinės literatūros lietuvių kalba sunaikinimą, prieš grožinės literatūros nususinimą, prieš prof. J. Kazlausko Rusijos psichiatrinėje ligoninėje nužudymą, prieš meno propagandos vežiman įkinkymą, prieš rusų ir jų tarnyboje dirbančių lietuvių padarytas ir daromas skriaudas lietuvių tautai.

Apie tuos protestus Tiškus nekalba, nes Maskva neleidžia.

Kosmosas — ne žydras takelis į tribūną

Matydami, kaip JAV astronautai, grįžę į žemę, nusileidžia į vandenį ir foto bei televizijos aparatų akivaizdoje iš kapsulės išlipa žvalūs ir energingi, stebėjomės, kodėl JAV, toli techniškai pažengusi, negali padaryti kaip rusai, kurių kapsulės nusileidžia sausumoje, o kosmonautai į publiką ir į garbės tribūną ateina raudonu kilimu. Tiesa, nerodomas nusileidimas. Bet jei jau ateina, tai reiškia, kad nusileido ir išlipo. Kaip? Tai jau kitas klausimas. Bet, pasirodo, kad dar yra ir trečias: kada?

Į tą klausimą atsako žemiau cituojama autentiška ištrauka iš tarybinės spaudos:

"Dabar visiems vaikams žadama kosmonautų ateitis, o kosmonautus matome žvaliai žengiančius kilimu. Kosmosas — ne žydras takelis į tribūną. Jis nenori pripažinti žmogaus tokio, kokį sukūrė žemė. Užtenka tris savaites pabuvoti jame, ir žmogus ne

savo kojomis išlipa iš laivo, **jį turi iškelti kitų rankos.** *Ir dar ilgai jisai vaikščios žeme, palaikomas draugo . . . Labai abejoju, ar jūs nuskrisite į kitą planetą, ar nuskris jūsų vaikai . . .*"

Teisybės vardan reikia pripažinti: nesovietiniai piliečiai jau nuskrido ir jų iš raketos kapsulės kitų rankos iškelti neturi.

Literatūroje
"siaučia kažkokia epidemija"

Okupuotoje Lietuvoje samdyti sovietiniai propagandistai iš kailio nerdamiesi stengiasi išeivių veiklą suniekinti, apjuodinti, kultūros - literatūros darbus sumenkinti, o savuosius nuzalatinti, aukščiausiais laimėjimais paversti, nepamiršdami pažymėti, jog tie "stebuklai" darosi tik dėl to, kad menininkus globoja komunistų partija . . .

Propagandinis "Gimtasis kraštas" nuolat "pristato" išeiviško gyvenimo faktus su savo komentarais bei "įvertinimais". Štai pora pavyzdžių:

"*Australijoje išleistas Australijos lietuvių poezijos rinkinys kukliu 500 egz. tiražu . . . Dauguma knygoje pasirodančių asmenų, nors amžiumi jau nejauni, yra* **gana ribotų poetinių sugebėjimų**" ("G. k." nr. 41).

Pristatydamas "Aštuntąją pradalgę", "Gimtasis kraštas" dar kritiškesnis:

"*Nauja knyga pateikia daugelio žinomų išeivijos autorių kūrybą, tačiau bendras jos* **literatūrinis lygis yra gan blankus. Dažnas išspausdintų dalykų pasižymi vidutinybe arba visišku literatūriniu silpnumu**" (nr. 43).

Šitoks "vertinimas" arba, tiksliau, nuvertinimas ar pristatymas neturi jokios vertės. Vertintojai literatūros kūrinius pristato skaitytojui. Kuriam skaitytojui išeivijos kūrinius pristato "Gimtasis kraštas": Lietuvos ar išeivijos? Bet laisvo lietuvio kūryba okupuotame krašte pikčiau draudžiama negu lietuviška spauda carų laikais. Ir vėl išlenda yla iš maišo: oficialiai skelbiamas "bendradarbiavimo" organas iš tikro skirtas išeivijos ir tautos bendradarbiavimui sabotuoti. Gi išeivijos skaitytojui toks pristatymas nieko nereiškia. Tai tik parodo, kad "G. k." rašeivos nesidomi "tarybine" literatūra ir nepaiso savų kritikų. O gal mato, tik mandagiai užsimerkia. Juk "Tiesa", "Literatūra ir Menas" ir kiti jų laikraščiai nuolat ir nuolat verkšlena dėl savo veikalų menkumo, o partijos palaiminti kritikai net grasindami moko ir moko (net vyresniuosius) literatūros meno.

Literatūros kritikas, dabartinis "Vagos" leidyklos vyr. redaktorius K. Ambrasas taip "džiaugiasi" savosios literatūros lygiu:

"*. . . mintimis perbėgdami pastarųjų metų lietuvių prozą, nesunkiai pastebėsime, kad dažnai čia kartojami tie patys siužetiniai vingiai, tie patys įvaizdžiai, neišradingi portretiniai štrichai. Kartais atrodo, jog* **siaučia kažkokia epidemija:** *jeigu jau vienas autorius ką panaudojo, žiūrėk, ir kitas tą patį būtinai nusitvers . . . O pavyzdžiui . . . apsakymų rinkinyje "Lietus" visa eilė veikėjų tik gelsvais plaukais ir mėlynomis akimis*".

Sb. Jokubauskas

TRYS PASISAKYMAI

Didžiausias 1972 metų lietuviškas įvykis — Pasaulio Lietuvių Jaunimo kongresas Čikagoje. Šiame "Į Laisvę" numeryje praėjusį kongresą vertina studentas Antanas Gintaras Razma, doktorantas Kęstutis Kazimieras Girnius ir vidurinės kartos humanitarinių mokslų daktaras Stasys Vainius (slapyvardis).

Redakcija

IŠTIKIMYBĖS IR GARBĖS KELIU

Ištrauka iš knygos "Didysis jo nuotykis — prof. J. Eretas tarnyboje Lietuvai"

Sunkiu *Lietuvai* laiku Eretas atvyko jai į pagalbą. Sunkiu *Eretui* laiku viešai jo stojo ginti prof. St. Šalkauskis. Šalkauskio čia spausdinamas rašinys apie prof. J. Eretą buvo rimta dalykinė apologija, pasinaudojant 15 metų Ereto darbo Lietuvai sukaktimi (1934). Prof. Šalkauskis susumavo per 15 metų Ereto atliktus darbus lietuvių visuomenei ir Lietuvos mokslui. Šalkauskio straipsnio duomenis pakartojo "Ateityje" prof. Pr. Dovydaitis. "Pavasaris" skyrė jam specialų nr. Tie žodžiai tebuvo moralinė paguoda prof. Eretui. Jie betgi neveikė oponentų. Šalkauskis buvo apeliavęs į "džentelmenų sąžines". Bet iš apeliacijos rezultatų lyg nematyt, kad tokių būtų buvę tarp tų, kurie turėjo valdžią prof. Ereto likimui.

Dramos veikėjas, sakytum, buvo prilenktas prie žemės. Bet nelūžo ir nepabėgo.

Vargiai galėtum manyti, kad per savo klaidas, per draugų pakištus klystkelius, per idėjinių priešininkų statomas kliūtis prof. J. Eretas ėjo be skausmo. Jis, palikęs tėvynę, atsisakęs germanistikos dėstytojo pasiūlų pietuose, Italijoje, atvykęs į šiaurę, į Lietuvą, jai padėti; jis kariuomenės savanoris, pirmojo savanorių pulko vado adjutantas, pirmasis valstybinės informacijos organizatorius, parvežęs nepriklausomybės pripažinimą iš Suomijos ... dabar išmestas iš universiteto ir paliktas be pragyvenimo šaltinio savo gausiai šeimai ir, anot dr. J. Griniaus, barbariškai niekinamas ...

Jei skausmo išvengti negali nė vienas, kuris išeina viešai dirbti visuomenei, juo skaudžiau turėjo pergyventi prof. Eretas. Skaudžiau, nes visus pergyvenimus uždarė viduje. Ne tik prof. St. Šalkauskis minėjo, kad tuos visus smūgius Eretas priėmė nuolankiai. Ir jo buvęs klausytojas germanistas J. Botyrius pastebėjo: tuos smūgius profesorius priėmė "labai stoiškai, niekad neminėdamas jokių pavardžių".

Vidinė paguoda jam buvo ta, kad matė dalinius laimėjimus: matė dešimtis savo buvusių klausytojų pozityviai dirbant Lietuvos mokyklose; matė dešimtis tūkstančių pavasarininkų manifestuojant savo organizacinę jėgą; matė katalikus intelektualus virtus

rimta, oponiją formuojančia jėga ir supratus savo krikščionišką bei demokratinę misiją; matė, kad tą jėgą pripažįsta ir oponentai, nes kitaip nebūtų taip aštriai prieš jį ir jo veiklą kovoję.

Ereto veiklos eigoje jau buvo aiškiai įvykusi Vakarų persvara prieš Rytus, krikščioniško sąjūdžio persvara prieš antikrikščionišką, demokratinės sąmonės persvara prieš antidemokratinę.

Šią logiškai besiplėtojančią dramos eigą betgi nutraukė "deus ex machina" — tankų invazija iš Rytų.

Į trečią savo dramatinio gyvenimo veiksmą, į grįžimą Šveicarijon, J. Eretas nuėjo su panašiais pergyvenimais, panašiu likimu, kaip nueis po trejeto, ketverto metų keliasdešimt tūkstančių lietuvių — į egzilę.

Panašioje padėtyje buvo atsidūręs kaip tūkstančiai kitų, 1940 atėjus bolševikams. Atleistas iš universiteto, apsigyveno su šeima Šakių ap. nedideliame žmonos ūkely. Tuos košmariškus nepilnus metus aprašė A. Vaičiulaitis "Drauge" 1942 . . . Bolševikai pirmiausia atėmė iš jo automobilį. Toliau po 3 - 4 kartus per savaitę varinėjo pastočių iki 45 kilometrų tolumo — turėjo vežioti akmenis, cementą, rąstus kariniam įrengimam.

"Kai aš jau visai buvau jėgų netekęs — cituoja autorius prof. J. Ereto žodžius — pas mane atėjo gundytojas: man tereikia tik pareikšti, kad gailiuos ligšiolinės savo veiklos, taip pat pareikšti ištikimybę — ir vėl tuoj savo senąją tarnybą gausiu. Bet toks negarbingas pareiškimas man nė į galvą neatėjo".

"Na, tai reiškia jums mirtį!".

"Gal tai reiškia man kūnišką mirtį, — aš atsakiau tavorščiams, — bet jei aš pasirašyčiau jūsų pareiškimą, tai būtų mano moralinė mirtis, ir tai yra daug blogiau. Ištikimybė ir garbė — toks visada buvo šveicarų šūkis tarp svetimų žmonių".

"Po šitokių enkavedistų gundymų atmetimo — kaip toliau sako Eretas, — mums buvo nutrauktas paštas, malkos, atimtas radijas. Mes laukėme mirties Sibiro nakties tamsybėse".

J. Eretas turėjo slapstytis. Ėjo nuo vieno ūkininko prie kito. Gulėjo kluonuose, kūgiuose; slapstėsi tvartuose. "Dažniausiai nakčia gulėdavau ėdžiose, kadangi ten jaučiau ant savęs gyvulių alsavimą, bet ir tai buvo nežmoniškai šalta".

Pagaliau pavyko repatrijuoti. 1941 kovo 22 išvyko su šeima iš Lietuvos. "Mes perkeltųjų stovykloj penkis mėnesius už spygluotos tvoros ant šiaudinių maišų gulėjom, ilgėte ilgėdamies Šveicarijos" (cit. J. Prunskis, Draugas 1971.X.30).

Ir pasiekęs Šveicariją, J. E. pasijuto tremtinys, pradedąs gyvenimą iš naujo. Tremtinys su panašiom problemom kaip ir tie, kurie

atsikėlė į Ameriką, Australiją, Kanadą ir kt.: darbas, šeimos įsiderinimas į naujas aplinkybes — iš vienos pusės nostalgija suaugusiem, iš antros — aplinkos tirpinimo grėsmė vaikams. Ta nostalgija sutrumpino p. O. Eretienės gyvenimo siūlą, o su jos mirtimi (1954.V.20) ilgam pritilo visas šeimos gyvenimas.

J. Eretui nereikėjo pergyventi "nusivylimo" savo ligtoline veikla nei nuo jos atsisakyti. Jo nusistatymas Lietuvos atžvilgiu nelūžo. Jis tiesios linijos žmogus ir kovotojas.

"Ištikimybė ir garbė" — toks buvo šveicarų šūkis. Tokis buvo ir Ereto.

Dr. J. Grinius cituoja iš "Draugo" prof. J. Ereto pareikštą savo praeities vertinimą jau iš tolimos laiko perspektyvos: "Draugo redakcijos paklaustas, ar profesoriui negaila praleisto gyvenimo Lietuvoje, dr. J. Eretas atsakė: 'Ne, man nė kiek negaila. Jeigu dar kartą turėčiau apsispręsti vykti ar nevykti, aš nesvyruodamas vėl vykčiau, nes Lietuva man pasidarė antrąja tėvyne ir mano gyvenimo turiniu. Ten radau savo gyvenimo draugę Oną Jakaitytę, ten gimė mano vaikai, ten trejetą palaidojau. Ten išgyvenau kūrybingiausius savo metus, ten suradau retų talentų, prietelių ir asmenybių, kurių atminimas ir dabar apšviečia mano gyvenimo kelią'" (Aidai 1957 Nr. 1, 22 p.).

Dr. J. Prunskis anuos žodžius pratęsia:

"Aš vėl stočiau į katalikų frontą, nes katalikybę laikau tobuliausia vertybe, geriausiai tinkančia sukurti tiek asmeninį, tiek viešąjį gyvenimą. Aš ir vėl eičiau į jaunimą, nes nuo jo turi pradėti, kas nori tvirtą valstybę pastatyti. Man negaila nė vieno prakaito lašo, kurį liejau dėl pavasarininkų ir ateitininkų per nuolatines savo keliones skersai ir išilgai kraštą. Mano širdis ir dabar plaka tam jaunimui, nes niekur kitur tokių ideališkų jaunuolių neberadau. Tai buvo aukso dienos, kada Reinio, Šalkauskio, Dogelio, Leimono, Labanauskaitės ir panašios dvasios prietelių padedamas, galėjau pasidarbuoti Lietuvos jaunimui" (Draugas 1971.X.30).

Galėtum tai palaikyti patetiniais žodžiais apie praeitį, jei tiem žodžiam neduotų angažuojančios prasmės dabarties darbai. O tie prof. J. Ereto darbai ir šiame trečiame laikotarpy rodo jį aktyvų, kovojantį iš naujų pozicijų. Kovojantį sykiu vardan abiejų tikslų, vardan kurių buvo atvykęs į Lietuvą — vardan Lietuvos laisvės ir jos buvimo Europos valstybių šeimoje; vardan tremtinių apsaugojimo nuo naujos aplinkos gundymų, vardan kilimo į aukštesnius kultūros laipsnius, vardan jų kūrybinės pažangos, kuri įprasmina jų buvimą čia. Nors sugrįžimo į tėvynę viltis, gal būt, tegali šviesti tik kitai generacijai, jis pačiu grįžimu, idėjos grįžimu, te-

betiki: "Nėra tad jokios abejonės, kad Solovjovas grįš pas rusus. Ir lygiai yra tikra, kad Šalkauskis grįš pas mus" (Tremties lietuvis . . . 4 p.).

Tačiau čia yra kita kliūtis krikščioniškos kultūros pažangai. Tai persimetusi į Vakarus, į Vakarų šviesuomenės elitą, tokia pat dvasia, kuri Rytuose turėjo nihilizmo vardą. Čia vardai kiti, bet esmė ta pati. Ir lietuvių jaunimas, eidamas čia mokslus, yra atsidūręs panašioje padėtyje, kokioje anais laikais lietuvių jaunimas buvo Rusijos, Lenkijos universitetuose bei visuomeninėj aplinkoj. O ir nejaunimo ne vienas iš tremtinių yra nuskendęs naujo pasaulio gerovėje — kaip ir daugelis anų, kurie buvo panašiai nuskendę Rusijos aplinkoje.

Šios realios grėsmės akivaizdoje prof. J. Eretas ir dabar tebėra aktyvus tautinio savarankiškumo ir idealistinio nusistatymo misijonierius — nekapituliavęs veikėjas šioje lietuviškos dramos eigoje.

Savo uždaviniu tebelaiko:

"Aš Šveicariją tebelaikau platforma kovai už laisvos Lietuvos atstatymą. Ištrūkau iš bolševizmo nasrų ne tam, kad sukčiau istorijos vėjų neišdraskomą smagų lizdą — ištrūkau tam, kad laisvoje šalyje kovočiau už sugrąžinimą laisvės ir Pabaltijui . . . Kas išliko po baisios audros, tas turi veikti — veikti už tuos, kuriuos jau dengia žemė; veikti už tuos, kurie okupuotoje Lietuvoje gyvi palaidoti; veikti už tuos, kurie laisvame pasauly yra tapę vergai pinigo, smagumų, geidulių, iš kurių atminties vis labiau išnyksta kraštas, kuris jiems davė gyvybę" (cit. J. Prunskis, Draugas 1971.X.30).

"Visu savo likimu — sako dr. J. Girnius — Eretas taip sutapo su lietuviais, kad būtų per maža jį laikyti tik mūsų bičiuliu. Jis taip įaugo į mus, kad tapo mūsų *savuoju*".

"Turtingas prigimties dovanas prof. Juozas Eretas darbščiai ir pilnai sunaudojo, stengdamasis gyvu ir rašytu žodžiu liudyti krikščioniškąją tiesą ir tarnauti mūsų tautinės kultūros pažangos kelyje".

Kai vienam antram patriotizmas ima atsidurti į 'kryžkeles' net iš tų, kurie anksčiau buvo savinęsi tautiškumo monopolį, tai Eretas ir šiandien iškyla skaidriu lietuviško patriotizmo žadintoju" (Juozas Girnius, Mūsų 'savasis' Eretas, Aidai 1966 Nr. 9, 391, 395, 394 p.).

Malonus skaitytojau, savo pastabas apie šį "Į LAISVĘ" numerį siųsk šiuo adresu: Į Laisvę, Post Office Box 34461, Los Angeles, Calif. 90034

IŠTIKIMŲJŲ ĮSIPAREIGOJIMAS

Nežiūrint kas kokiais motyvais ir kokiose aplinkybėse paliko Lietuvą, veik visi pabėgėliai pradžioje save laikė tremtiniais su konsekventiškais įsipareigojimais Lietuvai ir lietuvių tautai. Tuo pačiu metu skaudų apsisprendimą darė rusų okupacijon patekusi pati tauta. Ištikimųjų laisvei įsipareigojimas nulėmė apsisprendimą už pasipriešinimą. Nors, anot prof. M. Biržiškos, herojus liko Lietuvoje, tačiau ne visi pasilikusieji buvo herojai. Herojai kovojo, žuvo, ėjo Sibiro katorgon, o išlikę savo žemėje laisvės ilgesį užslėpė giliai širdyje, kuris lyg sėkla sausroje laukia palankaus klimato prasiveržti skaisčiu gyvybės daigu. Herojaus apsisprendimą nevilties akivaizdoje liudija šiame "Į Laisvę" numeryje spausdinamas partizano Liudviko Simučio raštas, kuriame tarp kitų dalykų jis sako:

"Ta aplinkybė, kad antisovietinis sąjūdis Lietuvoje, pirmaisiais pokario metais apjungęs dešimtis tūkstančių žmonių, per 10 kovos metų pasidarė labai negausus, manęs nejaudino, o atvirkščiai, mane įkvėpė žygiam. Aš tikėjau, kad reikalinga kovoti ne tik už save patį, bet ir už tuos, kurie pakliuvo į čekistų rankas ir su numeriu nugaroje, mirdami badu, kasė anglis Vorkutoje, o taip pat už tuos, kurie, nematydami pergalės, iš baimės pakėlė arba nuleido rankas".

Kas pasitraukė į savanorišką tremtį: herojus ar oportunistas?

Vikriausiai, žinoma, bėgo bailiai ir oportunistai, garsiai keikdami, dejuodami ir egzodo bendrakeleivius piktai kaltindami bailumu ir patriotizmo stoka. Bet ir tremtininkiška išeivija, kaip ir tauta okupacijoje, buvo pastatyta prieš apsisprendimą, ne žodžiais, bet pačiu gyvenimu patikrinantį ištikimybę tautiniams įsipareigojimam. Tik tą apsisprendimą teko daryti visai skirtingose aplinkybėse: ten — okupacijos atneštos grėsmės, čia — laisvės pasiūlytos pagundos akivaizdoje; ten — asmeniškas apsisprendimas buvo daromas labiau spontaniškai, ne kartą baimės iškreiptas ir tam tikra prasme gal būt atapalaiduotinas nuo pilnos moralinės atsakomybės, čia — laisvas, racionalus ir pilnai sąmoningas, prisiimąs visas moralines implikacijas.

LAISVINIMO VEIKLOS FINANSAVIMAS

Lietuvių Fondas per 10 metų įstengė suorganizuoti pastovią ir gan tvirtą bazę kultūros bei lituanistinio švietimo veiklai remti. Jau šiais metais iš nuošimčių ir investacijų pelno minėtiems tikslams Lietuvių Fondas gali skirti apie 50,000 dolerių sumą. Šią bazę ateityje pastoviai plečiant ir stiprinant, atleidžiamoji suma vėliau galės būti dar didesnė. Lietuvių Fondo idėją visuomenė palyginamai nesunkiai priėmė, nes turėjo aiškiai aptartus

---

Ištikimybė tautiniams įsipareigojimams, apsireiškianti kova, kūryba ir veikla, rašo tautos istoriją. Ištikimųjų balsai susišaukia ir per geležinę uždangą. Į Juozo Lukšos balsą atsiliepė Julijonas Būtėnas, į partizano Liudviko Simučio iš Sibiro katorgos balsą atsiliepė šveicaras, širdį, protą ir jėgas paaukojęs Lietuvai. Tai prof. Juozas Eretas.

"Aš Šveicariją telaikau platforma kovai už laisvos Lietuvos atstatymą. Ištrūkau iš bolševizmo nasrų ne tam, kad sukčiau istorijos vėjų neišdraskomą smagų lizdą — ištrūkau tam, kad laisvoje šalyje kovočiau už sugrąžinimą laisvės ir Pabaltijui . . . Kas išliko po baisios audros, turi veikti — veikti už tuos, kuriuos jau dengia žemė; veikti už tuos, kurie okupuotoje Lietuvoje gyvi palaidoti; veikti už tuos, kurie laisvame pasaulyje yra tapę vergai pinigo, smagumų, geidulių, iš kurių atminties vis labiau išnyksta kraštas, kuris jiems davė gyvybę".

Ne tik kovoje su priešu, bet ir pilnai laisvajame gyvenime žmonės pakelia ir nuleidžia rankas, kapituliuodami prieš asmeniško gerbūvio viliones, prieš laiką, prieš "naktį be aušros". Simutis ir Eretas kviečia bet kokiose aplinkybėse ne kapituliuoti, bet veikti. Veikti už save pačius ir už nebegalinčius, ir nebenorinčius. Veikti už laisvės kovą išduodančius ir pereinančius pas priešą. Ir veikti visose gyvenimo srityse. Ne murmėti, kad perdaug dėmesio kultūrai ir ne nuogąstauti, kad perdaug bruzdėjimo politinio - visuomeninio veikimo lauke. Be vieno katro tautinę gyvybę reiškiančio komponento lietuviškos išeivijos ateitis būtų tiek pat reali, kiek viltys be vienos kojos sportininko, bandančio laimę bėgti lenktynėse.

tikslus, pramatytas priemones ir demokratišką organizacinę struktūrą, nors jos įgyvendinimas, kaip ir kiekvienas didesnis projektas, iš organizatorių pareikalavo daug pastangų, darbo ir pasiaukojimo.

Amerikos lietuvių politinei laisvinimo veiklai finansuoti kasmet vykdomos rinkliavos, kurios sutampa su Vasario 16 šventės minėjimais. Istoriškai šia proga renkamos aukos ne visada ėjo į vieną kasą. Šalia Amerikos Lietuvių Tarybos 1941 - 48 atskirai pinigus rinko ir savo vedamą veiklą finansavo Amerikos Lietuvių Tautinė Sąjunga — Amerikos Lietuvių Misija, o nuo 1955 kelerius metus — nepriklausomai veikusi Lietuvos Nepriklausomybės Talka su Lietuvos Nepriklausomybės Fondu.

Šiuo metu dėl aukų paskirstymo politinei laisvinimo veiklai finansuoti yra iškilęs aštrus nesutarimas tarp Amerikos Lietuvių Tarybos ir JAV Lietuvių Bendruomenės. Demokratiška Lietuvių Bendruomenė nesutarimui išrišti yra pasiūliusi keletą alternatyvų:

a. Sukurti bendrą fondą, iš kurio būtų finansuojami atskiri politinės veiklos planai ir projektai;

b. Sudaryti politinei Amerikos lietuvių veiklai koordinuoti Lietuvių Bendruomenę ir Altą apjungiančią viršūnę, kuri kontroliuotų ir finansus;

c. Negalint susitarti, pagerbti aukotojo valią ir raginti auką kreipti tai institucijai, kurios veiklą jis labiausiai vertina.

Į visus pasiūlymus nedemokratiška Amerikos Lietuvių Taryba atsakė kietu ne, paneigdama net aukotojo teisę apsispręsti. Viskas turį priklausyti Altai.

Amerikos lietuviai yra pajėgūs suorganizuoti laisvinimo veiklai remti fondą, panašų į Lietuvių Fondą, su didesniu atsarginiu kapitalu, kuris galėtų būti panaudotas skubiam ir svarbiam reikalui iškilus. Tas fondas galėtų veikti Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto ar vieningos Amerikos lietuvių politinės vadovybės žinioje. Į fondą pinigai turėtų būti telkiami ne tik Vasario 16 minėjimuose, bet kiekvieną metų dieną, nes ir kova už laisvą Lietuvą, jei tik suplanuota, yra ne proginis pasiskardenimas, bet nuolatinės veiklos procesas.

Negalint susitarti, sąžiningam aukotojui palieka vienintelė išeitis: auką nukreipti ton institucijon, kuri, jo nuomone, geriau atlieka darbą. "Į Laisvę" rekomenduoja Vliką ir Lietuvių Bendruomenę.

Išeivijoje pradėjome kurti muziejus bei archyvus. Tai pagirtinas dalykas. Bet tai neturi nuteikti mus uždaryti juose savo viltį ir užmojų... Mums skirta veržtis pirmyn — į kitas kovas ir laimėjimus.

Prof. Juozas Eretas

"Į LAISVĘ" RĖMĖJAI 1972 METAIS

Mecenatai: $100.00 — Anatolijus Kairys; $75.00 — dr. P. Žemaitis; $50.00 — dr. K. Ambrozaitis, dr. Z. Brinkis, dr. V. Dambrava, dr. B. Radzivanas, dr. A. Razma.

Garbės prenumeratoriai: $35.00 — St. Daunys; $30.00 — dr. V. Majauskas, V. Petrulis; $25.00 — V. Baleišytė, prel. P. Juras, prel. J. Kučingis, kun. S. Morkūnas, I. Saldukas; $20.00 — J. Ardys, kun. K. Balčys, A. Bražėnas, J. Buitkus, dr. A. Damušis, J. Kungys, J. Mikonis, dr. A. Namikas, dr. A. Šmulkštys, J. Urbonas, J. Žilionis; $17.00 — dr. J. Bagdanavičius; $15.00 — V. Natkus, kun. dr. P. Ragažinskas; $12.00 — V. Barisas; $10.00 — V. Akelaitis, J. Ambrizas, B. Balaišis, prel. J. Balkūnas, K. Baltrukonis, dr. Z. Brinkis, K. Bružas, R. Bureikienė, P. Čeckus, dr. K. Čeginskas, K. Čibiras, V. Čyvas, kun. V. Dabušis, S. Džiugas, dr. K. Karnauskas, V. Kazlauskas, Z. Koronkevičius, dr. Č. Kuras, dr. A. Martus, V. Montvilas, K. Pakulis, J. Pakalniškis, V. Palubinskas, dr. K. Pemkus, kun. A. Petraitis, J. Prakapas, A. Raulinaitis, kun. A. Račkauskas, dr. P. Rasutis, L. Reivydas, V. Rutelionis, A. Sadauskas, J. Stelmokas, dr. A. Valis-Labokas, J. Žadeikis; platintojas V. Prižgintas žurnalui perleido visą jam priklausantį 1972 honorarą.

Aukotojai: $3.00 — K. Gimžauskas, S. Pundzevičius, P. Vyšniauskas; $2.00 — kun. A. Bunga, M. Kirkilas, kun. B. Liubinas; $1.00 — K. Čeputis, J. Pažemėnas, kun. V. Pikturna, dr. P. Radvila, B. Raugas, E. Ribokienė. S. Slavickas.

"Į Laisvę" rėmėjų skaičius šiais metais stipriai paaugo. Tai ženklas, kad skaitytojai žurnalą vertina ir kad jis lietuviškos išeivijos gyvenime yra reikalingas. Sutelktomis skaitytojų, rėmėjų, bendradarbių, leidėjų, redakcijos ir administracijos pastangomis su pasitikėjimu galime žiūrėti į tolimesnę "Į Laisvę" egzistenciją.

Su dėkingumu,

LFB Vyr. Taryba, redakcija ir administracija

1972 METAIS "Į LAISVĘ" ŽURNALE RAŠĖ

Alė Rūta, Al. Baronas, dr. Ad. Damušis, S. Giedrys, K. Girnius, K. Grainys, S. Jokubauskas, Anat. Kairys, P. J. Kartanas, dr. A. Klimas, J. Kojelis, M. Naujokaitis, S. Papartis, V. Prižgintas, J. Rainys, A. G. Razma, A. Rimtenis, K. Škirpa, V. Šiaurys, dr. S. R. Tautkus, J. Urbonas, V. Vaitiekūnas, L. Valiukas, dr. V. Vardys, J. Vingrelis ir kiti bendradarbiai, pasirašę inicialais.